

لە پىتاو كەلگى
خاوەن بىرلاردا

منتدى إقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

مانگانەيەكى تايبەتە بە كارگىرى و گەشەپىندانى مەۋىيى

بۇجى ماتىم

مژدە ... بەھار ھاتەو!

دامپىرەرو دامپىتان

كەل بىر سەتى شاعىردا

قامى قالى ستەم!

خوايه وەتەن ئاواكەى...

لە مائەكەماندا ياسا ھەيە!

ته‌نھا گەشبینەکان، خاوەنی ئەم

جیہانہن.. رہ شیینہ کان، تہ نہا

تہ ماشا دہ کہن!!

No:

81

خاوەنى ئىمتىياز

ئەندازىار:

مەسعود تاهىر پۇرئەيىنى

سەرنووسەر

عادل محەممەد شىخانى

sarnosar@yahoo.com

بەرپووەبەرک نووسىن

بەرزان ئەبوبەکر

دەستەک نووسەران

ئەسکەندەر پەحىم

بىگەرد فارس

زاهىر زانا

محەممەد مېرگەيى

محمد هاشم محمد

وھاب حەسىب

يەحيا محەممەد

گولان حەمە ئەمىن

ناونىشانى گۇشار

سلىمانى - شەقامى سالم - تەلارى جەمالى حاجى عەلى-

نھۆمى چوارەم- يەكەي (٤٠١) نزيك پردى خەسرەو خال

٠٧٤٨٠١١٣٧٨٧ - ٠٧٧٠٢١٧٨٦٨٢

هەولير

٠٧٥٠٤٤٦٣٢٣٠ - ٠٧٥٠٥٢٥٣٠٣٥

E-mail: bryarmagazin@gmail.com

bryarmagazine

دابەشکردن

كۇمبانيك پەيك / 07708649210

چاپ

كۇمبانيك پيرەميرد

راويزكارى ياسايى

پاريزەر:- نازاد محيدين

بەشى ھونەرک و ديزاين

پشتيوان عبدالرحمن

تايپ

کلسوم جەلال

بریار

مانگانه‌یه‌کی تایبته به کارگیری و گه‌شه‌پیدانی مریی
سالی جه‌وته‌م - ژماره 81 - نازاری 2015

کارگیری و بازارسازی

چونكه رەشبینەكان، بە كەلكى سەرگردایەتیکردنى گەلان نایەن، بەلگو بۆ هیچ پۆستیک ناشین!!

- رەشبینەكان ناتوانن قورسایى لێپرسراویتى هەلگرن، هەربۆیە لە زۆربەى کارەکانیاندا شکست دێن!

- هەمیشە سکاڵا و گەزەندەیانەو فرمۆسكى خەمو پەژارە دەریژن، خەیاڵى ناخۆش و گومانى خراپ، دلایەتێکى گرەوون.

هەمیشە هەست بە ئازار و سەرئێشەو بێخەوی و ئازارى گەدەو نەمانى ئێشتیهای خواردن دەکەن. پەيوەندىبە کۆمەڵایەتیەکانیان لاوازەو ناتوانن بەتەواوى تێکەڵ بە دەورووبەر ببن!

هەمیشە لۆمەى خۆیان دەکەن و خۆیان بە خراپ و بێکەلك دیتە پێش چاو، ژيان لای ئەوان هەر ناخۆشى و دەردەسەرى چاوێوانکردنى کارەساتى جەرگبەر!

ناتوانن خۆشى و هەوالى خۆش و مۆژدەى دلخۆشکەر پەسەند بکەن، جگە لە داماوێ و قوربەسەرى، ناتوانن باومش بۆ چیدی بکەنەوه!

گەشبینى، هێزیکە لە ناخدا، جوانییەگە لە دلدا، نووریکە لە رۆخدا.. بێ ئەو هێزە، مەزە لاوازە.. بێ ئەو جوانى و نوورە، مەزە نابینایەو ناتوانن جوانییەکانى ببینن، بە لە گەرمەى بەهاریشدا بێ.

بەلام ئەگەر گەشبینى هەبوو، ئیدی هیچ بەرپەستىک، ناتوانن بەرامبەرى بومەستى، هەربۆیە سالانە، نزیكەى (٢٧٦) وێنەكێش، تابلۆ جوانییەكان، بە پەنجەى پێ و ددانەکانیان دەكێشن، كە نرخیان دەگاتە هەزاران دۆلار، زۆربەى تابلۆکانیشیان، بە رەنگى گەشبینانە رازاندۆتەوهو گوزارش لەو پەرى هیواو گەشبینى دەكاتو بە نایابترین شیوه كێشراون!

لە كاتیكدا ئەو تابلۆیانە، بەرەهەمى كەسانیکە، كە هەر لە منداڵییەوه، بەهۆى كارەساتى جۆراوجۆرەوه، دەستەكانیان لەدەست داوهو ناچارن بە لێوو ددان و پەنجەكانى پێیان، تابلۆكانیان بكێشن و جیهانى پێ برێژنەوه!!

ئەدى ئیمە، ناتوانین تابلۆیەكى جوان بۆ ژيانى خۆمان بكێشین!!

لە كاتیكدا ئیمە خاوهنى دەست و پەنجەو چاو و زمان و لێوى ساغین!

بەلام سەرەتا، بە لە ناخماندا تابلۆیەكى جوان بنەخشین، لەم بەهاردا دلمان بەکەینه هەمیشە بەهار! چونكه بەهارى دلە گەشەكان، هەرگیز زەردنابن...!!

لە هەر بارودۆخێكدا دەزى، هەر كێشەیهكەت هەیه، سەرفاڵى هەر گەشتیکى، لە ژوورەكەت وەرە دەزى، ئەوا سەرەتای رۆژەكانى بەهارە، مەهێلە هیچ شتێك، لە خۆشیی ئەم بەهارە جوانە، بێبەشت بکات!

چاویلەكى رەشبینى فرێدەو بە چاوهكانى خۆت، جوانترین تابلۆ ببینە، تیر بۆنى نیرگزو گۆلەباخ هەلمزە، سییهكانت پڕكە لە هەواى پاك، لۆجى نێوچەوانت بێرەوهو لێوت بە خەندەیهكى نەرخەوانى برێژنەوه!

ژيان ناووستى، مەهێلە چركەكان بە خەمو پەژارەوه بەسەر چى! مالاواى لێ خەمەكانت بکەو گەشبینانە برێوانە، دلنایە! هەموو دەورووبەر، بە جوانى دەبینى!

دلنایام ژيانى رۆوداوى ناخۆش و بەنازارى زۆر تێدان، بەلام ئەوانە، بەسەرچوون و رۆیشتن، لە ئەلبوومدا هەلیان مەگرەو هەموو رۆژى، پەرسەیان بۆ دامەنى!

تۆ زۆر لەوه گەورەترى، كە رەشەباى رۆژگار بتوانى خۆنچەى هیواو خۆزگەو ئاواتەكانت بژاگێنى، بە رازیبوون بە قەدەرى خۆداى و یەستو ئیرادەو هیواو عەزیمەتو بێبارى نازیانە، دەتوانى گەشبینترین مەزەى سەر زەوى بیت!

زۆرچار گەشتەكان، خەلاتمان دەکەن، تەماشى بکە! لە دێر زەمانەوه گوتراوه: ئەوهى شتێكى نەبێ، ناتوانى ببەخشى (فائد الشىء لا يعطى)، بەلام ئەمە بە رەهاى وا نییه، ئەوهى مەحرومه لە حەنان و سۆزو خۆشەویستى و باومش مێهرەبانى، لە هەموو كەس سۆزو حەنان و مێهر و عاتیفەى زێترە!

سەختى رۆژگار، بە وانە قورسەكانى، شتى گەورەمان پێ دەبەخشن. گرنگ ئەوهیه: تۆ بێبارى خۆت بەدەیتو لە ئامانجى خۆت بەشیمان نەبیتەوه.. مەترسە، كاتێك بێبارت دا، لێ باشگەز مەبەوه، بەرەستى بزانەو لێى دلنایە، كاتێك تۆ بە تەواوى قەناعەتەوه، ئەو بێبارەت داوه، دەستى پێوه بگرم سازشى لەسەر مەكە، دلنایە هەرچەندە دزایەتیت بکەن، پاش ماوهیهك، قەیرانەكە كۆتایى پێ دیت!

هەموو دەزانین، كە -كارتەر-، كەسێكى زیرەكو لێهاتوو بوو، بەلام بەهۆى دوو وشەوه، بانگێشەى هەلبژاردنى دۆراند، چونكه لە وتارەكەیدا گوتى: ئەمەریكا بەرەو نایندەیهكى ترسناكو تاریك هەنگاو دەنێت! لەبەرى ئەو كەسێكى سادەو ساویلەكى وەك "رێگانەكانیان" هەلبژارد، چونكه كەسێكى قەسەخۆش و خاوهنى روانینیكى گەش بوو، بۆ نایندەى ئەمەریكا!

مژدە... بەهار هاتەوه!

كارگىرى

بە گۈفتار

بىلىم

نەو كاتەى لە كارەكەمدا، تەنھا كاترمىرىك
بەفېرۇ دەدەم، وا ھەست دەكەم، دزىم لە
ھەموو مەرقايەتى كردووھ!

گۈفتار

نامۇزگار يەكەنى پىرى، وەكو خۇرەتاوى زستانە،
پرووناكىت پىدەبەخىت، بەلام گەرمەت ناكاتەوھ..

تالپۇن

كەسە دەروونبەرزو بەھىزەكان، لە نارەزووبازى دوور
دەكەونەوھ، ھەروەكو چۆن كەشتىيەوانەكان، لە تاشە
بەردەكانى نىو دەريا دوور دەكەونەوھ.

بەندىكى بىنگىزى

لە گويگرتندا، حىكمەت بەدەست دەھىنى،
لە قەكرەنىشدا، پەشىمانى!

پىشەوا ەلى

كاربەكە بۇ دونيات، وەكو نەوھى ھەرگىز نامرىت،
كاربەكە بۇ دواپۇژت، وەكو نەوھى سەبى دەمرىت!

سەرچاوهى ترس، وههمو خه يائه!

دهگردين و نهوهى كه له خه يائياندا نه بوو، پرووى دا! نهوان له سهرچاوهى ترس رايمان كرد، به لام نه يانزانى؛ به رهو ترسى راسته قينه و مهرگى خويان راددكهتن!!

له م چيرۆكه وه فيردمبين:

1. زورچار سهرچاوهى ترسه كانمان، تهنها وههمو خه يائه و نهوهى ئيمه لى دترسين، سهرچاوهى ترس نيه.
2. راكردن و دووركهوتنه وه له مەترسيه كان، ماناي رزگار بوون نيه، به لكو دمبیت به بيركردنه وه و پلان و نه خشه وه، به رهنگارى مەترسيه كان ببينه وه، نهك لتيان رابكهين!
3. به راكردن له مەترسى، مەترسيه كان وازمان لى ناهيئن، نهو كاتهى ئيمه پشتيان تى دكهين، نهوان پشتيان لى دهگرن!
4. خه يال و نه نديشه كانمان، ترسه كان گه وه ره دكهتن، زورچار ترسه كه، هينده گه وه نيه، به لام خه يالى خومان، دهيكاته كابووس و ديومزمه، بويه پيوسته له ويناكردنى شته كاندا، واقيعى بين!
5. گه ورمكان، خاوهن ته مهن و نه زموننه كان، دنيايان له ئيمه زورتر بينيه، له ئيمه زورتر دزانن، پيوسته سووديان لى وهربرگين.

دهگيرنه وه، كومه له شيريك، له يه كيك له جهنگه لستانه كانى نه فرقيادا، به فيزو لووتبه رزييه كى زوره وه دههاتن و دهچوون، به لام كاتيك پيربوون و ددانه كانيان كهوتن و هيزوتوانيان نه ما، شيره لاو تازه پيگه يشتوو كانيان بانگ كردو پتيان گوتن: ئيمه زوتر له ئيهو شاره زاي ژيانين، به لام ئيستا پيربووين و تواناي راوگرتن و رهدوونانى نيچيرانمان نه ماوه، وهلى دزانين، كه ههميشه نيچيركان، له سهرچاوهى ترس راددكهتن، ههر له به ره ممه، پلانتيكى توكمه مان داناوه!

پيره شيره كان، له لايه كى دارستانه كه وه، خويان هه شارداو دهمستان به نه رهى شيرانهى خويان كرد، مامزه كانيش كاتى گوپيان له م دهنكه بوو، ترسان و به راكردن به ره و ناراسته ي پيچه وانه به دهنكى نه رهى شيركان، ههنگاويان نا.. به پرواي خويان، له سهرچاوهى مەترسيه كه دووركهوتنه ته وه! به لام نه يانددزانى، كه نهوان به م كارميان، نهك له سهرچاوهى ترس دوور كهوتنه وه، به لكو به ره و مهرگى خويان ههنگاويان نا! چونكه له م بهرى دارستانه كه، شيره لاوه كان چاوهروانيان

تهنها بو سهر کرده کان

ژیان مۆمیکه، یان به ناگره کهی دهسووتیین، یاخود دهبیئت
ناگره کهی بکوژنینه ووه له تاریکیدا ژیان بگوزهریین.

لامارتین

بوئه وهی به ناشتی بهمرین، دهبیئت به ناشتی بژین،
چونکه ناروحتی له مردندا نییه، به لکو له ژیاندا یه! پهنیکی ئیتالی

تهنانهت نه گهر گیرفانیشت خالی بوو، پارێزگاری
له کلاوکهت بکه، تا به سه ره بهزی بهمینیتته ووه! پهنیکی
ئیسپانی

ئازاکان هه میشه به پیوه دهرن!
سعید تقی الدین

کاتیك نازانین ژیان چیه،
چۆن دهتوانین بزانی مردن چیه! کونفوشیوس

نهو که سهی ره شه با بروینیت،
زریان دهووریتته وه. سعید تقی الدین

نهو که سهی هیلکه یه ک بدزی،
وشتریکیش ده دزی! پهنیکی غه رمی

داهیتەر و داهیتان

زاهیری شیخ رەزا

داهیتان جیبە؟

لە کورتترین پێناسەیدا دەتوانین بڵێین: (کردی هیتانی نوێیە)، بۆئەوەی ئەم پێناسەیه، کەمێک روونتر بێت بۆ خوێنەر، ئەم سێ وشەیه، یەک بە یەک لێیان دەدوێن:

۱- **کرده (عملية، process):** ئەمە بەو مانایەیه، کە داهیتان ئە ئیلهامەو ئە وەحییە، بەلکو کۆمەڵێک هەنگاو و قۇناغی کردەییە. سەرەتا خەیاڵ، دواى ئەوە بێرۆکەیهکەو لە دواى ئەوە، بەتەواوی لە مێشکدا دەخەمڵیت، لە دواى ئەوە، دەبێت بە قسەو دیتە ناو دونیای بیسراوو نووسراو، لە دواى ئەوەش، قۇناغی جیبەجیکردنی ئەو بێرۆکەیه، دەست پێ دەکات.

۲- **هیتان (الیتان):** هەزاران بێرۆکەت لە مێشکدا بێت، ئەگەر هەر بێرۆکە بێتو نەیتە ناو جیهانی بوونەو، هەرچەندە ئەو بێرۆکەیه جوانو بەنرخ بێت، بێرۆکەیهکى نۆیۆ بێوینە بێت، هەر یەكسانە بە هیج.

(بیرۆکە داهیتراوەکان جوانن، گیلۆی بە دە سەنتە، ساتیک

بەهاپان هەیه، کە جیبەجی بکړن.) پیتەر دراگەر
بیرۆکەى داهیتەرانه گرنگه، بەلام لەو گرنگتر ئەو دیه،
بتوانین ئەو بێرۆکەیه، لە مێشکەو بگوازینەو بۆ ناو جیهانی
بەرچاو، خەلکی بە چاوی سەریان بیبینو ئامازدی پێ بکەو
سوودی لێ وەرگیرن.

نۆی: هیچ کاریک، پێی ناوتریت: داهیتان، ئەگەر
دوو بارەکردنەوێ کاریکی پێش خۆی بێت، بەلکو پێویستە نۆی
بێت، بەلام مەرج نییه؟ ۱۰۰٪ نۆی بێت، بەلکو ئەگەر هەندیک
گۆرانکاری لە داهیتراویکی پێشوودا بکات، پێی دەوتریت داهیتان.
لەبەرئەمە، ئەو کەسانەى کە تاپەتەمەندن لەم بوارەدا،
پێژەى جیاوازییەکیان دیاری کردووە، بۆئەوەی بە کاریک بڵێن
داهیتانو بە یەکیکی دیکە، بڵێن دووبارەو لاسایی.
ئەو پێژەى جیاوازییەش، بە ۱۵٪ دانراو لە نیوان ئەو شتەى

بووود ۋە شتەي پەردە پېندروود داهېنانى تېدا گراود، ھەر كات جياوازييەكە ۱۵٪ بوو، دەتوانىن ۋە كارە، بىخەينە نىو لىستى داهېنارودكانو خاومەكەشى بە داهېنەر دابىتىن.

(رۇخى داهېنان برىتېيە لە: كۆكردنەۋەي ئەزمۇنەكانى

پېشوو؛ بۇ پېكەۋەنانى داهېنارۋىكى نۇي) مارش فېشەر

راستىيەكى تال: رېژەي داهېنەران: تەمەن پېنج سال ۹۰٪،

خەوت سال ۱۰٪، ھەشت سال ۲٪، چلو پېنج سال ۲٪.

تېبىنى بگەن، رېژەي داهېنەران لە تەمەنى پېنج سالىدا، دەكات بە ۹۰٪، بەلام بەداخەۋە، بە شىۋەيەكى ترسناكو خىرا، ئەم رېژەيە دادەبەزىت بۇ لە ۱۰٪ لە ماۋەي دوو سالىدا. واتە: تەمەنى خەوت سالى، پرسىياري گىرنگ ئەۋەيە: ئەم دابەزىنە خىرايە بۇجى؟ جى رۋوي داۋە؟ لەو دوو سالىدا، ج شتىكى تازەۋ نۇي، ھاتۇتە ناۋ ژيانمانەۋە؟

ۋەلامەكە رۋونە، لەم تەمەنەدا، مىندالان دەچن بۇ قوتابخانە، راستىيەكى تالە، بەلام دەبىت بېلىتىن، پەيرەۋو پىرۇگرامى فېرېۋون، لە ۋلاتانى جېھانى سىيەمدا، بە شىۋەيەكە، بىكۇزى رۇخى داهېنانو داهېنەرانە.

مىندال پېش ئەۋەي بېچىت بۇ قوتابخانە، بەئازادى بېر دەكاتەۋە، بە ئارەزوۋى خۇي، خەيال دەكات، جى بۇيت، لە بارەيەۋە پرسىيار دەكات، بەلام ساتىك، دەچىتە قوتابخانە، گۇرپانكارى رۋو دەكات، پىۋىستە لە شۋىتىكى دىيارىكارو دابىنىشەيت، ساتىك وىستى پرسىيار بىكات، دەبىت دەست ھەلبېرېت، نابېت پرسىيارىك بىكات، پەيۋەندى بە ۋانەكەۋە نەبېت، ئەۋەي مامۇستا دەبىت، ئەۋە راستىيە، لە كۇتايىدا؛ ۋاي لى دېت، پرسىياركردن قەدەغەيە، گىمۇگۇۋ راگۇرېنەۋە لەسەر بابەتەكان قەدەغەيە، مىندالەكە ۋا پەرۋەردە دەبىت، كە بېر كىردنەۋە سنووردارە، ياخود ۋەك ئەۋە ۋايە، پىي بلىتىن؛ بىخەم بە، دىلارام بە، خۇت ماندوو مەكە، ئىمە بېرمان بۇ ھەموو شتىكى تۇ كىردۇتەۋە، پىرۇگرامىكى تىرو تەسەلمان بۇ دانايوت، رېگەكەمان بۇ كورت كىردىتەۋە، تۇ ھىچت لە سەر پىۋىست نىيە، تەنھا ئەۋە نەبېت؛ زانىيارىيەكان لە بەر بىكەۋە لە تافىكردنەۋەكاندا سەركەۋتوو بە، بېر لە ھىج مەكەرەۋە ھەۋلى داهېنان مەدە.

زمانى ژمارە..

ساتىك بەراوردىك دەكەين، لە نىۋان داهېنارۋەكانى ۋلاتانى عەرەبى لە رۇژھەلاتى ناۋمىراست، لەگەل ۋلاتىكى ۋەكو ئىسرائىلدا، كە ئەۋىش ھەر لە رۇژھەلاتى ناۋمىراستدايە، توۋشى شۇك دەبىن، لەگەل ئەۋەي كە ۋلاتانى عەرەبى، رېژەي دانىشتوۋانايان پەنجا ئەۋەندەي ئىسرائىلە، بەلام ئەگەر بۇ نەۋنە: سالى ۲۰۰۷ ۋەربىگىن، ھەموو داهېنانەكانى ۋلاتانى عەرەبى ۱۴۷ داهېنانە، تا ئىستەي سەدەي بىستو يەكىش، ۸۳۶ داهېنانە.. بەلام ئىسرائىل، تەنھا

لە سالى ۲۰۰۸، ۱۱۶۶ داهېنانى ھەيە، لەو ساتەشى دامەزراۋە، كە سالى ۱۹۴۸ دەكات، تا ئىستا، ژمارەي داهېنانەكانى ۱۶۸۰۵ داهېنانە، ئەمە رېكلام نىيە بۇ ئىسرائىل، ئەمە ژمارە راستىيە، بەداخەۋە. ساتىك دەمانەۋىت لە ھۆكارەكانى بىكۇلېنەۋە، كورتەكەي ئەۋەيە، كە پىگەياندىنى داهېنەران لاي ئەۋان زۇر گىرنگى پى دەدرىتو ئاسانكارىيان بۇ دەكرىتو كۆسپەكانيان لە بەردەمدا لا دەبىرېت.. بەلام لە ۋلاتانى عەرەبىداۋ لاي ئىمەش لە كوردستان، تەۋاۋ بەپىچەۋانەۋەيە، كۆسپەكان زۇرۇن؛ بۇ كوشتىنى رۇخى داهېنان، ھاندانو ئاسانكارىيەكان كەمن، ياخود ھەر نىين.

داهېنان پىۋىستى بە ئازادىيە

داهېنان بەبى ئازادى، بوۋنى نىيە. لە گەۋرەترىن كۆسپەكانى داهېنان، لە ۋلاتانى ئىمەدا؛ نەبوۋنى ئازادىيە، ياخود بەرتەسككردنەۋەي ئازادىيە، چۈنكە ئازادى، لە ھەلۋى بەرزەفې دەچىت، تواناكانى دەرنەكەۋەن، تەنھا لە ئاسمانى ئازادو فراۋاندا نەبىت، ھەرگىز لە ناۋ قەۋەزدا، تواناۋ لىئاۋتوۋىيەكانى بەدەر ناكەۋەن.

لىرەدا تەنھا مەبەستمان ئازادى رامىياري نىيە، بەلگو ھەموو ئازادىيەك، كە مۇف پىۋىستى پىيەتى، لە مالمەۋە دەست پى دەكات بۇ قوتابخانەۋ زانكو، كۇتاي دېت بە شۋىتى كارەكەي، جا ھەرمەنگە بېت، يان كۇمىيانا، ياخود ئىشى ئازادى ناۋبازار. ئەۋ بەرپۋەبەردى لە ھەرمەنگەكەيدا، يان ئەۋ مامۇستايەي لە قوتابخانەكەيدا، يان ئەۋ پىزىشكەي رېگە خۇش ناكات؛ بۇ بېر كىردنەۋەي جىاۋازو داهېنەرانە، پىيى بزانىت، ياخود پىيى نەزائىت، نەك ھەر يەككە لە كۆسپەكانى بەردەم داهېنان، بەلگو بىكۇزى داهېنانىشە.

ئەمىشتاين دەلېت: (لەۋەي گىرنگە مۇف لىنپامە بەدا.

لەۋەي رېنگە مۇش بىكە. مۇفەككەن بەللامە بىر بىكەۋە؟)

تايبەتەمەندىي داهېنەران

زانايان بۇيان رۋون بۇتەۋە، كە داهېنان چەند پلەيەكى جىاۋازە، داهېنەرانىش مۇفۇن ۋەكو ئىمە، بەلام كۆمەلىك تايبەتەمەندىي خۇيان ھەيە، كە تىيىدا ھاۋبەش.

ساتىك زانايان بە دۋاي وردەكارى ژيانى داهېنەراندە چوۋونو وىستۋايانە تايبەتەمەندىيەكانيان بزان، كۆمەلىك تايبەتەمەندىيان دۇزىۋەتەۋە، كە زۇربەي داهېنەران تىيىدا ھاۋبەش، ژمارەي ئەۋ تايبەتەمەندىيانە، زىاتردە لە ۳۰ دانە.

ئەم تايبەتەمەندىيانە ئامازەن، بۇئەۋەي خاۋەنەكەيان يەككە لە داهېنەران.

ئىمە لىرەدا چەند دانەيەكان ياس دەكەيەن:

۱- بىرۇكەي سەيىر: تەۋاۋى داهېنەران بىرۇكەي تايبەت بە خۇيان ھەيە، زۇرجار ئەم بىرۇكانە، بە بەراورد بە بىرۇكە

باوەكان، لەو كاتو شوێنەدا، سەيرو سەمەرەن، تەنانەت زۆر جار كۆمەلگا، ئەو بېرۆكانە بە جۆرێك لە شێتێ لە قەلەم دەداتو خاوەنەكانیان بە خەیاڵلارو دادەنێت.

٢- **پەرشوبلاوی:** يەكێكە لەو تايبەتەندىيە سەيرانەى، كە زۆربەى داھینەرەن، تێیدا ھاوبەش، ئەوان كەسانىن، بۆ كارە سادەكانى خۆيان، بەتەرتیب نيين، ئەم پەرشوبلاويە، پەيوەندى نىيە بە تەواوى ژيانىو شۆووە كاتەكانیان، بەلگە پەيوەندى ھەيە، بە پەرە كاغەزەكانى بەردەستیانو بە شتومەكەكانى ناو تاقىگەكەيان، ھەر ساتىك بچیتە ئەو زوورەى، كە داھینەر تێیدا دەژى، يان تاقىگەكەى، سەپرىكى كۆتەخانەكەى بکەیت، يان سەپرى شتومەكەكانى بکەیت، سەرت لەو ھەموو پەرشوبلاويە بەرچاوە سوڤدەمىنێت، كە چۆن نووسراو و شتەكانى بلارو بپوونەتەو بەو ناویدا، پێت سەپرە، كە چۆن دەتوانیت؛ سەر لەم شتانە دەربكات، چ جاي ئەووى مێشكى ڕێك بختو بپروكەى داھینەرەنەى ھەيیت. ١- لەبەرچوونەو: ئەمەشيان يەكێكى ترە؛ لەو تايبەتەندىيە سەيرانەى، كە داھینەرەن ھەيانە، ئەو شتەى كە زۆر لە بىريان دەچیتەو، ناوى خەلكە، ڕێگەى چوون بۆ ئەو جىگايانەيە، كە زۆر ديارن، بەلام كارە گرنگەكانى خۆيانيان زۆر بەوردى جوانى لە بىرە، ئەمەش جىاوازی سەرمكى نۆوان لەبەرچوونەو داھینەرەن لەبەرچوونەويە، وەك ئەخۆشى، پىوێستە ئەم جىاوازیيە بزانی، بۆئەووى ھەموو كەس خۆى بە داھینەر نەزانیت.

دەگێرنەو: جارێك ئەنیشتاين، سواری تەكسى دەبێت، ھەرچەند دەكات ناوینشانى مالى خۆيانى بىر نایەتەو، ناچار بە شوڤىرەكە دەلێت؛ مالى ئەنیشتاين دەزانیت؟ شوڤىرەكە دەلێت؛ بەلێ، كەس ھەيە لەم شارەدا مالى بەرێز ئەنیشتاين نەزانیت؟ ئەنیشتاينیش دەلێت؛ بىمە بۆ مالى ئەنیشتاين. بەم شۆوويە دەگەریتەو بۆ مالى خۆيان.

٢- ئارامگرتن: داھینەرەن بەو دەناسرێنەو، كە لە سەر ئەو كارانەى كە خۆيان ھەزىان لىيەتو قەناعەتیان پێى ھەيە، زۆر بە ئارامو ھەرگیز ماندوو نابن؛ ھەرچەند خەلكى ساردیان بکەنەو لۆمەيان بکەن، ئەوان دەستبەردارى بپروكەكانى خۆيان نابن. بەپێچەوانەو، بەردەوام دەبنو چێژ لە كارەكانیان وەردەگرن، بەلام لە ھەمان كاتدا، زوو تووشى بێتاقەتى دەبن لەو كارانەى كە ھەزى پێى ناكەن.

ئەدىسۆن، بىناوبانگە بەووى زۆر چالاکو تىكۆشەر بوو، بە شۆوويەك، كە ھەندىك جار ١٦ كاتژمێر لە شەوو پۆژىكا سەرھالى خويندەو لىكۆلینەو تافىكرەنەووى زانستى بوو؛ لە تاقىگەكەى خۆيدا، لە وەلامى ئەو پەرسىارەدا، كە نايا بەو ھەموو كارو چالاكىيە، شەكەتو ماندوو نابیت؟

لە وەلامدا دەلێت: من ڕۆژانە، ١٦ كاتژمێر كار ناكەم، بەلگە ١٦ كاتژمێر، سەرھالى خۆشگوزەرانىو چێژ وەرگرتەم.

٢- جوانناسى: داھینەرەن ھەستىكى ناسكى جوانناسيان ھەيە، ھەزىيان لە جوانىيە، چىزى لى وەردەگرن، جوانى لە ھەندىك كارو شتدا دەبينن، كە خەلكى سادە ناپيين، چا ئەو شتە مەرف بێت، يان سروشت، يان تابلۆيەك بێت، يان ھەر شتىكى دىكە.

ئىمە بە سەدان جارو زياتریش سوراحى پەرداخمان بەكار ھىناو و بىنيومانە، بەلام ھەرگیز وەكو چاوەكانى شاعىرى كورد؛ پىرەمىرد نەماندووە سەپىرمان نەكردووە، بەو شۆوويەى ئەو، لى ورد نەبووینەو، ئەو جوانىو ناسكىيەى چاوەكانى پىرەمىرد دىويەتى، ئىمە نەماندووە.

چەند جوان دەلێت:

ئەيىت بەخسندە مل كەچكا لە راستى مووچە خۆرى خۆى سوراحى سەر فرۆ دىن؛ لە بۆ پىالە، كە تىكا بۆى.

شۆبنەوام دەلێت: (ھونەرمەند چاوەكانى خۆيان پى دەدات. بۆئەووى سەپرى جىھانى پى بکەين).

٤- بىركردنەو: تەنيا: يەكێكى دى لە تايبەتەندىيەكانيان، ھەز دەكەن بەتەنيا بىر بکەنەو، ھەزىيان بە بىركردنەو بەكۆمەل نىيە، ئەگەر داواى بپروكەى داھینەرەنەيان لى بکەیت لە ناو كۆمەلدا، بپروكەى كەمیان لايە، بەلام ھەمان داواكارى، بەتەنيا ئاراستەيان بکەیت، بپروكەى زياتريان لايە. بۆئەووى بىتوانیت سوودمەند بىت لە بپروكەى داھینەرەن، دەبێت داواكارىو كۆشەكتى بۆ باس بکەيتو دواى ئەو، بەتەنيا بەجىي بەلێت. ئەگەر پىي بلێت؛ وەرە با گەتوگۆ لەبارى فلانە شت بکەين، ناتوانىتو بپروكەى كەمى لايە، بەلام ئەگەر بەجىي بەلێتو كاتى گونجاوو شوپىي گونجاوى ھەيیت، چەندان بپروكەو پىشيارى نايايى لا دەست دەكەوێت.

٥- پەرسىارى زۆرو خۆتێھەلقورتانەن: داھینەرەن ھەز دەكەن؛ لەبارى شتە نوپەكان زانىريان ھەيیت، بۆيە زۆر پەرسىار لەبارەيانەو دەكەن، ھەز دەكەن؛ بچنە بىنجوبانوانى شتەكانەو ھەزى زانىنى ھۆكارەكان لاي ئەوان، لە خەلكى ناسايى زياترە، بۆيە ھەميشە، دەم پە لە پەرسىارن، ھەر ئەم ھۆكارەشە، ھەندىجار وا دەردەكەون، كە خۆ لە كاروبارى كەسانى دى، ھەلدەقورتىن.

ھەر بەم ھۆيەشەو، داھینەرەن تەنگ بە مامۇستاو پەرومەردەكار ھەلدەچنن، بە ھۆى زۆرى پەرسىارەكانيانەو، بەداخەو زۆر كات ئەو ڕۆحە داھینەرە، لە برى ئەووى پەرومەردە بکرىت، لە لايەن پەرامبەرەو دەكوژرىت.

سود لەم سەرچاويە وەرگىراو: سلسلە علمەتنى الحياة / دھاروق السوھبان

گەشەپێدانی تەواوکاری

بەشی یەكەم

هاوکارمان دەبێت: بۆ شیوەگرتن و بەدیھاتنی ئامانجەکانی، بەلکو زیاتر بەرجاوومان پوونەدەگاتەو: بۆ دامەزراندن و بنیاتنانی هاوسەنگی و ھەماھەنگیی نێوان لایەنە جیاوازەکانی گەشەپێدان، ھەروەھا ھەول و تێکۆشانی زۆرمان بۆ دەمیشتەو، لە ئاکامیشدا نەمە جیھاد و تێکۆشانە، بەیەن بوونی دوژمن.

ھەروەھا ئەم دیدگایە، هاوکاریمان دەکات: بۆ دووبارە ڕێکخستەوێ کارە گرنگەکان، لە پڕۆسەی گەشەپێداندا بەرپۆمبەردن بە شیوازیکی گەشەسەندوو، ئەو کاتە هاوکارمان نابێت بۆ بەدیھاتنی شتە تەواوکارییەکان، لە کاتیگدا خەلکی، ھەولێ دەستخستنی پێداویستییە بنچینەییەکان بدات. واتە: زێدەرۆیی نەکەین لە بنیاتنانی گۆرەپانی یاریکردندا، لە کاتیگدا پەیمانگا و تاقیگە، پێویستیمان بێت.

بۆچی گرنگی بە گەشەپێدانی تەواوکاری و ھەمەلایەن دەدەین؟ خۆدای گەورە، مرۆفی درووست کردوو، لە ناخ و دەرروونیدا، کۆمەڵێک ئامانجی باش و خراپ، بوونی ھەیە، لە ھەمان کاتدا، بۆ تەندرووستی و ساغلامی، مەرج و سنووری تاپەبەندی ھەیە، بۆ گوزەران و ژبانی کۆمەڵگەییەکی تەندرووستیش، کۆمەڵێ مەرجی تری دانوو. پاش ئەمانەش، کۆمەڵێک فەرمانی بەسەردا کردوو، جەند داواکارییەکی لەسەر دانوو، بۆئەوێ بێتوانێ سازان و گونجاندن، لە نێوان مەرجەکانی ژبانیکی شکۆمەندانە و ھەستان بەکاری پەیمانداریی راستەقینە، لەسەر پووی زەوی پیادە بکات، بێویستە لەسەری، کە تێکۆشانیکی زیاتری بپێکەندەو، لە بوارێ کارکەیدا نەجەم بدات. ئەم پێداویستیانە، زیاتر دێن، ھەر کات بارودۆخی گوزەران خراپتر و فشاری رۆژگار زیاتر بێت.

لەبەر ئەم ھۆکارانە لای خواروو: (گەشەپێدانی ھەمەلایەن و تەواوکاری) گرنگی تاپەبەندی ھەیە:

۱- ڕێژەی زیادبوونی دانیشتوان لە جیھانی ئیسلامیدا، لە ناستیکی بەرزدا، بە ھەراورد بە ولاتانی تر. بۆ نموونە: لە ولاتە عەرەبییەکاندا، سالانە (۰۰۲۲) وەک ڕێژەی زیادبوونی مامناوەند تۆمار کراو. لە کاتیگدا لە بەریتانیا (۰۰۰۱) و لە روسیا (۰۰۰۹) و لە فەرنسا (۰۰۰۶) و لە ئەڵمانیا ڕێژەی دانیشتوان لە کەمبوونەمۆدا، ڕۆژانە بە (۲۵۰) کەس.

بۆئەوێ قەبارەی زۆربوونی دانیشتوان و ئەو خێرایییە، کە پێی زیاد دەبێت بزانین، ئەوا کۆی دانیشتوانی ولاتانی عەرەبی، سالی (۱۴۰ ک)، تەنھا (۱۶۱) ملیون کەس بوو.

لە سالی (۱۴۲۰ ک)یشدا، واتە: پاش ۲۰ سال، بەنزیکی بۆ (۲۰۰) ملیون کەس بەرز بووشتەو.

پێش ئەوێ باسی گەشەپێدان بکەین، پێویستە ئەوێ بۆ خۆنەری بەرپۆ پوون بکەینەو، کە مەبەستان لە گەشەپێدانی ھەمەلایەن و تەواوکاری بۆ مرۆفەکانە، ئەوێ دەمانەوێت، لەم جەند ئەلقەیدا باسی بکەین، مرۆف سەنتەر و خالی سەرەکی مەبەست و ناوەرۆکی ئەم باسە.

پاش جەنگی جیھانی دوو، لە ئەڵمانیادا، لیکۆلینەوێ ھەمەلایەن و گشتگیران کرد، لەسەر ھەموو بوارەکانی ژبان، کە جەنگ تێکی شکاندبوو، لە نەجەمدا: زۆربەي ئەو توێژنەوانە ھاوایوون لەسەر ئەوێ، کە تەنھا سامانی مرۆیی سامانی فکری مرۆفەکانیان ماو، بەلام لەبەرئەوێ ئەو سێ پێکەینەرە گرنگەیان ماو، کە لەوانە سەرەو، سەرچاو دەرگرت، کە بریتیە لە: (مرۆف، خاک، کات) ھەموو ھیوا و ناوتیان ھەبوو، بە ھەستانەوێ نایندەییکی پوون بۆ ولاتەکان و لە نایندەییکی نزیکی لەسەر نەرز و واقع، ناماز و نیشانەکانی دەرکەوتو تانیشتان ئەڵمانیا، یەکیکە لە ولاتە پێشکەوتوو و تۆمەکانی دنیا.

پێناسەی گەشەپێدان (التنمية):

لە زمانی عەرەبیدا (تنمية) بەمانای زیادبوون دێت: لە جەندیتو چۆنیتو شتەکاندا، ھەندیک لە زانیان، زیاتر جەخت دەکەنەو، لەسەر بەرھەمی گەشەپێدان و نەجەمەکانی، بۆیە پێناسەی گەشەپێدان دەکەن بە: (جوولاندنی زانستیانە و نەخشە بۆ کێشراوی کۆمەڵێک کارلێکی کۆمەڵایەتی و ئابووری، لە ڕوانگەی بیروباوەریکی دیاریکراو، بۆ بەدیھاتنی گۆڕانکاری نامانجدار بەمەبەستی گواستەوێ لەو بارودۆخە، کە پەسەند و خاوازاو نییە، بۆ ئەو بوارە کە پەسەند و خاوازاو).

ئەوێ بەدیھاتنی بەرھەمی ھەولێ گەشەپێدان، بریتیە لە: بەرھەمەتانی نامانج و مەبەستەکانی ھۆناغی نیست و داھاتوو. ئەوێش کە کۆمەڵگا بۆی دەرکۆشیت، کەواتە: گەشەپێدانی تەواوکارو ھەمەلایەن بریتیە لە: (کۆمەڵێک ھەول و تێکۆشانی ھەمەلایەن و جۆراو جۆروھاوتا، کە کۆمەڵگە نامادە دەکات بۆ نەجەمەدان و ھەستان بە فەرمانی خودا).

رەھایییەتو تەندرووستی و ھەلی کارو زانست و ڕاھێنان و سوودەگرتن لە کاتی بەتال و پێشکەوتنی زانست و ..... ھتد، ھەموو ئەمانە، بەرەو یەک نەجەم دەچن، کە نامادەکردن و بەرزکردنەوێ لێھاوویەکان و ڕێکخستنی کەشو ھەوای ژینگەیی و کۆمەڵایەتی، کە یاریدەر بێت: بۆ بەنەجەمەیانندی مافی بەندایەتی بۆ خودای بالادەست و ھەستان بەنەرکی ناوئادەکردنەوێ زەوی بە شیوازی تەواو و ھەمەلایەن.

ئەم دیدگایە، بۆ گەشەپێدانی ھەمەلایەن، نەک تەنھا

9: محەممەد مېرگەيى

جووتيارىڭ سىڭى راۋىژكارەكەي پادشا!

پادشا وتى: چەندجار مالت سووتاودە؟
جووتيارەكە وتى: دووجار خاۋەنشكۆ!
دواتر پادشا گوتى: ئەي چەندجارى دېكەش دەسووتىت؟
جووتيارەكە لە ۋەلامدا گوتى: سىڭى جار!
پادشا: چى دەلىي ئەگەر سىڭى ھازى گىلت بۆ بىنيرم؟
ئايا دەتوانى بەتەۋاۋى توۋكەكەيان لەبەرداماليت، تاۋەكو رووت دەبنەۋە؟
جووتيارەكە زەردەخەنەيەكى كردو وتى: ھەرچەندى دەنيرن، بىنيرن.. بەباشى توۋكەكەيان دادەمالم!
پادشا مالتاۋايى لە جووتيارەكە كردو پۇيشتن.

لە سەردەمى رابردوودا، پادشا يەك سىڭى راۋىژكارى ھەبوو. ئەو سىڭى راۋىژكارە، خۇيان بەلىزانترىن و داناترىن كەسى دۇنيا دەزانى، بەلام پادشا كە زۆر بېراۋ مەنەي بەدانايى ئەۋان نەبوو، بۆيە بېريارى دا، لە دەرفەتلىكا تافىيان بىكاتەۋە. جارلىكان پادشا، لەگەل راۋىژكارەكانى چوون بۆ راۋىژكار. لە پىگادا، جووتيارىكى بېريان دېت، كە خەرىكى زەۋى كىلان بوو. پادشا راۋەستاۋ تەماشايەكى جووتيارە پىرەكەي كرد، پاشان وتى:
- لە لوتكەي چيا، بەفرىكى زۆر بارىۋە!
جووتيارەكەش ۋەلامى دايەۋە: پادشا ئەۋە، لەبەرئەۋەيە؛ كاتى بەفربارىن ھاتوۋە.

هه‌رزوو پادشا له ډاویژکاره‌کانی پرسى:

- ډاویژکاره‌کانى من.. ئیستا کاتى ئه‌وه هاتووه؛
دانایى خوتان پيشان بدهنو بیسه‌لمینن. بزائن من چیم
له‌و جووتیاره پرسى، مانای پرسیاره‌کانى من، چى بوو؟
وه‌لامه‌کانى نه‌ویش، مانای چى بوون؟ نه‌گهر نه‌زائن، نه‌وا
فه‌رمان ده‌که‌م سزا بدرینو له‌ ډاویژکارى دوور بخړینه‌وه؛
ډاویژکاره‌کان له‌ نیوان خوځاندا، که‌وتنه
ده‌نگه‌ده‌نگو قسه‌کردن:

-نایا هه‌ر ئیستا! نه‌مه نه‌سته‌مه! ده‌بیت سهرمتا
بیری لى بکه‌ینه‌وه!

پادشا له‌سهر نه‌مه رازى بوو، پټى وتن باشه! به‌لام
نه‌گهر له‌ ماوه‌ى سى رۆژدا نه‌تانزانى، نه‌وا سزاکه‌تان
جیبه‌جى ده‌که‌م.

ډاویژکاره‌کان چوون لاپه‌ره‌ى سه‌دان کتیبیان
هه‌لدايه‌وه، به‌لام له‌ يه‌ک کتیبیشدا هیچیان به‌ده‌ست
نه‌که‌وت. دواچار هیچیان پټنه‌ما، نه‌وه نه‌بیت؛ بچه‌وه
لای نه‌و جووتیاره پیره‌ى له‌ ږنگه‌دا، پادشا قسه‌ى
له‌گه‌لدا کرد، پټیان وت:

- پیره‌میرد وهره پتمان بللى، ماناو مه‌غزای
پرسیاره‌کانى پادشاو وه‌لامه‌کانى تو چى بوون؟ نیمه‌ش
پاداشتیكى باشت ده‌که‌ین.

- باشه.. پټان ده‌لیم، به‌لام له‌ به‌رامبه‌ردا ده‌بیت؛
ئیه‌و جلوه‌رگه به‌نرخه‌کانى خوتان دابکه‌ننو بیانده‌ن
به‌ من!

ډاویژکاره‌کان به‌سهرسورمانه‌وه پټیان وت:
- تو چ پټیوستیت به‌ جلوه‌رگى نیمه‌یه؟ نیمه
پارمت پیده‌ده‌ین.

پیره‌میرد به‌پیداگیریه‌وه وه‌لامى دانه‌وه: نه‌خیر
پټیوستم به‌ پاره نییه. ډاویژکاره‌کان، که‌ زانیان
پیره‌میرد رازى نابیتو هه‌ولدان له‌گه‌لیدا بيسووده،
به‌ناچارى جلوه‌رگه‌کانى خوځان پيدا، نینجا لیان پرسى:
- ئیستا با بزاینن.. پادشا باسى کامه به‌فرى سهر
لوتکه‌ى چپای ده‌کرد؟ خو له‌و کاته‌دا، شاخه‌کان به‌فریان
له‌سهر نه‌بوو؟

جووتیاره‌که وتى: پادشا مه‌به‌ستى له‌ مووه

سپیه‌کانى سهرى من بوو، وه‌لامى منیش نه‌وېوو، که
پرچم سپى بووه؛ چونکه ته‌مه‌نم چووته سهر و پیر
بووم.

ډاویژکاره‌کان: نه‌ى بوجى وتت مالت دووچار
سووتاوه سى جارى تریش ده‌سووتیت؟

جووتیاره‌که وتى: پادشا لى پرسیم: چه‌ند کیژم
شووى کردووه، منیش پیموت دوو، چونکه به‌شوودانى
کچ، وه‌ک بنیاتنه‌وه‌ى ماله، له‌ دواى سووتانیدا.

من ئیستا سى کچى ترم هه‌ن، چاوهرپى شووکردنن،
واته: ده‌بیت سى جارى تر ماله‌که‌م درووست بکه‌مه‌وه.

ډاویژکاره‌کان وتیان:
-نه‌ى نه‌و قازه گیلانه‌ چین، که‌ پادشا به‌لټنى
پیدايت؛ بوټ بنیریت، توش تووکه‌که‌یان دابمالیت، تاكو
رووت بېنه‌وه؟

پادشا که‌ خوى له‌ نړیکپانه‌وه هشاردابوو، ئیتر
خوى پټنه‌گیراو وتى:

-نه‌و سى قازه گیلش.. ئیون، نابینن جووتیاره‌که،
وه‌کو قاز رووتى کردوونه‌ته‌وه‌و جلوه‌رگه‌که‌ى
لټسه‌ندوون؟!

پادشا به‌نه‌ننى که‌وتېوووه دواى ډاویژکاره‌کانى
گوټى له‌ هه‌موو قسه‌و گفتوگوټى نیوان نه‌وانو
جووتیاره‌که بوو.

ډاویژکاره‌کان، خوځان هاوېشته به‌رپى پادشاو لى
پارانه‌وه.

-باشه، لیتان خوش دمېم، به‌لام ده‌بیت له‌به‌رامبه‌ر
نه‌مه‌دا، سى جار مالى نه‌و پیره‌میرده بسووتینن!

ډاویژکاره‌کان سهریان سورما: سى جار مال
سووتاندن؟ چوون؟

جووتیاره‌که به‌پټکه‌نینه‌وه وتى:
-واته: پټیوسته ئیه‌و تیجووى شووکردنى هه‌ر سى

کچه‌که‌م له‌نه‌ستو بگرن.

به‌مشیمیه هه‌ر سى ډاویژکاره گیلو ده‌به‌نگه‌که‌ى پادشا،
هه‌موو خه‌رجیى شووکردنى سى کچه‌که‌ى جووتیاره‌که‌یان
له‌نه‌ستو گرت، بوته‌وه‌ى له‌ سزاکه‌ ږرگار بېن.

سهرچاوه: گۇڤاڤارى (العربى الصغير).

بازار سازی به شیوهی رایانه

وهاب حسیب محمەد

واته: دروستکردنی رایانهیهك؛ له خهكك له يك كاتدا، كپيارو فرۆشيار بێت، هاوكات له رێگای كارەكهوه، تۆرێك له پەيوەندیی كۆمه‌لايهتی دروست بكات، له نێوان ئەو كەسانەى لەو نێوئەدا كۆشش دەكەن، كهواته: بازارسازی به شیوهی تۆر "رایانه" چیه؟

بازار سازی به شیوهی رایانه:

بریتیه له: فرۆشتن به شیوهی راسته‌وخۆ، شیوازیكه جیگرمه‌وى شیوازه کلاسیکیه‌كهیه؛ چونكه له بره‌وپێدانی به‌ره‌مه‌ی كۆمپانیاه‌دا، له بری راگه‌یانندو بانگه‌شه‌کردن، پشت به به‌كاربه‌ر ده‌بەستێت.

هه‌ندێ كۆمپانیا، وهك به‌شێك له ستراتیژی بازارسازی كار، بازارسازی به شیوهی تۆر ده‌كات. به‌مه‌به‌ستى بڵاوبوونه‌وى پشت به به‌هیزی به‌ره‌مه‌كانى كۆمپانیاكه ده‌بەستێتو له رێگای بانگه‌شه‌ی زاره‌كیه‌وه (Word of Mouth) به‌ره‌و به به‌ره‌مه‌كانى ده‌دات.

چۆن به ج شیوهیهك، ده‌ست به كاری بازارسازی به

شیوهی تۆر بكریت؟

سه‌رعتا به‌رسه؛ جیاوازی چیه له نێوان بازارسازی به شیوهی رایانه‌و بازارسازی به شیوازی کلاسیکی (بازارسازی ناسته جیاوازه‌كان) «واته: شۆڕبوونه‌وى به‌ره‌م، له خاوه‌ن به‌ره‌مه‌وه بۆ بازرگانى كۆفرۆشو پاشان بازرگانى وردو دواتر بۆ به‌كاربه‌ر». وه‌لامه‌كه‌ی جیاوازییه‌ك نیه؛ چونكه كەسانێك، ماوه‌یه‌كى دوورو درێژ، به شیوازی کلاسیکی له بازاردا كاریان كرده‌وه كاریان مه‌یسەر بووه، به‌لام له‌گه‌ڵ بچووكبوونه‌وى قه‌باردى كۆمپانیاكانو به‌كارهێنانى ته‌كه‌نه‌لۆژیا، له یارى به‌ره‌م

هه‌رىمى كوردستان، نه‌مرۆ ناوه‌ندێكه بۆ ساغكرده‌وى كاڵو شه‌مەكى گه‌لى ولاتانى دنیا، نه‌خاسمه ولاتانى دراوسێ، زۆربه‌ی هاوردەكاران، له هێنانى كاڵو شه‌مەكه‌كاندا، هێنده جاپوان له هازانجى خیرایه، هێنده كه‌لكى ئابوورى مانه‌وه‌یان له بازاردا، مه‌به‌ست نیه.

به خاترى ئەو بێرگرده‌وانه، ده‌بینین كاتێك بازار، تووشى داكشان ده‌بێت، واته: توانای كړینی به‌كاربه‌ر، به هه‌ر هۆكارێك كه‌م ده‌كات، ياخود ئابوورى ولات تووشى ناسته‌نگێك ده‌بێت، زۆرێك له كۆمپانیاكان به‌ره‌مه‌كانیان لێده‌بێت به بارێكى گرانو هه‌ندێجار به هه‌ر نرخێك بێت، گه‌ره‌كینه له كۆلى بكه‌نه‌وه، ئەم كارمى كۆمه‌لێك گه‌رتى لێده‌كه‌وێته‌وه؛ ديارترینیان زه‌رمرو زیانى ئابووریه، كه توانای كۆمپانیاو خاوه‌ن به‌ره‌مه‌كه له ناوه‌ندى راگه‌برى بازار، دوورى ده‌خاته‌وه، یان هه‌ندێجار به ته‌واوى ئابووتو مایه پوچى ده‌كات.

له مێژم، گه‌له‌ك كۆمپانیاو خاوه‌ن به‌ره‌م، به‌تايبه‌ت نه‌وانه‌ی پايه‌ی ئابووریان به‌ته‌و نیه، یان توانای ئابووریان به‌هێز نیه، به مه‌به‌ستى به‌هێزکردنى توانای راگه‌برى مانه‌وه‌یان له بازاردا، بیریان له شیوازی نوێی فرۆشتن كردۆته‌وه، به‌تايبه‌ت دووركه‌وته‌وه لهو لایه‌نانه‌ی، كه وهك تیچوون، ده‌چێته سه‌ر به‌ره‌مه‌كانى (بۆ نموونه: بانگه‌شه‌ی راگه‌یانندن). هاوكات به‌گه‌رخستنى ئەو كه‌سو لایه‌نانه‌ی كه بێكارن، ياخود كاتى به‌تايلان زۆرمو سه‌رمایه‌و داهايان دیارى كراو كه‌مه؛ وه‌ك: خانه‌نشینان، قوتابیان، كه‌سانى ده‌ستگیرو ... هتد. ئەو شیوازه‌ش، كاركرده‌ له بازارى كادا، ياخود بازارسازی به شیوهی تۆر،

هينانداو كەمبۇونەۋى ھەلى كارو ئاسايشى كار، خەلگانىكى زۇر، ۈك ھىۋايەك چاۋيان لەم شىۋازى كاركردن برى؛ چونكە لە بنىاتنانى پىۋزى تايىبەتدا، تىچۋونى كەمە مەۋدەيەكى فراوان لەخۇ دەگرىت.

بىزانە لە بازاسازى بە شىۋى تۇرو رايەلەدا، تۇ دەستگىر نىت، بۇيە ئەم جەمكە ۈدلاۋە دەنىين، لەم كاردا تۇ ۈك برىكارىكى تايىبەت كاردەكەيت (بۇ نەۋنە: دابەشكارى بەرھەمەيكى تايىبەتەيت)، بەلام تەنھا نىت، سەرمتا بە تىچۋونىكى كەمە توانى خۇتەۋە، تىپىكى تايىبەت درووست دەكەيت، ھەمۋوتان دەست دەكەن بە دابەشكردىن بەرھەمە تايىبەتەكە، پاشان سەرۋكايەتى تىپەكەت دەكەيت.

لە كاتى فرۇشتىنى ھەر پارچەيەك لە بەرھەمەكەدا، دابەشكار بۇ ھەر پارچەيەك، لە كۇتايى كارەكەيدا، بىرىكى زىادە (عمولە) پارە ۈرەدەگرىت.

مىژۋى بازاسازى بە شىۋى رايەلە:

تەمەنى ئەم شىۋازى بازاسازى، نىزىكە شەست سالىك دەبىت، لە سالىنى چەلەكانى سەدە راپردودا، كۇمپانىي (California Vitamins) كاتىك بە ئاگاھاتەۋە تەۋاشى كرد؛ زۇرەي كىرپارەكانى كەسە نىزىكە ۋاپرى كارمەندەكانى كۇمپانىيەك بوون، ئەم كات كۇمپانىيەك بەباشى زانى، كۇمەلىكى گەۋرە خەل، ئانگەشە بۇ بەرھەمەكانى بىكەنۈ برەۋى پى بدن لە برى كۇمەلىكى بچۈك باشترە، بۇيە برىارى دا؛ ھانى برەۋىپىدەرانى بەرھەمەكانى بىدات، بەرانبەر كىرەيكى زىادە، لىرەۋ شىۋازىكى نۆتى بازاسازى لەدايكىۋو.

دواتر لەسالى (۱۹۵۹) دوو لەمە كەسانە لە بازاسازىدا، كارىان دەكرد لە كۇمپانىي (California Vitamins) ۋازيان ھىناۋ كۇمپانىيەكى تايىبەتەيان بە ناۋى (Life Nutra) درووست كرد، لە ساغكردەۋە بەرھەمەكانىدا، بەتەۋاۋى پىشتى بە بازاسازى بە شىۋى رايەلە دەبىست.

بەلام لە دەيىنى ھەشتەمى سەدە راپردودا، ئەم بازگانىيە بە شىۋەيەكى بەرجاۋ زىادى كردو بلاۋبوۋەد.

شىۋازەكانى كاركردن لە بازاسازى بە شىۋى رايەلەدا:

۱. يەك كەس، برىكارى سەرەكى بەرھەمەكە دەبىت: ھاۋكات رىگەي پىدەدەرىت، تۇرىكى دابەشكار لە بەرھەمەكە بىك بەنىت، ۋاتە: سەۋۋرىكى دىارىكارى نىيە، بۇ ئەمە كەسانە برىكارە سەرەكىيەكە، سەرپەرشتىان دەكات. ئەمە تۇرەش، بە بەرەي پىشەۋە ناۋدەبىرىت.

لەم سىستەمەدا، كار بۇ ئەۋە دەكرىت، كە كۇمەلىكى زۇر دىارى بىرىت، تا بەرھەمەكە پى بفرۇشەيت، بۇ نەۋنە: دە كەس، يان سەد كەس، دىارى دەكرىن. لەم سىستەمەدا، كۇمپانىيەك ھىندەي چىنەۋەي ھازانچو دووركەۋتەۋەي زەرمى مەبەستە، ھىندە فراۋانكردىن كارەكەي مەبەست نىيە، بىزانە ئەگەر بتوانىت، باۋەر بەكەسلىك بەكەيت، بەرھەمەكە بىرىتو دواتر بىفرۇشەيتەۋە، ئەۋكات برىكارى بەرھەمەكە، ناچار دەبىت بىرىك پارە زىادە، بىدات بە كەسەكە.

۲. سىستەمى رىزكارا، يان لە ھالبىدراۋ (مىضۋفە): ئەم

شىۋازە، بەراۋرد بە سىستەمى پىشۋو، تا رادەيەك ئالۇزە؛ چونكە برىكار، تا رادەيەك، پەيۋەستە بە بەرەي پىشەۋە (الجبە الامامىيە)، لىرەدا دەبىت كەسەكان (لەھالبىدراۋەكان) بە ئاراستى ستوونى، ھەنگاۋ بىنن. ۋاتە: كەسلىك رازى بىرىت لەمەر بىنەمەي عمولە، رايەلەيكى ستوونى بىك بەنىت، ئەمە كارىنى پىت فرۇشتىنى چەند يەكەيەك لەبەرھەمەكە، درووست دەبىت.

۳. شىۋازى جىاكردەۋە: لەم شىۋازەدا، برىكار ھەلەمەيت

بە فرۇشتىنى بەرھەمەكە، بە كۇمەلىكى زۇرى خەل دەكر ھەنەتەيان پىدەكات، بەرھەمەكە بفرۇشەۋە بىرىك پارە زىادە، بەرانبەر فرۇشتىنى ھەريەكەيەكى بەرھەمەكە بوون بە ئەندام لە تۇرى بازاسازىيەكەدا ۋەرىگرن. كاتىك رادەي فرۇشتى بەرھەمەكە، دەكات بە ئاستىكە كەسەكان، ژمارەيان دەكات بە ژمارەيەكى دىارىكاراۋو لە يەكتر جىادەبىنەۋە بەرانبەر كارو كۇششەكەيان، عمولەش ۋەرنەگرن، بەلام بەرانبەر ئەمە كارە، پاداشتى كۇتايان پىدەبىرىت.

بىجگە لەم شىۋازەي باسكاران، شىۋازى دوانەۋ شىۋازى ئالۇزىش، لە بۋارى بازاسازى تۇردا كارى پىدەكرىت.

تايىبەتەندىۋ سوۋدەكانى بازاسازى بە شىۋى رايەلە:

ئەم شىۋازە، تايىبەتەندىۋ سوۋى زۇرە لە ۋانە:

۱. شىۋازىكى جۋانە؛ بۇ ناسىنى خەل ۋە درووستكردىن پەيۋەندىۋ ۋاپرىيەتى.
۲. دابىنكردىن نازادى لە دىارىكردىن كاتەكانى ئىشكرىندا.
۳. بازاسازى يەم شىۋەيە، رىگايەكى نۆتىە؛ بۇ بەدەستەيتانى سەرچاۋى دوۋەمى داھات.
۴. رىگايەكى تايىبەتە؛ بۇ بەدەستەيتانى بازگانىيەكى تايىبەت، بەبىنەۋە داۋاكارىيەكى نەشۋاۋى تىدا بىت.
۵. بەشدارىكرىت لە بازاسازى بە شىۋى رايەلەدا، تەنھا پىشت بە تۋانكانت دەبەستىت.
۶. بازاسازى بە شىۋى تۇر ھەلەكە لەبەردەم كۇمەلگادا.
۷. بازگانىيە ئەم شىۋازى بازاسازى لە بلاۋبوۋەد بەردەۋامىيەدا

لە ۋلاتانى مەكسىك، ئەمريكا، بىرىتانىا، ئۋستىرالىاۋ... ھەد. كۇمپانىيەكىكى زۇر لەم بۋارەدا كار دەكەن، بە تەنھا لە ۋلاتىكى ۋەك مالىزىادا، (۸۰۰) كۇمپانىيە لە بۋارى بازاسازى بە شىۋى تۇردا كار دەكەن. ھاۋكات ئەمە، لە دىادا، (۶۶) مىليون كەس لەم بۋارەدا ئىش دەكەنۋ فرۇشى سالانەيان، زىاتر لە (۱۰۰) مىليار دۇلارە.

لە كۇتايىدا، تەنھا ھىندە دەلەم؛ ئايا كاتى ئەمە نەھاتوۋە، سەرمايەدارو خاۋەن كۇمپانىيەكان لە رىگاي ئەم شىۋازەۋە زىاتر سوۋد لە تواناۋ سەرچاۋى مەۋىي ھەرىم بىيىنۋ بەگەرىيان بىخەن، بەتايىبەت لەم رۇزگارەدا، بە ھۋى ھەيرانە جىاۋازەكانەۋە، رۇز بە رۇز رادەي بىكارى ھەلئاسان لە ھەرىمى كوردستاندا، رۋۋى لە زىادەبوۋە.

گه شه پیدان

رۇشپىر نەنرۇستى

قەلەۋى Obesity

۱. ھۆكەركەن قەلەۋى:

ئەو راستىيە تالەى پىۋىستە بىزانىن ئەمەيە: لە جىھاندا لە سى كەس يەكتىكىان، بەدەست قەلەۋىيەۋە دىنالىنىت. زۆربەى چار قەلەۋى، دىگەر قەلەۋە بۇ ئەو بىرە خۇراك ووزمەى لەشمان وەرى دىگەر، زىاتەر لەۋەى لەشمان، بۇ راپەراندنى كارمەكانى سەرفى دەكات. مەگەر ئەو بارانەى تىر بىت، كە نەخۇشەيەك لەپىشت توشىبىۋىنەمەيە بە قەلەۋى، ۋەك: كەمچالەكىي سايروئىدەزىن-Thyroid gland، پان ھەندىك كەسى تر لەشى ۋا ھەلگەۋتوۋە، كە قەلەۋىيەت، پان بەھۋى زىاد بەكارھىنانى زەمەخىراۋ چەۋرەكانو خوارەنەۋە گازىيەكان، كە دەۋلەمەندە بەشىرىنى. بەلام ھۆكارى بۇماۋەيى نەخۇشەيە ھۆرمۇنىيەكان تەنھا (۱%) ى ئەو ھۆكارەكانە پىك دەھىنىت، كە دەمىن بە ھۋى قەلەۋى.

۲. پىۋانەى بارستايى لەش (Body Mass Index) (BMI):
دەۋزىتەۋە بەدەشكەردىن بارستايى لەش بە كىلوگرام بەسەر دوۋجاي درىزى بالاي كەسەكە بە مەتر دوۋجا، مەۋداى ناسايى لە نىۋان (۲۰-۲۵) دايە، بە كەسەك دەۋترىت قەلەۋە كە پىۋانەى بارستايى لەشى زىاتەر بىت لە (۲۰ كىلوگرامەتر دوۋجا). بەلام زىادەكىشى پىناسە دەكرىت بەۋەى كىشى كەسەكە لە نىۋان (۲۵-۳۰ كىلوگرامەتر دوۋجا) دايە.

۳. جۇرەكانى قەلەۋى (بەپى دابەشۋىنى چەۋرىى لە لەشدا):
* ئەۋەى سىكو سىگ دەكرىتەۋە (بەشى سەرمەۋى لەش)، ۋاتە: نەگەر چىۋەى بازەنى ناۋقەد (Waist Circumference) ى پىاۋ زىاتىرىت لە ۱۰۴ سەۋى نافرەت زىاتىرىت لە ۸۸ سەۋى، كە ئەمە جۇرە ترسانكەيە.

* ئەۋەى ناۋچەى سەمت دەكرىتەۋە- زىاتەر نافرەتان دەكرىتەۋە- ئەمەيان كەمەتر مەترسىدارە.

۴. مەترسىيە تەنرۇۋىستىيەكانى قەلەۋى،
قەلەۋى، دەمىت بە ھۋى زىادەكرىن رۇۋدانى گەلەك نەخۇشى؛ ۋەك:

* نەخۇشەيەكانى خۇپنەرى تاجىي دىل (coronary heart disease)، جەلەدى دىماخ (stroke)، سىستىۋىنى سىكۇلەى راست

* بەرزىۋىنەۋەى پەستانى خۇپن.

* ھەندىك جۇرى شىرپەنچە، ۋەكو: شىرپەنچەى مەمەك لاي نافرەتان، دۋاى تەمەنى بىنۇمىدى شىرپەنچەى ناۋپۇشى مەندالەۋ شىرپەنچەى پىرۇستات لاي پىاۋان و شىرپەنچەى كۇلۇن و گورچىلە.

* نەخۇشى شەكرە: بەجۇرىك زۆربەى ئەۋانەى جۇرى دۋەمى شەكرەيان ھەيە قەلەۋن.

* بەردى زراۋ (Gall Stones).

ھەناسەگىران لەكاتى نوۋستىدا (Obstructive Apnea) ۋە بەھۋى كۇبۇۋىنەۋەى چەۋرىيەۋە لەسەر دىۋارى سىنگو سىك، ھاتۇۋچۇ ھەۋا بۇ ناۋمەۋە دەرۋەى سىيەكان زەحمەت دەمىتو بەمەش ئالۇگۇرى ئۇكسىجىن و دانۇكسىدى كارىۋن

سەركەۋتوۋ ناپىت، بۇيە بە مەندوۋىۋىنىكى كەم، ھەناسەى سۋار دەمىت.

* دەرەمىران -گۇشت گىرە- (Gout).

* ھەۋەردىن جۈمەكانى ئىسك (Osteoarthritis).

* نەخۇشەيەكانى پىست.

* لاۋازى سىكىسى لاي پىاۋان و نەزۇكى.

* زوۋ مەندوۋىۋىن، كىشەى دەرۋىنى كۇمەلەيەتى.

* بەرزىۋىنەۋەى چەۋرىى خۇپن.

* كىشى زىاتەر.. بىرگەنەۋەى خاۋتر، بەجۇرىك، تاكو كىش زىاتەر بىت، تۋانا مىشكىيەكان دادەمەن، بىرگەنەۋە لاۋاز دەمىت.

۵. ئامۇزگارىيى بۇ توشىۋىۋىنى قەلەۋى:

* زۆربەى بارمەكانى قەلەۋى، ھۆكارى زۇر خۇراكەدانى دايكانە بە مەندالەن؛ لە سالانى سەرمەتادا، بەمەش خانە چەۋرىيەكانى لەش، گەۋرە دەمىن و بەردەۋام دەمىن لەزىادەكرىن و گەۋرەمەۋىن.. بۇيە پىۋىستە دايكان لەمەندالەيەۋە، خۇراكى تەندروۋىستو كەمچەۋرى بىدەنە مەندالەكانيان.

* باشترىن رىگەى كىش دابەزانەن، دابەزانەنى ھىۋاش ھىۋاشە.

* بۇ تۋاندەۋەى چەۋرى، باشترىن رىگا ۋەرزىشكەنە،

بەتايىت خىراۋىشتن و

پىشتەنەبەستەن بە

نۇتۇمىل.

* ئەۋە خۇراكەكانى

پىيان دەۋترىت:

(خۇراكى رىچىم)

سۋۋدى نىيەۋ

بىكەلەك.

* دەرمانى

دابەزانەنى كىش،

سۋۋدى كەمەۋ زىانى

زۇرە.

* كەمەتر بىخۇ لەۋەى كە

دەمىخۇيت، بەتايىت

شىرىنى چەۋرى

سۋرگراۋە زىاتەر

مىۋە بىخۇ.

* تەنھا

چاۋدېرىكىرنى خۇراك

بەس نىيە، بەلكو پىۋىستە چاۋدېرى

خوارەنەۋە پىر لە شەكرەكانى ۋەك خوارەنەۋە گازىيەكانىش بىكرىت.

* دۋور بىكەۋمەۋە لە خۇراكى چەۋر، ۋەك گۇشتى چەۋر، ئەۋ شىرەمەنىيەنى چەۋرىيان زۇرە ۋەك، پەنىيەر، كەرەۋ كرىم.

* ھەۋل بىدە ئەۋ شىرەمەنىيەنە بىخۇ، كە چەۋرىيان كەمەۋ چەۋرىيە ناتىرەكان بەكار بىيەنە، ۋەك، زەمىتى گۈلەبەرۇزە، زەمىتى گەنەشامى و زەمىتى زەمىتوۋن لە جىياتى رۇنى بەستو.

كيوى و سوودەكانى

سېيەم: زۇرى ئاستەكانى دۇە ئۆكسانەكان لە كيويىدا:

سوودى بۇ قىز زۇر، چونكە تالە سوودەكان لە مووخوركە دەپارزىتو پىگىرى لە زوو دەرگەوتنى تالەمووى سېي دەكات، لە كاتىكدا پىنگى قىز، پەيۈندى بە ماددى مىلانينەۋە ھەيە، ئەۋىش بەھۋى ترشى فېنىل ئەننەۋە درووست دەيىت.

چوارەم: سوودى كيوى بۇ مىندال:

لىكۈلىنەۋەيەك لە ئىتالىا، لەسەر ئەۋ مىندالەنى كىشەي ھەناسە كۆكىنيان ھەيە، لە كاتى خەۋدا كرا، بە خواردنى كيوى: ھەۋت جار لە ھەفتەيەكدا، ئەۋ نىشانانە ديار نەمان، بەتايىبەتى ئەۋانە سوودمەند بوون، كە بە دەست كىشەي پەيۋو دەنالىن. ھۆكارى ئەمەش، بۇ بوۋنى فېتامىن (C) ۋ پۇتاسيۇم فلافونويدات دەگەرپتەۋە، كە يارمەتتى پاراستنى خانەكان دەدات لە ئۆكسان، بەلام بۇ مىندالى شىرەخۇرە، كە تەمەنى كەمتەرە لە ۱۰-۱۲ مانگ خواردنى باش نىيە، چونكە مېۋەيەكى ترشە.

پىنچەم: سوودى كيوى بۇ كۆلۈن:

ۋەك پىشتەر، ئامازەمان بە بوۋنى پىشالى زۇر كىرە، لەناۋ كيويىدا، كە يارمەتيدەرە بۇ ھەرسكردن بەباشى ۋ ئاسان فېرېدانەۋەي پاشەرپۇۋ پاراستنى لە قەبىزىۋون، ئەۋەش مەۋف، لە شىرەبەنجەي كۆلۈن دەپارزىت. تۈپكەكەشى بېرىكى زۇر پىشالى تىدايەۋ بۇ خواردنىش دەست دەدات.

زانايانى نيوزلەندا، ئەۋەيان دەرختوۋە، كە خواردنى كيوى، لەگەل ژەمىكى دولەمەند بە پىرۇتىنى ئازەلىدا، يارمەتى باش ھەرسكردنى پىرۇتىنەكە دەدات، د. مايك بۇلاند؛ سەرۋكى تېمى لىكۈلىنەۋەكە، ئامازە دەكات بەۋەي كيوى، ھەرسكردنى گۆشت زىاد دەكات؛ بەھۋى بوۋنى ئەننىمى ئەكتىدىن، كە تواناى تىكشكاندىنى پىرۇتىنى گۆشتەكەي ھەيە، كيوى تاكە مېۋەيە، كە ئەۋ ئەننىمى تىدا يىت!

سەرەپراي باشى بەسوودى كيوى، بەلام زۇر خواردنى دەيىتە ھۋى سىكچوون، پان دروۋستىۋونى ھەستىارى، ھەروەھا نامۇزگارى ئەۋ كەسانەي كىشەي گورچىلەيان ھەيە دەكرىت، كە نەيخۇن؛ چونكە دەيىت بە ھۋى دروۋستىۋونى بەرد لە گورچىلەداۋ بوۋنى پىزەيەكى زۇر لە ئۆكسالات. سەرچاۋە: سايتى ھۋاند.

ئەم مېۋەيە، چەندىن كانزاي بەسوودى فېتامىن ۋ دۇمۇكسانى تىدايە، پىزەيە فېتامىن (C) لە كيويىدا، زىاتەرە بەراۋرد بە پىرتەقال، پىزەيە پۇتاسيۇم تىدا زۇرتەرە؛ ۋەك پىزەكەي لە مۇزدا، ھەروەھا كيوى، دولەمەند بە فېتامىن (E)، ھەربۇيە كيوى بە مېۋەيەكى بەسوود بۇ تەندرووستى لەش ۋ پاراستنى لە نەخۇشى دادەنرىت، سەرەپراي ئەۋەش بېرىك پىشالى تىدايە، كە بەناسانى لە پىخۇلەكاندا ھەرس دەيىت، ئاستى كۆلىستىرۋلى خۇپنىش، نىزم دەكاتەۋە، ھەروەھا دولەمەند بە ترشى لىنۋلىك ئەۋىش يەكەكە لە ترشەكانى ئۆمىگا سى.

ئەم مېۋەيە، لە زۇربەي شارەكانى جېھاندا ھەيە، بەتايىبەتى ئىتالىاۋ نيوزلەنداۋ بەپازىلو چىلو چىنو ئەمىرىكاۋ يۇنانو قەرىنسا، بەلام چىن بە يەكەم سەرچاۋى سەرەلەدانى كيوى دادەنرىتو لە نىستادا زۇرتىرىنو گەۋەرتىرىن بەرھەمەننەرى كيويىە لە جېھاندا.

سوودەكانى:

يەكەم: سوودى كيوى بۇ پىست

كيوى زۇرتىرىن پىزەيە فېتامىن (C) تىدايە، ئەۋ فېتامىنەش بەۋە ناسراۋە، پىست لە شىرەبەنجە دەپارزىت، ھەروەھا پىست بە شىدارى دەھىلەتەۋەۋ خالە پەشەكان لا دەباتو چىرچولۇجىي دەموچاۋ دوا دەكات، ھەروەھا سوودى ھەيە لە نەمىشتىنى ژەھر لە پىستىدا، لەبەرئەۋەي ۋەك گاراي دۇە ئۆكسانىكى بەھىز كاردەكات، بەكارھىنانى كيوى، تەنھا خواردنى بەسوود نىيە، بەلكو بە دانانى لەسەر پىستەكەش، سوودى ھەيە.

دوۋەم: سوودى بۇ نافرمتى دوۋگيان:

كيوى بەھۋى زۇربى بىرى فېتامىن ۋ كانزادە، بە مېۋەيەكى نەۋنەيى بۇ نافرمتى دوۋگيان دادەنرىت؛ بۇ گەشەي مىندال لە قۇناغە جىاۋازەكانى دوۋگيانىدا، ھەروەھا بوۋنى پىشال تىدا، بەشىۋەيەكى زۇر، ژنانى دوۋگيان لە قەبىزى دەپارزىت، كە زۇربەيان دوچارى دەپن. ئەۋ پىشالانەش يارمەتى زوو ھەرسكردنى دەداتو لە توۋشىۋون بە مايسىرى دەپارزىت، سەرەپراي بوۋنى دۇە ئۆكسانەكان تىدا، يارمەتى چاكبۋنەۋەي شانەي لەشى زىانلىكەۋتوۋ لەماۋەي دوۋگيانىدا دەدات. ھەروەھا يارمەتى لەش دەدات؛ بۇ مژىنى ئاسن، بەھۋى فېتامىن (C) پەۋە.

لىكەدانەۋەى كەسايەنىڭ

بەيتى مانگى لەدايكېۋىنىڭ

"مانگى سى"

لە ژمارەى راپوردوودا، باسماڭ لە تايىبەتمەندىيەكانى ئەو كەسانە كرد، كە لە مانگى دوودا چاويان بە دنيا ھەلەيناۋە، لەم ژمارەيسەدا، باس لە تايىبەتمەندىيەكانى ئەو كەسانە دەكەين، كە لە مانگى سىدا، ھاتوونەتە نىو سەراسىماى ژيانى ئەم دونىايەۋە... بىگومان ھەلسەنگاندن و لىكەدانەۋى كەسايەتتىيەكان بەيتى مانگى لەدايكېۋىنى، لە خۆرا نەھاتوۋە، بەلگە توۋىزىنەۋە بۇ چەندىن كەس ئەنجام دراۋە، كە لە ھەر يەك لە مانگەكاندا لە دايكېۋىنى، دواتر دەروونناسان گەشتوونەتە ئەم ئەنجامى كە بە شىۋىيەكى گشتى، ھەر مانگى كۆمەللىك خاسىيەتو سىقاتى ھەيە، كە لەۋى دىكە جىاۋازە، واتە: ھەر مانگىك تايىبەتمەندىيە خۆى ھەيە.. ھەلەت ئەم سىفەتە، ماناى وانىيە، كە مەۋفەكان ناتوانن دەستبەردارى سىفەتە خراپەكانى ئەم مانگانە بن، كە تىيدا لە دايكېۋىنى، بەنچەۋانەۋە، نىمە لەبەرئەۋە سىفەتە نەرىنىو نەرىنىيەكان بۇ بەرپەزتان باس دەكەين، بۇئەۋە ھەۋل بىدەن گەشەى زياتر بە سىفەتە نەرىنىيەكان بىدەن خۇتان لە سىفەتە خراپەكانى ئەم مانگە دوور بىخەنەۋە.. چۈنكە ھەندىچار مەۋف، ھەست بە سىفەتە نەرىنىيە خۆى ناكات، بەلام كاتىك سىفەتەكانى بۇ پەۋون دەكرىتەۋە، ھەست دەكات ئەم سىفەتە، لە ئەۋىشدا بوونى ھەيە، لەبەرئەۋە ژىرانە ھەۋلى گۆزىنى دەكات..

لايەنە نەرىنىيەكانى ئەم كەسانەى لە مانگى (۲)دا چاويان بە دنيا ھەلەيناۋە:

۱- خاۋەنى كەسايەتتىيەكى سەرنجراكىشە.

- ۲- بەسۆزو مېھەربانە.
  - ۳- شەرمىو پارىزگارە.
  - ۴- كەسىكى بەخىشەندىيە بە فېتەرت ئەمىنو دەستپاكە.
  - ۵- كەسىكى ناشىخۋازدو نارامو لەسەرخۋىە.
  - ۶- ھەز دەكات خەمەتى ھاورىو كەسانى دەۋرەبەرى بىكات.
  - ۷- بەناسانى توۋرە نابىت. واتە: پشوو درىزو لەسەر خۋىە.
  - ۸- لە مەنەبەخىشەندە بەتوانايە.
  - ۹- بە تەۋانايە ھەز دەكات ۋەلام پەرجەكەردەكانى جوان بن.
  - ۱۰- لە سەرنجەندە كەسىكى بەھىزە ھەز بە ھەلسەنگاندنى كەسانى دەۋرەبەرى دەكات.
  - ۱۱- كەسىكى پۇخسۋولتو خۋىتەشەيرىنە، ھەز بە خەۋىبىنىو خەيالىكەردن دەكاتو خاۋەنى ھىۋاۋ ناۋاتە.
  - ۱۲- ھەز بە گەشتەردن سەيرانو چوۋنە دەۋرە دەكات.
  - ۱۳- چىز لە جوانكارىو خۇرازانەۋەۋە گۆزىنى دىكۆراتى مال دەمىنىت.
  - ۱۴- خاۋەنى مەۋھىيەيە.
  - ۱۵- ھەز دەكات شە تايىبەتەكانى بگىرتە خۆى.
- سىفەتە نەرىنىيەكانى:-
- ۱- تۆلەستىنە، واتە: زياتر ھەز بە تۆلەسەندەن دەكات، لە برى لىۋوردن.
  - ۲- كەسىكى مەزاجىيە.
  - ۳- بەرامبەر كەسانى دىكە ھەستيارە.

زانست چرای دەستی مرۆفە؛ بۆ ڕووناککردنەوی ڕیڤاگانو نەشتەری چارەسەرکردنی کێشەو گرتەکانو کلیلی کردنەوی دەرگا داخراوەکانو شەمەندەفەری گەیهنەرمانە؛ بە ئاواتو نامانچو مەبەستەکانو فریادپەرسو چاوساغانە؛ بۆ باخچەیی بەختەوهری.. زانست، خشی ڕازاننەوهدیو بەنرخترین دراوو سەرمايەییە، زانست چاوی ڕاستەقینەیی مرۆفەو قاچو توانای ڕۆشتننیهتی بۆ داھاتوو، پێشکەوتن و ھۆکاری شارستانیەتو گەشەسەندنو داھێنانەو دەرمانە بۆ دەرەکان.

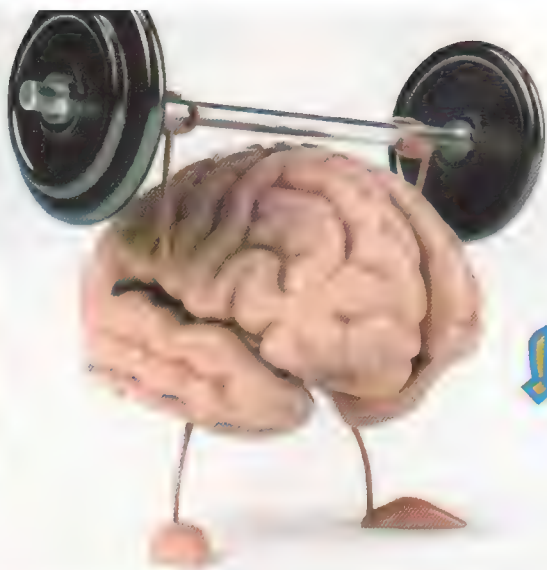
زانستو زانین، پارێزەرمانن لە کەوتن و دەستگیرمانن بۆ ھەستانەوھو سەرکەوتن، بۆیە ھەرچەندە بەدوای زانستو زانیاریدا وێڵ بینو زیاتر بزانی، باشترەو گەورەیی ھەر کەسیکیش، بەندە بە ئەو زانستەیی کە ھەیەتی، زانست بەجۆرێک بەنرخ و قەدرە، زۆرجار منداڵێک پێش کەسیکی بەتەمەن دەخات، تەنانەت (سەگی فێرکراو) نێچیرێک، کە بیگرێت، پاکەو دەخوڕێت، بەفەزلی ئەو زانیەیی کە ھەیەتی، گۆڕپوپیەتی بۆ پلەییەکی بەرزتر. ئەزیزانم، بێگومان لە میژوودا، سەرمايەدارو دەولەمەندو خاوەن کۆشک و تەلارەکان، زۆر بیون.. بەلام ئەوان ناویان نەماوە، ئەو فەیلەسوف و زاناگان، ھەتا ئێستاش، ناویان زیندوووەو لەگەڵماندا دەژین، کێ ھەیە قەرزاری ئەدیسۆن نەبێو لەبەر ڕووناکیی گۆلێدا دانەنیشتبێ، ئەودا ئیمامی عەلی دەلێت: (زانست لە سامان باشترە؛ زانست دەتپاریژێ، سەرمايە دەبێت ببپاریژی، زانست فەرمانپەر وایەو سەرمايە فەرمانپێکراوە، زانست بە بەخشین زیاد دەکات، سەرمايە بەبەخشین کەم دەکات).

ئێستا کاتی ئەوە ھاتوو، کار لەسەر خۆمان بکەینو کاتەکانمان بەبەتالی نەسووتینینو لە فێربوون و خزمەتی زانستدا خەرجی بکەین، بۆئەوێ ژيانمان مانایەکی جوانتری

ھەبێتو بەنرخترین سەرمايە کە زانستو زانیارییە، گۆ بکەینەو، بەدەستھێنانی زانستو زانیاری، پەيوەست نییە بە تەمەنەو، دەبێت لە ھەموو قۇناغێکدا بەدوای بەدەستھێنانی زانیاریدا بین، چونکە قۇناغێک نییە، بۆئین ئێمە ھەموو شتێک دەزانین، بگرە ھەرچەندە زانائەریین، بۆمان دەرەدکەوێت؛ ھیشتا زۆرمان ماوە بزانیو خۆمان بەنەزان دەزانینو خاکیتر دەبینو ھەولی بەخشین دەدەین؛ لەوێ دەیانین.. ئەودا عەبدوللای کوری مەسعوود دەفەرمویت: (یا فێرکاربە، یا فێرخواز؛ ئەگینا لەناو دەجیت). ھەموومان چیرۆکی موسا پێغەمبەرمان بیستووە (سەلامی خواي لی بێ) کاتێک لی دەپەرسن: کەس لە تۆ زانائەر ھەیە؟ دەلێت: نەخیر، پاشان خواي گەورە، پێی دەفەرمویت: کەسێک لە تۆ زانائەر ھەیەو لە فلان شوێنە، بۆیە موسا سەدان کیلۆمەتر دەپڕێت، تا دەگاتە لای ئەو زانیەو بەنەدەبێکی بەرزووە، داوای لێدەمکات فێری بکات، زاناگان سەرچاوەی ڕووناکیین بۆ دەوروبەر و جیاوازی زانا لەگەڵ کەسانی تردا، وەک مانگو ئەستێرەکانو وەک ڕووناکیو تاریکی وایە، ئیمامی ئەحمەدیش دەفەرمویت: (پێویستی خەلک بەزانی، لە پێویستییان بۆ خواردن زیاترە، چونکە ڕۆژی دووجار خواردنمان دەوێت، بەلام بەقەد ژمارەیی ھەناسەکانمان، پێویستمان بە زانیە. بۆیە شتیگمان بەقەدتر لە زانستو زانیاری دەست ناگەوێت، تەمەنی خۆمانی لە پێناویدا سەرف بکەین؛ چونکە ناتوانین ھیچ ھەنگاوێک، بەبێ زانست ھەلبگیرینو ئەگەر ھەلێشان گرت، ئەوا بپروا مەکەن؛ نامانچ بپێکین، بۆیە پێویستە بۆئین:

(وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا).

مەزىنەتلىك ھۈنەر!

دايىم خۇش بىكەم ۋەزەمەند بىت؛ سەرەراي ئەۋ نازارە زۇرەى دىمىچىزىت، بەھۋى لەدەستدانى براگەم؟ ...

۲. كاتىك يەككىكتان دەپەۋىت؛ بۇ كارىك دەستىشخەرى بىكات، بۇ نەۋىنە؛ بىرپاردان لەسەر ھاۋسەرگىرى لەگەل كەسىكى دىيارىكراۋدا، ياخۇد دىيارىكرىنى پىسپۇرىيەكەت لە زانكۇدا... دەپىت بەپەلە، پىرۇسەى (ئالۇگۇرلىرى بىرورا) ئەنجام بەت، ياخۇد بە ھاۋكارىى چەند ھاۋبۇلىك، ئەۋە شى بىكرەۋە، كە دەتەۋىت؛ بىرپارى لەسەر بەدەپىت، كە ئەمەيان باشترە، خاسىمەتەكانى ئەۋ پىسپۇرىيە جىن؟ نايان مەن شايىستەى خۇيىندەم تىيىدا؟ نايان ھەلى كاركرىندەم دەپىت لە دۋاى تەۋاۋكرىنى؟ ئەۋ رىگراۋە جىن، كە دىكرىت بىنە سەر رىگەم، لە كاتى خۇيىندەكەمدا؟ ھەر بەرپاستى ئەمە شىۋاتىرىن باشترىن پىسپۇرىيە، كە ھەۋل دىدەم تىيىدا بۇخۇنم؟ ئىدى بەم شىۋىيە ... پاستىش نىيە؛ رەخنە لە ھىچ يەككىك لەۋ بىرورپايانە بىگىرىت، كە دەردەپىرەت، لەۋ پىرۇسەپەداۋ ھەمۋو بىرۇكەكان قىۋلكرارۋو جىگەى دەستخۇشىن، چەندىك بىماناش بىن، لە كۇتايىدا بىاجۋونەۋە بۇ ھەمۋو ئەۋانە دىكرىت، كە نامازەيان پىكرارۋە بۇ جىاكرىنەۋە لايرىنى بىرۇكە لاۋازۋو بىجىكان.

۳. لە ژيانى ھەر يەككىكتاندا، چەندان پىرسى چارەنۋوسسازۋو مەزەن ھەپە، پىۋىستى بە بىرپاردانىكى گىرنگۋو يەكلاكرەۋە ھەپە، ئىۋوش دەپىت مافى خۇى بىن بىدەن لەۋ وىرەپىنى بىركرىنەۋەۋو راۋىزىپىكرىندا... بىرپارى مەزەن، ئەۋ بىرپارەپە، كە كارىگەپىيەكى گەۋرە لەسەر ژيانى خاۋەنەكەى بگرە خىزانەكەشى درۋوست دىكات؛ ھاۋشىۋى بىرپاردانى، كە پەپىۋىستەن بە ھاۋسەرگىرى خۇيىندەن مالى گۋاستنەۋە لە گۋندەۋە بۇ شار، ھەروەھا گەشكرىن بۇ ۋلاتىكى دور، بۇ ماۋىيەكى زۇر دىرۇزۋو بىناتاننى پىرۇمەپەكى زۇر گەۋرە، كە كەسەكە ھەمۋو سامانى خۇى تىيىدا دادەنەت... لىرەدا دوۋ شتى ترسانكام ھەپە، ئەۋانىش پەلەكرىنە كەمەترخەمىيە، بە ماناپەكى تر كۇشش نەكرىنەكى تەۋاۋ، پىش دانى بىرپارەكە.

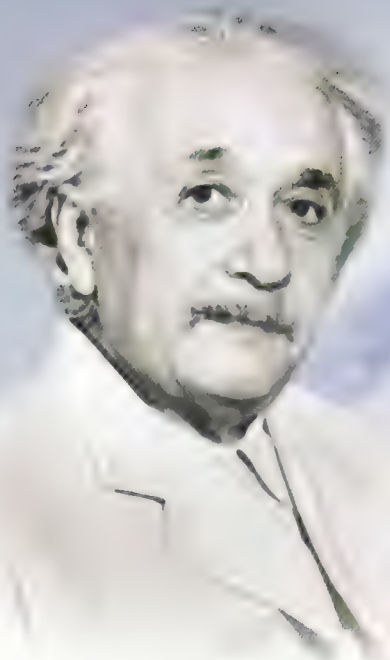
۴. لە بىركرىنەۋەتانا زىرىى بەلگەى رۋونۋو ئەزمۋونۋو پاستىيە ھاۋشىۋەكان لە ژياناندا بەكاربەپىن، ھەروەھا ھەستۋو نەستتان بەكاربەپىن- ئەۋ ھىزە شارۋەپەپە، كە ناخى ئىمەى بەدەستە- گەلىك نەپىنى لاپە، بۇنەۋەى پىتان بىلىت، ۋەك پىغەمبەر (دروۋدى خۇداى لىبىت) دەفەرمۋىت؛ ”چاكە ئەۋەپە، دەروۋون پىنى نارام دەپىتۋو دىل پىنى ئاسۋودە دەپىت، تەۋان دەروۋون دەپىتتە لەرزەۋو دوۋدلىت لەبەرەمبەرىدا“.

۵. بىر لەۋە بىكەنەۋە، كە دىخۇيىننەۋە، ھەۋلى گەتۋگۇ بىدەن لەگەل نۋوسەردا لەسەر ھەندىك لەۋەى نۋوسىۋەپە، نۋوسەرىش لە كۇتايىدا مەۋفە؛ دىكەۋىتۋو ھەلە دىكات، رەنگە پەدۋوى ھەۋەسى بىكەۋىت، كۋرى زىرەكۋو كچى سەنگىن دەزانن چۈن بابمەتەكانى نۋوسەر ھەلدەسەنگىنۋو ئەۋل ھۇشيان بەتەۋاۋى نادەن بە دەست نۋوسەرۋو لەھەمانكاتىشدا، دان دەنن بەلايمە باشەكانى نۋوسەردا.

مىشك، لە دۋاى ئىمان، مەزىنەتلىك بەخششەكانى خۇداپە، كە بە ئادەمىزادى بەخشىۋە، بەلام بەشۋازە پاستەكەى، سوۋدى لىن نابىنن، زۇرىك لە تۋىزىنەۋەكان، لە رۇزنامە جىۋاۋەكاندا، نامازە پەۋە دىكەن، كە مىشكى مەۋف، بىجەكە لە (۱٪)ى تۋاننى پاستەقەپەى خۇى، زىاتىرى بەكارنەھىناۋە. ھەر لەمەشەۋە دەتۋانن بىلىنن؛ ھۈنەرى بىركرىنەۋە، ناۋازەتلىكۋو بەزىتلىك ھۈنەرەكانە، لەلەى مەۋفەپەپە؛ چۈنكە لە ساپەپەدا، ئاراستەمان دىيارى دىكەپەن، تازەگەرىۋو داھىيان دىكەپەن، غەپپە لاپەنى كەمۋىكرىتەمان دىيارى دىكەپەن ... زۇر بەدەخەۋە، كچۋو كۋرەكانەم، بىركرىنەۋەمىيەكى بەرەمەدارانە ئەنجام نادەپەن... تەنھا لە كاتى پىۋىستىدا نەپىت، ئەگەر مەشقىشى لەسەر بىكەپەن، زۇر بە كەمى خۇمانى لەگەلدا مانىدۋو دىكەپەن؛ ئەمەش بەھۋى قورسايىيەكەپەپە، ھەروەھا بە ھۋى پانەھىنانمان لە مەنالىدا. مەن لىرەدا، ناتۋانم زۇر لەسەر (ھۈنەرى بىركرىنەۋە) بۇتان بدۋىت، بەلام بە ۋىستى خۇداى گەۋرە، چەند تىبىنەپەكى گىرنگۋو بەسوۋدەتان بۇ دەخەمەۋەۋو، لەۋ لاپەنەپە كە پەپىۋىستە بە بىركرىنەۋەۋو:

۱. مىشكەمان كار لەسەر ئەۋ زانپارپايانە دىكات، كە ھەمانە، ئەگەر تازەۋو باۋەپىكرارۋو بىن، لە ئەنجامدا بىرپارۋو پىشپىنى راکانمان راست دەپەن، ياخۇد نىزىك دەپەن لە راستى، بەلام لەھەمان كاتدا، ئەگەر شىۋاۋو ناراست بىن، ئەنجامى بىركرىنەۋەكانمان زىاتەر ھەلە دەپىت، رىك ۋەك ئەۋەى پىت بۋىرتىت، خۇيىندەن لە ھەل زانكۇ زۇر ئاسانە، تۋىش بىر لە خۇت دىكەپەپەۋو رىرەۋى داھاتۋوت دىيارى دىكەپە، ھەر لەسەر ئەۋ بىنەماپەش، خۇت ناۋنۋوس دىكەپە، بەلام دۋاتر بۇت رۋون دەپىتەۋە، كە زۇر قورسەۋ لە كاتى خۇيىندەن، ناتۋانەپە ھىچ كارىكى تر بىكەپە، گۋمانى تىيىدا نىيە، سەرت دەسۋىرەپەتۋو تۋوش شىكست دەپىت، پىشۋى دىكەپەپە ناۋ ھەمۋو پلانەكانتەۋە، ھەر بۇپەش قورنالى پىرۇز، زۇر جەخت دىكاتەۋە؛ لەسەر بابەپە پاستىگۋىۋو سىپاردەپارۋىزى لە گەپاندەنى ھەۋالدا، ھەروەھا نامازمەش بە رۋونى دىكات لە دەپىرنى پاستىيەكاندا. ھەمىشە ھەۋل بىدەن؛ لە سىنۋورى پاستىدا بىر لەۋانە بىكەنەۋە، كە دىخۇيىننەۋە، پان دەپىستەن پىش ئەۋەى رىگەى بىن بىدەن تەشەنە بىكاتە ناۋ مىشكان، ئىۋە زۇر دەپىستىرۋو لەبەر دىكەن، بەلام ئاگادار بىن ئىمە نامانەۋىت ئەقلىن لە ئەقلىكى خالى لە زانپارپەپە بىگۋىرت، بۇ ئەقلىكى پىر لە زانپارى، بەلگۋو دەمانەۋىت؛ بىگۋىرت بە ئەقلىكى كراۋە، كە تۋاننى تىبىنەپەكرىنۋو شىكرىنەۋەۋو رەخەگىرتى ھەپىتۋو دىكە بە پەپىۋەندىيەكان بىكاتۋو شىتەكان پىكەۋە بىبەستىت، ئەمەش كچۋو كۋرەكانەم؛ لەرپەگەى باپەخ پىدانۋو پىرسىارى زىرەكانەۋە دەپىت؛ بۇچى ھەلەنە كەسى ھاۋرەپە، ھەمىشە بەخەمۋە؛ سەرەراي ئەۋەى كە زۇر ھەزارپەش؛ نەۋنەتلىك شىۋاز كامەپە، كە مەن دەتۋانم پىشۋى بىبەستە؛ بۇ سوۋدەپىن لە مامۇستاكەن؛ ئەۋ كارە پىشەنگانە كامانەن، كە دەپىت لەماۋەى ئەم مانگەدا، باپەخى پىبەدەم؛ چۈن دەتۋانم؛ دلى

پاش چەند كاتزميريك له مردنى، دەماغى ديار نەما

ميران جەمال

ئەنیشتاين لە ژياندا قەدرى كاتى زۆر زانىو، زۆربەى داھىنەكانى ئەنشتاين بۆ بىركردنەوكانى دەگەرپتەو، لە كاتە بەتالەكانىدا خۆى بە بىركردنەو تېرامان و سەرنجدانەو سەرقال كردوو، دواى ئەووى لە تەمەنى ۷۶ سالىداو لە سالى ۱۹۵۵ لە نەخۆشخانەى پرېستون لە نيوجېرسى لە ئەمەريكا گيان لەدەست دەداو چەند كاتزميريك دواى مردنى، فايلى پەسى توپكارىكرەنەكەى(تشرېخ)و دەماغى ئەلبېرت ئەنیشتاين ديار نامىنى، دواتر زانرا، كە ئەو كەسەى تاوانبارە بە ونگردنى دەماغەكە (د. تۆماس هارفى)د، لە كاتى توپكارىكرەنى بۆ چەستەى ئەنشتاين، دەماغى ئەنشتاين بۆخۆى دەبات و پاشان چەندىن لىكۆلنەوو شىكارى لەسەر دەكات.

دواى بردنى ئەم دەماغە، دەيكات بە ۲۴۰ پارچەوو چەند پارچەيكە لەو دەمارە خانانە دەبەخشپتە ئەو زاناپانەى بە ھەمان شىوہ تامەزرۆى بېنىنى دەماغى ئەنشتاين بوون و يستويانە لىي بکۆلنەوو شىكارى بۆ بکەن، ھەندىك لە لىكۆلەرمان ھۆكارى لىھاتويى (عەبقەرپتتى) ئەنیشتاين بۆ كىشى دەماغى ئەنشتاين دەگىرنەوو، كە ۱.۲۵كگم بووو. ھەندىكى تر پىيان وايە، كە ھۆكارى لىھاتوويەكەى دەمارە خانەكانى دەماغى بووو.

ھەندىكى تىرىش بۆ تواناى بىركردنەووى ئەنشتاين خۆى دەگىرنەوو، كە مەوداى بىركردنەووى گەلىك دوور بووو ھەر وەكو خۆى دەلىت: (خەيال لە مەعريفە گەورەترە).

سەمىر لەو دەياھە كەسنىك پاش مردنى دەبىت چ سوودىك لە چەستەى، يان ئەندامىكى چەستەى بېينى، بەلام ديارە، كە ئەو ئەندامە، يان خاوەن ئەندامەكە كەسنىك بوو شايەنى لىكۆلنەوو بوو، تەننەت پاش مردنىشى.

ئەلبېرت ئەنشتاين، يەكىكە لە زانا گەورەكانى فېزىياو بە گەورەترىن زاناى سەدەى بېستەم دادمەرتت. ئەنشتاينى خاوەن بىردۆزەى رېژمى، بەدەر لەم بىردۆزە كارىگەرە، خاوەنى چەندەھا قسەو وتەى جوانو بەھىزو داھىنانى فېزىياوى ئەندازيارىو زمارەو ...ھتە.

ھەرودەھا خاوەنى يەكىك لە ھەرە ھاوگىشە گرنگەكانى، كە تا ئىستا بەگاردەھىنرئو بايەخى زۆرى پىدەدرئ ئەویش: (وزە= بارستاى گەرمى خىراىى پرووناكى دوجا)!

ئەنیشتاين لە سالى ۱۹۲۱دا خەلاتى نۆبلى وەرگرتوو لە فېزىيادا، لە كاتى درووستبونى دەولەتى ئىسرائىلدا، پىشنيارى ئەوميان بۆ كردوو، كە بىكەن بە سەرۆكى ئەو دەولەتە، بەلام رازى نەبووو ئەو بۆستە وەرېگرتت، بەدەر لەویش چەندەھا بۆستى سياسى دىكەشى رەت كردۆتەوو، ئەمەش ئەو دەگەپەنيت، كە ئەنشتاين ھەزى بە زانستو داھىنان بوو، نەك سياسەتو بەرپۆدەردن.

ئەنشتاين تاكو دوا جەركە ساتەكانى ژيانى تيانووسو پىنووسەكەى بەدەستەوو بوو، كە بە زمانى داىك، واتە: زمانى ئەلمانى تىبينى نووسىو، تا لە دوا ھەناسەكانىشدا تيانووسەكەى لەسەر سنگى بوو.

وہلامی بەجی

* ھەنگوینفرۆشیك، لە سرکەفرۆشیك دەپرسیت: ئەو
بۆچی خەلكی بەلێشاو، دین بۆ لای تۆو سرکەى تفتوتالت لى
دەكړن، كەچى ږوو لە من ناكەن، لە كاتيكدا من ھەنگوینی
خۆشو شیرینم لایه؟! سرکەفرۆشەكە گوتى: من، بە زمانى
خۆشو شیرینی ھەنگوینی، سرکە دەفرۆشم.. تۆش، بە زمانى
تفتو تالى سرکەیی، ھەنگوین دەفرۆشیت!

* پیاوماقولاڼى بەصره، بېریاریان دا كۆشكك بنیات بنین،
لە تەنیشتی ئەو زەوییهوه، كە بېریار بوو كۆشكەكە بنیات بنین،
مالی پیرمژنیکى لى بوو، كە دمیوايه؛ ئەو زەوییه بۆ فراوانكردنى
تەلارەكەیان بكړن، بۆ ئەم مەبەستە، پیاوماقولاڼ رۆشتن بۆ لای
پیرمژنەكە، بەلام پیرمژن رازی نەبوو، خانووەكەى بفرۆشیت،
ھەرچەندە خانووى پیرمژنەكە ۲۰ دینارى ئەو كاتەى دەكرد،
ئەوان بۆیان كرد بە ۲۰۰ دینار، دووبارە پیرمژن رازی نەبوو.. پێیان
وت: دەرۆین بۆ لای قازى، تا فەرمان دېكات، خانووەكەت دەستى
بەسەردا بگيریت، بە پاساوى ئەودى تۆ ۲۰۰ دینار ناگۆریتەوه بە
بیست دینار، كەواتە: تۆ كەسێكى شیتو نەزانو گیلیت!
پیرمژنەكە گوتى: ئەى كەواتە: بۆچی قازى فەرمانى شیتو
نەزانىو گیلې بۆ كەسانێك دەرناكات، كە مالىك بەھاكەى ۲۰
دینارە، ئەوان ۲۰۰ دینارى پێ دەدەن؟!
ھەمووانى بەم وەلامە بیدەنگ كردو لێیاندا رۆشتن!

* لە "چەرچل"ى سەرۆكەزیرانى بەرىتانیاى پرسی: ئیوه
وەك بەرىتانیهكان، تا ئەو سەرى زەریای ھیندى دەرۆن و دەولەتى
ئىستعماریی رۆژھەلاتى ھیند درووست دەكەن.. ئەى بۆچی ناتوانن
ئێرلەندای باكور، كە لە پال دەستاندايه، بخەنە ژېر ركیڤى
خۆتانەوه؟
چەرچل گوتى: ئیمە دوو ھۆكارى گرنگمان پێویستە، كە لە
ئێرلەندەدا دەستمان ناكەوێت.

پرسییان ئەو دوو ھۆكارە چين؟

چەرچل گوتى: زۆرىنەى نەزانو كەمینەى خائین!

* يه كه م ريسا بۆ مامه له كردن له گه ل چاله كانى ژياندا، ئه وه يه كه كاتيک
خۆت له نيو چاليكدا ده بينى، له هه لكه ندنى چاله كه بوه سته! مۆلى نيفيز.. نووسەر
* ده توانيت به لاكه سووك بكه يت، به وهى خه ويكى باش بكه يت و
پاشان، خۆشۆرينيىكى خۆش. تۆماس نه كيناس.. فه يله سوف

* ژيان سه خته، به لام زۆر سه ختر ده بيت، كاتيک مروڤ گيلانه
هه لسو كه وت ده كات.. جۆن واين.. نه كتهر

* ئيستا كاتى ئه وه نيه؛ بير له و شتانه بكه يته وه، كه ليان مه حرووميت،
بير له و كارانه بكه ره وه، كه ده توانيت ئه نجاميان بده يت، به و شتانه ي كه
له بهر ده ستندان! هه منگواي.. نووسەر

* ترس، تامه كه ي وهك چه قۆي ژهنگاوى وايه، مه هي له بيته نيو ماله كه ت..
جۆن چيڤه ر.. نووسەر

* دوور له وهى كه ژماره ي ئه و فرميسكانه چه ندن، كه مروڤ ده يانر يژيت،
به لام له كۆتاييدا ده يانسريت و به رده وام ده بيت له ژياندا.. هيتريك هاينه.. نووسەر

بەخشىن وەرگرتىۋە، لە ئاخى خۆتەۋە دەست يېتەكەت!

بە دەرگاي چوونە ناو دلى مروفەكان، پېناسەى دەكات. ئەو دەلەيت؛ كە چاۋەكان درۇ ناگەن و روخسارى ناومودى مروفەكان دىنۇن، منىش لەگەل ئەومدام، بەلام پرسىارىكىش بەردەوام لاي من درووست دەبىت، ئەۋىش ئەومىيە نايا چاۋەكانمان، دەتوانن كام روخسارەمان نىشان بەدن؟ بە كاميان رابگەن؟ خۇ ئىمە لە ناخىشماندا، يەك كەس نىن، بەلكو ھەزاران وېنەى ئىمە، لەناو ئىمەدا ھەيە ھەر چارەو كارەكتەرىكىان بەكار دەھىنن؟ من دەلەيم؛ چاۋى مروفەكان، زۇر جوانن، بەلام زۇررىش زىرەگن لە فرىودانى خۇماندا، پاشان خەلگدا، چاۋەكانمان بەردەوام فرىومان دەدن، ھەر بۆيە بەيۋەندى چاۋو ناخمان، زۇر باش نىيە بەردەوام لە كىپرەكيدان، بۇ كۆنترۆلگەردى دەرەۋى ئىمە! ئىمە چ قوربانىيەكى ئەو جەنگانەين، كە لە ناخماندا روو دەدن! با بگەرەينەۋە بۇ چىرۆكەكەى رەجا نەققاش، كە باسى وېنەگرنەك دەكات؛ كاتىك وىستوۋىيەتى، وېنەى بىتاۋانترىن چاۋ بگرنەت، بۇ ئەم مەبەستەش، دەچىتە سەردانى ھەتپوخانەيەك وېنەى كۆمەلە مەدالەك دەگرنەت، يەككىيان ھەلدەبىزىرەت وەك بىتاۋانترىن چاۋ، دەلەيت مەدالەك لىۋان لىۋ لە ئاۋاتو خۇزگەى قەتەسكراۋم بىنى، كە چاۋىكى رەنگ شىنى زۇرگەشى ئاۋدارى ھەبوو، ھەر كاتىك سەيرم بگەردايە، دەمويست پىر بە دلم لە نامىزى بگرم، چونكە بۇنى مېھەربانى و بىتاۋانى لى دەھات، پاش دە سال ئەم وېنەگرە، لە يەككىكى تر لە كارەكانىدا دەپەۋىت وېنەى ترسناكتىر چاۋ بگرنەت، بۆيە روو دەكاتە بەندىخانەيەكە لە

تېرامانى مروف، لە مروف زۇر سەختتەرە، وەك لە ھەر تېرامانىكى ترو زياتر لە ھەر ئەركىكى تر، مروف ماندوو دەكات، چونكە ھەتا ئىستاش دەرۋونى مروف، لە نازادىيەكى رەھادا دەۋى ھىچ سىۋورنىك ھىچ ياسايەك نىيە، كە ھەستى مروفەكان، كۆنترۆل بگات، كە لە گەردوۋندا، ھىچ شتىك، بە ناۋى نازادىي رەھا، بوۋنى نىيە، تەنانت زىستىش، سىۋورەراۋە بە كۆمەلەك ياساۋ ناتوانن سىۋورەكان تېببەرىنن، بۆيە كاتىك باسەكان دېنە سەر ناومودى مروف... خىيال، بلاۋو پەرتەۋازە دەبىتو ماندوۋبوۋنىكى تەۋاۋى لە دۋايە.

ھەموو شتىك، بازەيەكى بە دەۋردا كىشەرەۋە لە ناو ئەو بازەيەدا دەۋى، خالىك ھەيە، لە دۋاى ھەر بابەتلىك ھەر فەلسەفەيەك ھەر سىۋورنىك ھەر وەيەك ھەر دىمەنىك ... ھتە، بەلام ئىستا، ھەموو ھەۋلەكانى مروف، بۇ شكاندى ئەو بازەيەيەم دەپەۋىت ھەموو سىۋورەكان بەزىنىتو تەۋاۋ نازاد بىت، كاتىكىش نازاد بوو، خال دانانەت، بەلكو كۆمەلە خالىك بە تەۋاۋ نەكرەۋى دەھىلەتەۋە؛ وەك ئەۋەى بەو خالانە، پىمان بلى؛ من ھىچ كات ناۋەستەم زياترو زياترم دەۋى، من زياتر لە نازادىم دەۋىت! سەرمەكتىرەن ھۆكارىش بۇ ئەمە ئەۋەيە، كە مېشىكى مروف، بە شىۋەيەكى رەھا، بىرناكاتەۋە مروف لە ھەر چەكە ساتىكدا، شاينەى گۆرانە، چ بە باش، يان خراب...

رەجا نەققاش لە يەككىك لە نوۋسىنە زۇر كۆنەكانىدا، باس لە چاۋى مروفەكان دەكات، كە چۇن سەرنجى رادەكىشىتو

ناو كۆمەلىك زىندانىدا، كەسەك ھەلدەبىزىرېتو دەلتى كاتىك وېنەي ئەو بەندىگراۋەم دەگرت، ھەستەم بە ترسىكى زۆر دەكرد لە ناخىداۋ چاۋەكانى نامازمىۋون بۇ ترسناكى پەيامىكى ئالۋىزى پىن بوو، پاش لىكۈلىنەۋە لە ناۋو تەمەنى ئەو كەسە، دەرەكەوت ئەو بەندىگراۋە، ھەمان ئەو مىندالە چاۋشىنە بىتاۋانە بوۋە، كە بېش دە سال لە ھەتىۋخانەكەدا وېنەي گرتو چاۋەكانى ۋەك بىتاۋانترىن چاۋ ھەلبىزىردا..

ھەممو ئەمانە، كارىگەرىي ئەو خىزانە دىروونىيە، كە لە ناخى ھەر كەسكىماندا ھەيە، سەرمەي كارىگەرىيە دەرەكىيەكانى ژيانىش، كە بە تەۋاۋى دەتۋانېت بىمانگۈرېت، بۇ نەۋىنە: ئەگەر مىندالى ھەتىۋخانەكە، لە ژىر سىيەرى دايكۈ باۋكىدا، دىرژەي بە ژيانى داباۋ سەرجەم ياساۋ رېنمايەكانى ژيان فېرېۋايە، (بەو مەرەجەي دايكۈ باۋكىشى، گېرۋەدى ناۋەخنى خۇيان نەپن)، ئەۋا مىن لەۋ باۋمېردام، چاۋە شىنە گەشەكانى، ھەر ۋەك خۇي دەمايەۋە ھەرگىز نەدەمىۋو بەۋ مەۋفە ترسناكى لە سوۋۋچى بەندىخانەدا، بەنەفرەتەۋە سەيرى خەلكۈ خۇي ھەممو ژيانىش بىكات، بەلام ھەر دەگەرېمەۋە بۇ ئەۋ خالەي كە سەرمەكىترىن ھۆكارە بۇ گۇرانى مەۋف، كە بىرېتىيە لە ناۋەخنى خۇمان، ئىنجا ھۆكارە دەرەكىيەكان، دىمبە ھۆكارى پەلە دوو...

ئەۋ خاتۋونە بىچكۈلەيەي، كە ھەممو ھىۋاي خىزانەكەيەتىۋ بەردەۋام فېرى ئەۋەدى دەكەن؛ چۈن رېگە درووستەكان ھەلبىزىرېت، كاتىك دەكاتە قۇناغى ھەرزەكارى، لەناكاۋو پىن وېستى خۇي، سەرجەم خەۋنەكانى پوۋچەل دەبىتەۋە تاقەتى ھىچ شىتېكى نامېنىتو دېتو دەجىت بىنەۋەدى بىزانىت؛ كامە رېگاگەيەۋە بەرەۋ كۆئ ھەنگاۋ دەجىت، بېياري ئەۋە دەدات، تەركى دىنيا بىكاتو گۆشەگىرۋ سەرلىشىۋاۋ لە سوۋچىكدا دادەنىشىتو نە ژيانى بەرەۋ پېشەۋە دەجىت، نە دەتۋانېت دەرۋونى نارام بىكاتەۋە، تەنەنەت ئەگەر ھاۋكارى دەرەكىش بىكرىت، تازە ھىچ كارىگەرىيەكى نابىت، چۈنكە لە ناۋەۋە روۋخاۋە، يان ئەۋ پىۋاۋەي كە تەۋاۋى ژيانى بەبەرنامەۋە پلان رېكخستېۋو، لەناكاۋو دەگۈرېت بۇ كەسكى ھەلەشەۋ تېكىرەي بەرنامەكانى ژيانى، دەدات بەسەر يەكدا؛ بەۋەي ئەۋەدى كە ھىچى دەست نەكەۋتوۋە، مايەي دلخۇشى بېت، بەۋەي لەسەر خۇيەكەيەۋەۋ بەردەۋام دواكەۋتوۋە لە خەلك، چۈنكە ئەۋ ۋا بېر دەكاتەۋە، پىۋىستە لەم سەردەمەدا، رېزەكان تېكىشكىنىتو بېجىتە پېش ھەمموۋان، بۇنەۋەي بە نامانجەكانت بىگەيت، ئەۋ خاتۋونەي بە شەرمەۋە دىپروانىيە ھەممو كەس، بەۋەي ئەۋ شىكستەي بەدەستى ھىنا، لە پەيۋەندىيە سۆزدارىيەكەيدا، دەبىت بە كەسكى چاۋەكراۋەۋ زۆربىلۋ ھىچ شىتېك بە عەيىبە نازانېتو بەتەۋاۋى وېنەيەكى نۆي بەرجەستە دەكات، ئەۋ لاۋە دىندارەي، لەناكاۋو دەگۈرېت بۇ كەسكى خراپو خوۋ دەداتە بېدېنىۋ شەۋانە بەسەر شەقامەكانى شارد، بە بالە خەيالىيەكانىيەۋە دەفرېت لە مەستىدا، چۈنكە

ھەتا دىندار بوو، نەبىزانىۋە نازادى ماناي جىيە، بە دلۋ خۇي نەژىۋاۋە، بە نازادى نەۋىشىتوۋە، نەيخاۋەروۋو نەيخاۋەروۋتەۋە، بۇيە رېگاگەي دەگۈرېتو ئەمەيان بە باشتر دەزانىت!!

لە ژيانەماندا، زۆر وېنەي تر دىمىنن، لەم جۇرانە، كە گوزارشت لە سەرمەردانىۋونى مەۋف دەكاتو قۇناغەكانى وردىۋونى رۇخو دلۋ ھەستى مەۋفەكانەمان نىشان دەدەن، بەۋەي ئەۋ بېرەندەۋە خراپانەي كە ھەيانە، ئەۋ بېرەندەۋانەش لە بەنەفرەتەۋە، ۋا نەبىۋون، ھەممو ئەمانە، روۋيان داۋە بەۋەي تېكەلاۋىۋونى ئەۋ كارەكتەرانەي لەناخماندا ھەن، لەگەل ژيانى راستىماندا، ھەر يەككىلە ئەيمە، بىرېتىن لە كۆمەلىك (ئېمە)، كە لە ناخماندا دەژىن، ھەر يەككىيان، وېنەيەكىيان ھەيەۋ بە جۇرېكى جىۋاۋاز ھەلسۈكەۋەت دەكەن، ئەگەر يەككىلە لەۋانە زال بېت بەسەر ئەۋانى تردا، ئەۋا دەتۋانېت خۇي بىكاتە ماسكى ئېمەۋ روۋكارى دەرەۋەمان بەدىيار دەخات، كەۋاتە: ئېمە بىرېتىن لە (ئېمەي خراپو ئېمەي باش)! ئەمەش پېچەۋانەي ۋتەي پەرومردىگار، كە دەفرەمۋىت مىن ئىۋەد بە جۋانترىن باشترىن شىۋە درووست كىرۋەۋە كەۋاتە: دەبىت ھەلەيەك لە پېناسەكەي سەردەۋە ھەيەت، (ئېمە بىرېتىن لە: كۆمەلىك ئېمە (ئېمەي باش ۋ ئېمەي باش ۋ ئېمەي باش) ھەممو ئېمەكان، لەيەك ناستدان، تاكە ھۆكارىك بۇ درووستىۋونى گۇرانىكارى، لەۋ مەۋفانەي لە ناۋەۋەماندا دەژىن، بىرېتىيە لە: بېرەندەۋەۋەكانەمان، خۇمان بە بېرەندەۋەۋەكانەمان دەتۋانن ئەۋان پەرومەردە بىكەپىن روۋخى خراپان تىلا نەھىلېن، ناستەكانىش بەرزىكەيەۋەۋە بۇ (باش ۋ باشتر باشترىن)، كاتىك تۋانىمان بە تەۋاۋى مەۋفەكانى ناۋەۋەمان پەرومەردە بىكەپىن لەسەر رېچكەيەكى درووستى ھەمىشەيى بىنانجەسىپىنن، ئەۋانىش دەمبە رۇخىكى زېندوۋى رەنگاۋ رەنگو روۋخسارو ھەلسۈكەۋەۋ ژيانى دەرەكىمان، رەنگېرېز دەكەن بەۋ بەرنامە ھەمەجەشەنە نەرىنيانەي لەلەيەن خۇمانەۋە تىماندا چاندوۋن، ۋاتە: لىرەدا (بەخشىيىن ۋ مەرگرتنەۋە) ھەيە، ھەرۋەك چۈن (چاندوۋن ۋ دورىنەۋە) ھەيە، سەرمەتا پىۋىستە تۇ ئەۋ بەجكە مەۋفانەي ناۋا ناخ، پەرومەردە بىكەيتو چىركە بە چىركەۋ سات بە سات خۇشەۋىستىۋ ھىزو ژىريان پىن بېخىش، بۇنەۋەي لە ئەنجامدا ئەۋانىش پىن بىگەن ۋ ھەممو بەرەمەكانت پىن بېخىشەۋەۋ لە ژيانىدا رەنگ بىداتەۋە ... ئەمە ئەنجامى ئەۋ گىرۋ دەرۋونىيە بوو، كە دەمىكە لاي مىن درووست بوۋە؛ بۇجى دەبىنم كەسكىلە باشەۋە، دەگۈرېت بۇ خراپ، يان لە خراپەۋە، دەگۈرېت بۇ باش، لىرەدا كۇتايى پىن ناھىنەۋ كۆمەلە خالىك دادەنىم، ھەر ۋەك لە سەرمەتادا باسەم كىر؛ مەۋف ھىز بە كۇتايى ناكاتو بەردەۋام كۆمەلە خالەكانى نامازەن بۇ داۋاي زىاترو زىاترو، ئىستاش يەككىلە لە مەۋفە بىچۈكەكانى ناۋا ناخى مىن، دەلتىت، ئەۋ باپەتە ھەرگىز بە خال كۇتايى ناپەت، پېناسەي ئەۋ مەۋفە بىچۈكەش، كە لە ج جۇرېكە، بەجىن دەھىلەم بۇ ئىۋە.....

شىتتى ئەۋەيە، كە كارەكان لە ژياندا دووبارە بىكەينەۋە چاۋەرۋانى ئەنجامى جياۋازىين!

9: چىمەن لەتيف

گۇرانكارىيەك نىيە، سەرگەشىيەك نابىنىت پائىان پىۋە بىنىت...! ۈك زىيادىيەك، يان سەربارىك بۇ دىنياسى وتەكانم دەلئىم؛ سەرگەشى، مەبەستەم لە ھەلجۈنىكى شىتتە نىيە، بەلگۈ مەبەستەم ھەنگاۋى ژىرانىيە، بەلام ئەۋ ھەنگاۋە ژىرانە، پىۋىستى بە بوپرى نازايەتۈ ھاتتە پىشەۋەدو بىرپاردانو ... ھەيە. چەندجار لە دەۋرانى ژيانىدا، بىرپارىكى چارەنۋوسسازت داۋە، بەشىۋەيەك ئەۋ بىرپارە، لەۋ رۇزگارەۋە تا نەۋرۇ، ھۇكار بوۋىت لە گۇرپىنى رېرۋى ژيانىدا. (مارك تۈين) نوۋسەرى ئەمىرىكى، لەم بۋاردە، وتەيەكى ھەيە لەۋپەرى گرنگىدايە، چۈنكە لە ۋىلايى تاھىكرەنەۋەكانى ژيانەۋە، سەرچاۋەى گرتۈۋە، ئەۋ دەلئىت: دۋاى بىست سال، ھەست بە تىكشانو بىھىۋاى دەكەم؛ بىرامبەر ئەۋ شتەنەى لە ژيانىدا نەمكردۈۋە، زىاتر بىرامبەر ئەۋ كارانەى ئەنجامم داۋە.

دۋاتر بەداخ بوۋىت، رەنگە پەشىمانىش بىست، چۈن بوپر نەبوۋىت، تا لە بۋارىكدا، بىرپارىك بىدەيت، بەۋە رازىبۈيت دەست بەلىۋارى ئاسپىرو دىنياسىۋە بگىرت.

باشگەز مەبە لە گۇششەكانت، لەۋ ھەلەنەى لە درىژمېتدانى كارەكانتدا ھاتۈنەتە رېگات، بەنەندازەى پەشىمانىت لە راپاى ترسو... لە ھەلەدان؛ بۇ ئەۋ كارانەى ئەنجامت نەداۋن.

ھاورى، ھەركەس لە نىيە بىرپىيە لە: كۆمەلەك ھەلسۈكەۋت، ھەلسۈكەۋتەكانى مۇرۇش، بە نەندازەى تۋانكانىتى، تۋانكانى مىنۇ تۇ، تەنھا ئەۋ بىرپارانەيە لە ژياندا دىدەمىن، ئەۋ كىردەۋانەيە، كە جىيەجىيان دەكەين، كەۋاتە: گرنگە، بەشىۋەيەكى ئاشكراۋ ديار، تەماشائ گشت ئەۋ بىرپارانە بىكەين، كە ژيان دىيخاتە بەردەستمان، بە جەكى بوپرى نازايەتپىيەۋە ناۋچە ناديارو ترسناكەكانى ژيان كەمارۇ بىدەين.

پۈختە: سەرگەشى گەۋرە نەۋەيە. ژيان سەرگەشى تىندا نەيىتا ترسى گەۋرە نەۋەيە، ژيان بگۈزمىنىت؛ بەيى ترس. شىكىتى راستەقىنە، ۋەستانە لە ترسى سەرنەكەۋت.

پازدە سالە ئەجمەدى ھاورىم، ھەمان شت دووبارە دەكاتەۋە! لە ھەمان كۆمپانىيادا كار دەكاتو بە ھەمان شىۋازى گىتۇگۇۋ بىرگەرنەۋە، تانىستاش گەمىي لە ھۇكارەكانى ھاتۇچۇ، كەمىي مۈۋجەۋ دۇراندنى بەردەۋامى تىيە ۋەرزىيەكەى دەكات. ھەفالىكەم پازدە سالە، لە ھاورىدا ۋەرز دەكات، تا خۇي خانەۋادەكەى، ھاورىن لە پشۋودا بەرى بىكەن، زىستانىش تەۋاۋ دەكات، لە دانەۋەى ۋەرزەكانىدا، پازدە سالە، بىئەۋەى گۇرانكارىيەك رۋویدا بىت، ئەجمەد بەۋ شىۋەيە ژيان دىگۈزمىنىت!

پازدە سالە ئەجمەد، باۋەرى ۋايە سەرگەۋتەن لەگەل ئارامىدايە، بەخت رۇزىك ھەر لە دەرگى دەدات!

كاتىك تەماشائ ژيانى ئەجمەد دەكەم، وتەيەكى نەنىشتاينم ۋەبىردىتەۋە، ئەۋ دەلئىت: شىتتى نەۋەيە، كە كارەكان لە ژياندا دووبارە بىكەينەۋە چاۋەرۋانى ئەنجامى جياۋازىين!

دىۋانەيى ئەۋەيە، بەدۋاى دىنياسىۋە ھەسانەۋەدا بگەپىينو لە ژياندا خۇ بپارىزىين لە سەرگەشى، سىۋورەكان نەپىينو دەرگاكان نەگۈتىن، پاشان سەرسۈرۋانى خۇمان، لە دابەشكرەنى رۇزى؛ لە لايەن پەرۋەردگارەۋە دەرپىين، كەمتەرخەم بىين لەۋەى، كە خۇدا لە گەردۋوندا ياساۋ رېسايەكى ھەيە، نە پىشتىگىرى باۋەردارى پى دەكاتو نە بىباۋەرىيىش پى دەجەۋسىنىتەۋە!

سۈننەتى پەرۋەردگار لە گەردۋوندا، بىلايەنە.. ئاسۋودە ئەۋ كەسەيە، كە پەردەكانى ژيانى بە تىفكرىنەۋە، خۇندۋوتتەۋە لە تاھىكرەنەۋەكانى كەلگى ۋەرگرتۈۋە. سەرگەۋتەنۋە بالادەستى لە ژياندا، كارىكى نەستەم نىيە بۇ ھىچ كەس، بەلام لە بىرامبەردا، ئاساننىش نىيە، چ كەستىك ناپىكىت ئەۋانە نەيىت، كە نرەكەكى دىدەن، نرەكى سەرھرازىش، ئارەقى تەۋىلە، نەك گەۋگازندەى تال! ئەجمەدى ھاورىم ھەزاران لە ھاورىكانىۋە لە ھەفالىكەكانتەن، ھىچ ئاكەن، تەنھا لە چاۋەرۋانى سەيىنىدا، ژيان بەرى دەكەن! رۇزى يەكشەممە، دووبارە شەممەيە، مانگى رېبەندەن، ھەمان شىۋەى رەشەمەيە، لە ژيانىدا بەرەنگارىيەك نابىنىت،

مەملەكەتى مۇقايەتى!

ئارام نەبى

دى قەرمۇو بىنەرو بېسەرى ھەۋالەكان بىە، تا بىزانى رۇۋانە خوينى جەندىن مۇۋ دەرۋىت، شەرقى جەندىن دەرۋىت، مالو ھالى دەيانان تىكەدەچ، لە تىقىيەكاندا، رۇۋانە ھەركەردى مۇۋەكان بەدەستى نامۇۋەكان، بۇتە باسكى ناكۇتا! كوان ئەۋانە خۇيان بە خاۋەنى مۇۋايەتى دەزان؟ لە كۆپ ئەۋانە خۇيان بە پىشەنگو دەمرەستى مۇۋايەتى دەزان؟ كوان بانگەشەكەرانى مافى مۇۋ؟ كى بەرپەرسى ئەم ھالەيە، كە مۇۋايەتى تىي كەۋتوۋە؟

ئىمەش، لىرەۋە، ھارامان لى بەرۋىتەۋە، دەمانەۋى دىنگان، بگا بە تەۋاۋى مۇۋايەتى، لىرەۋە دەمانەۋىت! گەۋرەترىن پىرۇۋە بەرنامە جاكسازى ۋە پاكسازى بىخەينە بەردەم مۇۋايەتى، لىرەۋە گەركەمانە، پىرۇۋىترىن پەيام، ئاراستە گىۋى نادەمى بىكەين! ئىمە مەبەستمانە، مۇۋايەتى لە تەنگەۋىكان پىرگار بىكەين، دەمانەۋى ئاشتى نارامى لەتەۋاۋى زەۋى بەرۋەرار بىكەين، دەمانەۋى مۇۋايەتى لە دوولەتبوۋىن دوۋبەركى ناكۇكىيەكان پىرگار بىكەين، پەيامى ئىمە، پەيامى پىكەۋىزىانى گىشت نەتەۋە نەرىتو ئاپنەكانە، پەيامى بە براپەتلىرىنى تەۋاۋى مۇۋايەتتە، پەيامى كۆرەنەۋى رەنگو دىنگە جىۋاۋىزەكانە، پەيامى پىرگرتە لە ۋاۋ بىرۋىچوۋنە جىۋاۋىزەكانە پەيامى لىۋوردەۋى بەخىشەۋى بەزىيەپەيامى نازادى ۋە پىكسانىۋ داپەرۋەرىي راستەۋىيە، پەيامى رىزۋ شۇۋە گەۋرەۋى بۇ مۇۋى مۇۋايەتى دىگىرەتەۋە، تاكە رىگاۋ تەنھا چارسەرە، كە فرىادەرسى مۇۋەكانە، لە تەنگەۋە كىشەۋ ناخۇشۋ نەھامەتتەكان! بۇ ئەۋە مۇۋەكان ھەمىشە مۇۋىن!!

دىسان بۇ مۇۋ؟ بەلى، دىسانەۋە بۇ مۇۋ! ھىشتا كەمە نوۋسىۋە زۇرم ماۋە، بىزار نابىم لە نوۋسىن بۇ مۇۋ، دەمىكە دەۋۋەسم.. ۋەلى، نە ماندوۋم نە ماندوۋش دەمىم، دەمىكە شەۋنخوۋنىكرىن بۇ مەملەكەتى مۇۋايەتى پىشەمە، ھەرچەندە بۇ مۇۋ نوۋسىن، كارىكى سەختو گرەنە، ۋەلى بۇ من كارىكە قەشەنگو جۋان، چىز لەۋ كاتانە دەبىنم، كە بۇ مۇۋ دەۋۋەسم! ئاخىر مۇۋ، مەزىترىن موعجىزە، مەخلۇقىكى شۇۋەندە، دروۋستىراۋىكى تا بلىي جۋانۋ نازدارە، ئاپەتتىكى گەۋرە پەرۋەردگارە، بەرۋىترىن بوۋنەۋەردە، ھىچ دروۋستىراۋىك ھىندە مۇۋ گرەنگى پىنەدراۋە، ھىندە مۇۋ نازى نەكىشراۋە، ھىندە مۇۋ، خىزمەت نەكراۋە! بۇيە ئاشتۋان بىيىن گەۋرەۋى شۇۋى مۇۋ، لەكەدار دەكرىت، ئاتۋان بىن سەپىرى گۈزەرانى ئىستى مۇۋايەتى بىكەينۋ بىدەنگى ھەلۋىرىن، ئاتۋان تەماشى ئەم ھەۋو سەۋەۋ زولەۋ زۇردارىيە بىكەين، كە لە ھەقى مۇۋايەتى دەكرىت، لە كۇتاپىدا خۇ دەمى! كەسەك ھەبىۋ ھىلى سوۋر بۇ ئەۋ ناكەسانە دابىت، كە پلان بۇ ئەۋە دادەپىزىن! مۇۋايەتى بىكەنە دۋەمنى يەكەدى، زەۋى بىكەنە مەيدانىكى گەۋرە خۇنپىزى، خۇ دەمى، كەسەك ھەبىۋ بلى! «بەسە ئىتر»! بەلى، بەسە ئىتر، ھەتاكە مۇۋايەتى يارى پىبىكرىت، ھەتاكە مۇۋ، ۋەكو نامىزىك مامەلەۋى لەگەلدا بىكرىت، ھەتاكە خوينى مۇۋ بەھەلەل بىزانى، ھەتاكە قىۋولى ئەم ھەۋو بىرۋىزىيە بىكەين، كە بەمۇۋەكان دەكرىت، تاكە! زەۋى، يا چاكىر بلىن «ھەسارە خۇنپىزى» ھەۋو كە بۇ مۇۋەكان ھاشىۋە دۋەخىكە، تىپىدا نازارۋ نەشكەنچە دەكرىن، دەكۇزىن، بە قىزەۋىترىن شىۋە لە شەرقى كەرامەتۋ رەۋىتىن دەكرىت.

بہائی، قہدہر جیگیرہ!

30

بنه ماكانی به خته وهری

بنه مای دووم: نواندنی ناوه کی

نموونه: رنکه دنگه که، یکه م جار بیتو پاشان هست بیت، پاشان وینه بیت، یان رنکه هسته که به که مجار سهرهل بدات، پاشان وینه پاشان دنگه که دیت، نیستا ره جای نهومکه، که وینه که له کویدایه، نایا له پیشته ویه، لای راسته، یان له لای چهته ویه، وا بهینه ره پیش جوت، که هم وینه یه، بهته وومتی لیت دوور دهکوتیه و، نیستا ره جای هستت بکه، بزانه؛ هست به چی دهکوتیه؟ نیستا دنگه که وریگرده بیگوره به دنگیک، که دهلیت: (من بههیزم، من بههیزم)، پاشان همناسه یه کی قوول هه لمزه، له کاتی دانه و دی همناسه که دا، هه موو گزی و هسته سلبيه کانی له که لدا فری بدمره دهموه، نیستا وینه که بگورم واییر له خوت بکه رده، که هست به ناسو و دیو به خته وری دهکوتیه، دیسان بلن: (من بههیزم) و به قوولی همناسه بدمو زمرده خنه یه که بخهره سر لیت، نیستا هستت چونه؟ کاتیک جوولای جهستمت دهگوریت، له که نامازده کانی روخسارتداو پاشان وینه ناوه کییه کان، نهو کاته دمتوانیت، یه کینه هسته کان بگوریت.

نیستا ره چهته یه کی بههیزت پی ددم، که له ره رنکایه و ده بتوانیت؛ هستتکی سلی بگوریت، بو نیجایی و هست به ناسو و دیو نارامی بکهیت:

نیستا هستتکی سلی بنووسه، که کاریگری له سهرت هیه.. بنووسه، که بوجی تو هم هستت بو دروست دمیته.. هم کاغزه بدرینه و فری بد بو شوینیکی دوور. له پاش نه مه، هستتکی نیجایی بنووسه، که حمز بکهیت هستی پی بکهیت، بیر له خوت بکه رده بهو هستو شعوره و، چاوکانت دابخه، ره جای یه که شت بکه، که دیته خه یالته و. کاتیک بیر لهو هسته دهکوتیه و، نایا شتیکه دمیبنیت، یان دمیبنیت، یان هستی پی دهکوتیه، ره جای دووم شت بکه، بزانه؛ چیه؟ پاشان سنیهم شت، وینه که بگورم لای نریک به رده، پاشان گهوردی بکهو بجوره ناوی، پاشان دنگه که بگورم، زیاتر به رزی بکه رده؛ با بههیزتر بیت، جوولای جهستمت بگورم، سهرت به رزیکه رده و ده شانه کانت جوان رابگره، به قوولی و بههیزدوه همناسه بدمو بلن: (من بههیزم)، (۵) جار بیلیزده و زمرده خنه یه که بخهره سر روخسارت، نیستا هستت چونه؟

هر شتیک، که نه نجامی ددهیت. هر بینج هسته و دهکوتیه له که لدا به کار دههینیت، نهو رنکایه، که پیی دمتوانیت پیی دمیبنیت و له زمته لیوهر دمیگریت و بونی پنده کهیت و هستی پنده کهیت، کاریگری دمیته له سر هستت.. نهو رنکایه که له سهری دهیت، له هر نهزموونیکدا، پیکهاته یه کی تاییه تی هیه، با هم بیر و که یه، تاووتی بکهین: بیر له که سیک بکه رده، که وات لیدمکات، هست به بیتافه تی بکهیت، هست به چی دهکوتیه؟ نیستا بیر له دهمو جای بکه رده وای دابن؟ دوو گویی دریزی هیه، وه که کرویشکا نیستا هست به چی دهکوتیه؟ گهر پیکهاته یه هر هه لوپستیک بگوریت، دمتوانیت نهو نهزموونه بهته وومتی بگوریت، کاتیک هستی بیتافه تی هیه، نهو هسته و دهکانت به شیوازیکی دیاریکراو به کار دههینیت، هه مان شت روو دمدات؛ کاتیک هست به به خته وری دهکوتیه، که پیکهاته یه ته وای حیوا وزه لهوی تر، نیستا با شیوه و پیکهاته یه هه لوپستیک دیاریکراو بگورین و هست بکه، که چون به ناسانی دمتوانیت؛ هستت بگوریت:

- بیر له هه لوپستیک بکه رده، که له رابوردودا، پییدا تیپه ربوویت و هستی بیتافه تی بو دروست کردوویت، کاتیک بیر لهو هه لوپسته دهکوتیه و، ره جای یه که شت بکه، که دیته میشتکته و، نایا وینه یه که دمیبنیت، یان دنگیکه دمیبنیت، یان هستو شعوره، بو نمونه: گهر بلنیت: له خوم راده بینم نهو کاره نه نجام بدم، نهو یه که شت، که هاتوته زیهنته و وینه یه، نیستا ره جای دووم شت بکه، که دیته زیهنته و، له دوی وینه که، نایا دنگه، یان هسته، گهر وت: دنگه، ره جای نهو دنگه بکه، بزانه دنگه که چیه، یان کیه؟ دنگی خوته، یان دنگی که سلیکی تر، ره جای نهو بکه، چی به خوت دهلیت، همنیک وا دهلین: من هست به دلته نگی دهکوتیه، یان من ماندووم.. بزانه: بهروونی چی به خوت دهلیت، نیستا ره جای هستت بکه بزانه هست به چی دهکوتیه، بزانه نهو هسته له کوئی جهسته تدایه، نایا له گه دمتدایه، یان له سنگندایه، یان له شانندایه، یان له سهرتدایه، نیستا پیکهاته یه کی ته وایمان هیه، بو تروون دهکاتمه و، که چون هستی دلته نگی، له ناخدا، خوی دمنوینیت. بیگومان هم پیکهاته یه، رنکه له که سیکه و بو که سیک تر بگوریت، بو

حافىز ئىبراھىم ۱۸۷۲ - ۱۹۳۲

بەھەر. ۋەكۆل ۋاپا. لە ژورنى ئارىفدا كەشە ناكات.

پەيىستى بە بىر تىشكى خۇر ھەمە!

ئەدەبىي شارەزاو بە توانا ئاۋدار، شاعىر (حافىز ئىبراھىم)،
شاعىرى بە توانا، يەككە لە سۈرچاكانى شىعر لە سەردەمى
راپەرىنى شىعەردا..

(حافىز ئىبراھىم)، باۋكى مىسىرى بوۋە دايكى تۈرك بوۋە، لە
شارى دەپروت؛ سەربە پارىزگاي ئەسىۋى مىسىر، لە ۴ فېبرايەرى
سالى ۱۸۷۲ لەناۋ كەشتىيەكى بېكۆلەداۋ لەناۋ پروبارى نىلدا،
لەدايىبوۋە، حافىز ئىبراھىم، ھەردەكۆ مىندالە بىيىۋاكانە دىكە،
ھەر زوۋ باۋكى جىيەشتۈۋە، ئەۋ كات تەمەنى تەنھا چۈر سالان
بوۋ، كە باۋكى مالۋاۋى لە ژيان كىردۈۋە، دواتر لەگەل دايكىدا،
رۆيشتۈۋە بۇ قاھىرە؛ بۇ مالى خالى، بەلام حافىز، دۋى ئەۋەدى
چاۋى كرايەۋە كەمەك گەۋرەبوۋ، ھەستى كىرد؛ كە بوۋەتە
بارگرانى بۇ مالى خالى، بىريارى دا بىرواتو مالى خالى جىن
بەئىلىتو پىشت بە خۋى بىبەستىت.

سەردەتاي ژيانى حافىز، بە كۆمەللىك كۆسپو ئارەجەتىۋ
دەردەسەرىۋ خەم ئازار دەستى پىكىرد، كۆسپەكانى ژيانى سەردەتا
بە كۆجى دۋاۋى باۋكى دەستى پىكىردو دواتر ژيانو گۇمران لە
مالى خالىۋ دواترىش راكردن لە مالۋ بەرگەگرتنى غەربىۋ
دەربەدەرىۋ تەنھايى، ئەم ئارەجەتتەش لە شىعەركانىدا رەنگى

داۋمەتەۋە.. حافىز بە كەسكى نىشتەمانبەرۋەرو خۇشەۋىستى بۇ
زمانى دايكو گەلەكەى ئاۋبانكى دەركىردۈۋە.

حافىز دۋاۋى تەۋاۋكىردىنى خۋىندىن، لە سەردەتاي
دەستبەكار بوۋىدا، يەكەم كارى، پارىزەرى بوۋە، ماۋدەك
كارى پارىزەرى دەكات، دواتر سالى ۱۸۸۸ لە قاھىرە پەيۋەندى
دەكات بە خۋىندىنكەيەكى سەربازىيەۋە، لە سالى ۱۸۹۱ خۋىندىنى
سەربازى لەۋ خۋىندىنكەيە تەۋاۋ دەكاتو پەلەى مولازمى دۋى بى
دەبەخىرىت لەناۋ سوپاى مىسىرىدا، باشان لە سالى ۱۸۹۶ لەگەل
كارۋانىكى سەربازى مىسىرىدا، نىزدراۋە بۇ ۋلاتى سوۋدان.

حافىز ئىبراھىم، سەبارەت بە دىنو دۇنيا، ئىستەۋ رابىردۈۋ،
نىشتەمان ھاۋنىشتەمانى، پىۋاۋ ئافىرت، بەرھەمى ھەمەۋ
نوۋسىۋىيەتى.. حافىز ھىج شىتىكى لە ياد نەكردۈۋە شىعەرى بۇ
ھەمۋان نوۋسىۋە، بە شىۋە شىۋازىكى ئەندازىرى زۇر جۋان
بەھىز داپىشتۈۋە، سەرجەمى شىعەركانى زۇر جۋانۋ نايابو
بۇنۋ بەرامەتەكى خۇشە، ۋەكۆ ئەۋەدى لە پروبارىكى سازگارى
دەردەشاۋەدا، ھەلقۇلا بىت..

شىعەركانى حافىز ۋاتەۋ مەبەستىيان رۋنەۋ لىۋان لىۋن لە
تازەگەرى، بەردەۋام ماناكانىيان تازە دەپنەۋە، بە ئەندازمەك
ھەر كات دەپنەخۋىنىتەۋە، ۋا ھەست دەكەيت، كە لە ئىستادەۋ
بۇ ئىستە نوۋسراۋون، لەگەل تىپەرىۋونى چەندىن سال بەسەر

نووسینه‌کانیدا، تهنانت هه‌ندیك له نووسینه‌كانی، سه‌دهیه‌ك به‌سه‌ر نووسینه‌كاندا تپه‌ریوه، حافظ‌پیشینی پرو‌دو‌او‌م‌كانی كه‌له‌كه‌ی نازارو مه‌ینه‌تییه‌كانی كردوو، رافه‌ی خه‌ونه‌كانیو كردووو به‌ردو‌ام هیوا‌كانی نوێ كردوته‌وه.

به‌یوه‌ندی له‌گه‌ل زۆریك له‌ گه‌وره‌ پیاوانو سیاسه‌تمه‌دارانو بیر‌خ‌وازانو پیاوانی ئاینیو نه‌دی‌بو نووسه‌راندا هه‌بووه، به‌تایبه‌ت پێشه‌وا محهممه‌د عه‌به‌د.

حافظ‌ناو‌م‌كه‌ی به‌سه‌راوته‌وه به‌ ناوی نه‌میری شاعیران نه‌حمه‌د شه‌وه‌قییه‌وه، تهنانت له‌ یه‌ك سالد، كۆچی دوایان كردوو، نه‌حمه‌د شه‌وه‌قی له‌ ژبانی خۆیدا، شانازی كردوو به‌ هاو‌پێه‌تی حافظ‌ئیه‌راهمه‌وه، فه‌زلی حافیزی داوه، به‌سه‌ر هه‌موو هاو‌پێكانی دیکه‌دا..

شه‌وه‌قی له‌ زۆریك له‌ گه‌شته‌كانیدا، هاو‌پێه‌تی حافظ‌ئیه‌راهمی كردووو به‌یكه‌وه گه‌شتیان نه‌جام داوه، شه‌وه‌قی زۆر پالێشتی له‌ حافظ‌ده‌م‌كرد، به‌شاری پێكرد له‌ نازناو‌م‌كه‌ی خۆیدا، هه‌ولی دا له‌ پۆژنامه‌ی نه‌ه‌رام، دا‌یبه‌مه‌زینێت.. به‌لام هه‌وله‌كه‌ی سه‌ركه‌م‌وتوو نه‌بوو، له‌به‌رنه‌وه‌ی خاوه‌نی پۆژنامه‌ی نه‌ه‌رام، مه‌یلی بۆ ئینگلیز هه‌بوو، له‌ نێردراوی به‌ری‌تانی (لۆرد مرۆمه‌ر)یش ده‌ترسا.

حافظ‌له‌ ژبانی خۆیدا، دیوانی‌کی چاپ كردوو، كه‌ له‌ سن به‌شی بچووك پێكه‌اتوو، له‌ سالی ۱۹۰۱- ۱۹۱۱، دوا‌ی كۆچی دوا‌ی، جاری‌کی دیکه‌ چاپ‌كرا‌یه‌وه، حافظ‌خاوه‌نی به‌ره‌مه‌ی‌کی دیکه‌یه، له‌سه‌ر شیوا‌زی مه‌قامات به‌ ناو‌نیشانی (لیالی السطیح)، هه‌روه‌ها پۆمانی (البؤساء: بێنه‌وا‌یان)ی نه‌دی‌بی فه‌ره‌نسی: فیکتۆر هیگۆی و مرگیتراوه‌ بۆسه‌ر زمانی عه‌رمی.

حافیز، به‌ سن سیفاتی سه‌رم‌کی، ناوبانگی ده‌ركردوو، هه‌موو نه‌وانه‌ی له‌گه‌لیدا ژباون، باسیان له‌م سن سیفاته‌ كردوو، نه‌وانیش (قه‌سه‌خۆشی، به‌خشنده‌یی، نوکته‌و گالته‌وه‌گه‌کردن).

حافیز، له‌ جه‌ما‌وه‌ره‌وه زۆر نزیك بووه، نه‌ومش وای كردوو، كه‌ بتوانێت هه‌ستیان به‌خوێنێته‌وه، له‌و كاته‌دا كه‌ ده‌روونیان گرێ گرت‌بوو، دژی داگیركه‌ری ئینگلیز، له‌به‌رنه‌وه‌ نازناوی شاعیری نیلی پێبه‌خشاوه.

به‌ناوبانگ‌ترین شیع‌ره‌كانی شیع‌ریكه‌ به‌سه‌ر زمانی عه‌رمه‌یدا، (تنعی حظها بین اهله‌ا)، كه‌ باس له‌به‌رگری‌کردن له‌ زمانی عه‌رمی ده‌كات، دژی نه‌وانه‌ی له‌ زمانی عه‌رمی هه‌لدێزو هه‌ولی به‌كاره‌ینانی زمانی دیکه‌ ده‌كه‌ن..

یه‌كێ‌کی دیکه‌ له‌ شیع‌ره‌ به‌ناوبانگه‌كانی حافظ‌نه‌و شیع‌ریه‌ كه‌ سه‌باره‌ت به‌ دا‌یك نوسویه‌تی: قصیده‌ الأم

إني لَطِيفُي الْخِلَالِ كَرَمَةً ** طَرَبَ الْغَرِيبَ بِأَوْتَةٍ وَتَلَاقي
وَنَهَضُني ذِكْرُي لِمَرْوَةِ وَالْتَدَى ** بَيْنَ الشَّامِلِ هَرَّةِ الْمُشْتَاقي
فَإِذَا رَزَقْتَ خَلِيقَةً عَمُودَةً ** فَقَدْ اصْطَفَاكَ مَقْسُومُ الْأَرْزَاقِ
فَالنَّاسُ هَذَا حَظُّهُ مَالٌ وَذَا ** عَلِمَ وَذَاكَ مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ
وَالْمَالُ إِنْ لَمْ تَدَحِّرْهُ مَحْضًا ** بِالْعِلْمِ كَانَ نَهَايَةَ الْإِمْلَاقِ
وَالْعِلْمُ إِنْ لَمْ تَكْتَفِهِ شَامِلٌ ** عَلَيْهِ كَانَ مَطِيَّةَ الْإِحْفَاقِ

لا تَحْسَبَنَّ الْعِلْمَ يَنْفَعُ وَحْدَهُ ** مَا لَمْ يُتَوَجَّ رُبُّهُ بِخِلَاقِ
مَنْ لِي بِتَرْيَةِ النِّسَاءِ فَإِنَّمَا ** فِي الشَّرْقِ عَلَةُ ذَلِكَ الْإِحْفَاقِ
الْأُمُّ مَدْرَسَةٌ إِذَا أَعَدَّتْهَا ** أَعَدَّتْ شَعْبًا طَيِّبَ الْأَعْرَاقِ
الْأُمُّ رَوْضٌ إِنْ تَعَمَّدَهُ الْحَيَا ** بِالرِّيِّ أَوْقَى أَلَمًا إِيْرَاقِ
الْأُمُّ أَسَاطِرُ الْأَسَاطِيدِ الْأَلَى ** شَفَلَتْ مَآثِرُهُمْ مَدَى الْأَفَاقِ
أَنَا لَا أَقُولُ دَعَا النِّسَاءِ سَوَافِرًا ** بَيْنَ الرِّجَالِ يَجُلْنَ فِي الْأَسْوَاقِ
يَدْرَجْنَ حَيْثُ أَرَدْنَ لَا مِنْ وَانِعٍ ** يَحْذَرْنَ رَقَبَتَهُ وَلَا مِنْ وَاقِ
يَقَعْنَ أَفْعَالِ الرِّجَالِ لِوَاهِيًا ** عَنْ وَاجِبَاتِ نَوَاصِي الْأَحْدَاقِ
فِي دَوْرِهِنَّ شَوْوُهُنَّ كَثَرَةً ** كَشُورُونَ رَبَّ السَّيْفِ وَالْمِزْرَاقِ
تَتَشَكَّلُ الْأَرْسَانُ فِي أَدْوَارِهَا ** ذُكُلًا وَهُنَّ عَلَى الْجُمُودِ بَوَاقِ
فَتَوَسَّلُوا فِي الْحَالَتَيْنِ وَأَنْصَفُوا ** فَالْشَّرُّ فِي التَّقِيدِ وَالْإِطْلَاقِ
رَبُّوا الْبَنَاتِ عَلَى الْفَضِيلَةِ إِنَّمَا ** فِي الْمَوْقِفَيْنِ لَمْ خَيْرٌ وَثَاقِ
وَعَلَيْكُمْ أَنْ تَسْتَبِينَ بَنَاتُكُمْ ** نَوْرُ الْمُدَى وَعَلَى الْحَيَاءِ الْبَاقِ

* حافظ‌له‌ كه‌سه‌ به‌توانا‌كانی سه‌رم‌ده‌می خۆی بووه، نه‌ك ته‌نها له‌ بواری شیع‌ریدا، به‌لگو له‌ توانای له‌به‌ر‌كردن، كه‌ جه‌ندان سال به‌رم‌گه‌ی گرتووو دوور بووه له‌ لاوازی‌بوونو له‌بیر‌چوونه‌وه، به‌ درێزایی شه‌ست سال، خاوه‌نی هه‌ره‌وشی‌کی هێنده‌ به‌هیز‌بووه، كه‌ هه‌زاران شیع‌ری عه‌رمی‌ی كۆن تازدی له‌به‌ر كردووو سه‌دان كتی‌بی خوێندووته‌وه، به‌ شایه‌تی دۆستانو هاو‌پێانی، به‌ شیوه‌یه‌ك له‌ خوێندنه‌وه‌ی خێرا‌دا لی‌ها‌توو بووه، كه‌ توانیویه‌تی دیوانه‌ شیع‌ریك، به‌ جه‌ند خوله‌كێك به‌خوێنێته‌وه، دوا‌ی خوێندنه‌وموشی، نموونه‌ی به‌ جه‌ندی شیع‌ری دیوانه‌كه‌ هێناوته‌وه.

كۆچی دوا‌ی حافظ

له‌ شه‌وی یونیوی سالی ۱۹۲۲ حافظ‌دووان له‌ هاو‌پێكانی بانگه‌یشت كرد بۆ خاوی نیواره، به‌لام نه‌یتوانی درێژه به‌ دانیشن بدات له‌گه‌لێاندا به‌ هۆی نه‌خۆشییه‌كه‌وه، كه‌ هه‌ستی پێكرد، دوا‌ی نه‌وه‌ی هاو‌پێكانی به‌جێیان هێشت، نه‌خۆشییه‌كه‌ی توندتر بوو، داوا‌ی له‌ خه‌مه‌تكاره‌كه‌ی كرد، كه‌ ب‌روات پزیشك به‌ئینیت، تا خه‌مه‌تكاره‌كه‌ی گه‌را‌یه‌وه له‌گه‌ل پزیشكه‌كه‌دا، حافظ‌له‌ كۆتا‌ی ژیا‌ندا بوو، كورد وته‌نی: گیانی دیدا، كاتر‌میری پێنجی به‌ره‌به‌یانی پۆژی پێنج شه‌مه‌ه، له‌ ۱۲ یونیوی سالی ۱۹۲۲ مالاوا‌ی له‌ ژبان كردو له‌ گۆرستانی خاتوو نه‌فیسه، به‌خاك سپێردا.

كاتێك حافظ‌كۆچی دوا‌ی كرد، شه‌وه‌قی له‌ نه‌سكه‌نده‌ریه‌ بوو، دوا‌ی نه‌وه‌ی سه‌كرتیره‌كه‌ی هه‌والی مردنی حافیزی زانی، دوا‌ی سن پۆژ، هه‌واله‌كه‌ی به‌ شه‌وه‌قی راگه‌یاندا، چونكه‌ ده‌یزانی به‌ مردنی حافیز، زۆر نیگه‌ران ده‌بیت. به‌ هۆی نزیکیو خۆشه‌ویستی هاو‌پێه‌تی نیوانیان، شه‌وه‌قی ماومه‌یه‌ك سه‌ری داخستو دواتر سه‌ری هه‌لبه‌ری جه‌ند دێره‌ شیع‌ری‌کی بۆ كۆچی دوا‌ی حافظ‌نووسی تیا‌یدا خه‌مباری نیگه‌رانی خۆی، بۆ كۆچی دوا‌ی حافظ‌ده‌ربه‌ری

خوايه وهتهن ئاواكهى...

تايهتهى كهسى بېتو بېتى ناخوش بېت، چېگهيهگى سەلامەت بېت بۆ مىندالان، دووربېت لە مېنو تەقەمەنى.

٢- دەبېت دلتايېن لە جۆرى خوارىن، ڤنگە ھەندىجار خراب ھەلگرتى خۇراک، لە شوېنى گەرمدا، يان خۇراکى بەسەرچوو بېتە ھۆى گرتى تەندرووستى.

٣- بۆ سەلامەتى مىندالان، يەكەم: شوېنك ھەلېژىر، با دووربېت لە ڤىگای سەرەگىيەو، چونکە مىندالان، ھەزىان لە يارىکردنە بە تۆپ، ڤنگە رووداوى ناخوش روو بدات. ھەروەھا ئاگادارکردنەوى مىندال، لەوى نەچنە ئەو شوېنانەى کە گزۇگىاو پووشى چرى لىيە، ڤنگە مارو مىرووى زيانبەخشى تىداين.

دووەم: بەھۆى سەرقالى دايکو باوکەو بە چىشتو قسەو باسەو، مىندالان لاساى گەورمکان دەکەنەو، دەستکاری نۆتۆمبىلەکان دەکەن رووداوى ناخوش روو دەدات.

سێيەم: تيشكى خۇر، کارىگەرى ھەيە لەسەر مىندالان، با کلاو، يان کاسکىت لەسەر بکەن.

چوارەم: نەوتو سووتەمەنى، مەکەنە ناو دىيەى ئاوەو، چونکە مىندال دەپخواتەو.

پنجەم: نزيك ئەکەوتنەوى مىندالان لە ڤۆخى ڤووبار بەتەنيا.

٤- ڤاگرتى پاكخوايى سەيرانگا، بەجۆرک بە مالى خوتى بزانە. لە کاتى کۆکردنەوى کەلوپەلەکاندا، شوپنەگە بەتەواوى خاوپن بکەرەو، باشترين کاتە بۆ ڤىزکردنى مىندال، داوايان لىيە: ھەر پاشاموھىک کەوتو، بىکەنە ناو نايلۇنە بەکارھاتوودەکانەو، وەک ھاپو کەوچى سەفەرى، بوتلى شووشە، کاغەز، دىيەى ناو...ھتد، لەگەل خۇتاندا بېھننەو، دەتوانىت لە ڤىگاداو لە شوپنى شياو داىبىيىت، ئەم کارە، ھەستىكى خۇشت پىدەدات، لە راستىدا ئەم کارە، نيشانەى مروقدۆستىو خەمخۇرى ئىوھە بۆ ڤىنگەو بۆ ئەو مروقدانەى ئىستا دەزىن و ئەوانەش، کە لە داھاتوودا دىن. لەبىرت نەجىت؛ ئاگرکە بکۆڤىننەو؛ کاتىک وىست شوپنەگە بەجى بېڤىت، بۆنەوى زيانى گەورەى لىنەکەوتەو.

پىشنىارک بۆ يارمەتيدانى ڤىنگەى کوردستان، لە کاتى گەشتکردندا، دەتوانىت نەمام، قەلەم (موتوربە)، يان تۆو لەگەل خۆت بېمەت، ئەگەر شوپنىكى شياوت دەستکەوت، تىيدا پىوئە، بەتايبەت شوپنىک، بزانىت لە ھاویندا ناوى لىنابىت، يان شىدارە بۆ گەشتکردنى نەمامکە.. خوداى گەورە، ھەموو لایەک سەلامەت بکات.

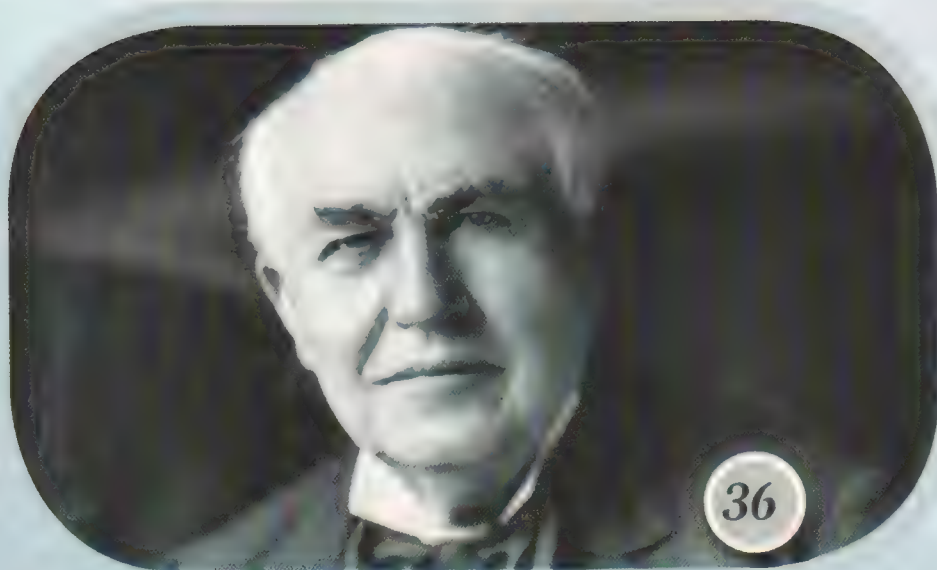
بەسەرچوونى وەرزى زستان، واتە: تىپەرپوونى سەرماسۆلە، ئىتر بەفرى سەرمە، لىزمە باران شەوى درىژ، بەرەو کەمبوونەو دەچن، دەرکەوتنى گولالە لە ھەدپالى چپاکان، لە ڤۆزى نەورۆزدا، مژدەى ھاتنى وەرزى بەھار ڤادەگەيەنەت، وەرزى گەشەکردن و نوپبوونەو، گەر لە وەرزەکانى سالى ڤايمىن، بۆمان دەرەگەوت، ئىمەى مروقدىش، تەمەنمان دايمش بوو بەسەر چەند وەرزىگدا، لەدايکبوون و گەشەکردن و مىندالى، پاشان توانا ھىزو گەنجى، ئىنجا قۇناغى خىزاندارىتىو دەرکەوتنى دانايىو تىرامان، ھەروەھا بىيىنى دىو پىشتەوى ڤووداوەکان، پاشان قۇناغى کامبۆونى تەواو بەسالاچوون. دەتوانىن وانەيمى تىش، لە وەرزەکانى سالىو ھىز بىيىن، پىمان دەلەت ئەگەر بتوانىت نارام بگريت، ئەوا لەدوى وەرزى گەلای درەختو سەرماسو گرپو، دەتوانىت دەشتودەرى سەوزى پى لە گولالەو باخى پى لە ميوە بىيىت.

بەھاتنى وەرزى بەھار، پەلەکانى گەرم، يارىکى مامناوئە وەرزەگريت، خەلکانىکى زۆر، ڤوودەگەنە چياو دۆل و دەشتەکان؛ بۆ بەسەربردنى کاتىکى خىزانى پىکەو، زۆر گەش بەھەلى دەزان بۆ چىز وەرگرتن لە خۇشترين ساتەکانى سالى، سىنەيان پى دەگەن لە ھەوى خاوپن، جاوگەنیشيان تىر دەگەن بە تىرامان لە سرووشتى خواگرد، ئەو سرووشتە جوانە، کانپاوى ڤوون، دەنگە زىخەکانى وەک مروارى دەرەوشىنەو، جۆگەلەو ڤووبارى پىخىر، بەرەو نزمایىيەکان کەوتونەڤىو بەھەرچىگەيەکە بۆن ناوەدانى دەگەنەو، شاخو دۆل و دەشت، بەرگى زيانەوھيان بۆشيو، درەختى سەر لوتکە بە نازادى دەشتىتەو، پىرە درەختى پىدەشتەکانىش. لەقەکانيان درىژ کردو، بۆنەوى زۆرتىر سىيەر، بۆ ڤىوولان درووست بکەن. نايا پىوېست نىيە لەسەرمان، ھاوسۆزى خۇمانى بۆ دەرېېرپىو خاوپن ڤاى بگرين، بە بەشنىک لە خۇمانى بزانين؟ چونکە ئەمانەتىکە؛ لەبن دەستى ئىمەدایە، پاراستنى ئەرکىکە، لەسەر شانمان.

لېرەدا، گۆمەلىک ڤىنمايى دەخەينە بەرجاو، مەبەستان ھۆشيارکردنەوھە، بۆنەوى لەکاتى دەرچوون بۆ گەشتو سەيران، لەبىرت بىت.. ھەرچەندە بەھۆى ئەو بارە ناھەمواردى، کە کوردستانى پىندا تىپەرپوونى، ڤىنگە خەلکانىکى زۆر، ئەتوان گەشتو دەرچوون بکەن، بە نۆمىدى زوو تىپەرپوونى زىيانى شەرو نازاوەو دەرکەوتنى بەھارىکى نۆى بۆ نەتەوگەمان و تەواوى گەلانى ناوچەکە:

١- ھەول بەد؛ شوپنىک ھەلېژىر، سەلامەت بېت لە ھەموو ڤوويەکەو، بۆنەوى چىژ لە سەيرانکەوت وەرزىگريت، نابىت مۆلکى

36

46

44

43

40

39

پهروهرده

نارامگرتىن + كارى بەردەوام = ئەدىسۇن

تۆماس ئەدىسۇن (۱۸۴۷ - ۱۹۳۱) ..

ئەزىزلىك بىي ھەلى دا،

شەۋابە دىنى پۇش پودوناك بىكەتە!

ھەلدىن بوو، دىكتور مايكل ھارت، لە رېزىبەندى سەد كەسايەتتەكەى جىھان، بە سىو ھەشتەمىن كەس ناۋى بىردوۋە، ئەدىسۇن گەۋرەتتىن كارىگەرى، لەسەر ژيانى مەۋقايەتتى ھەبۇۋە! ئەو تاكە زانايەتتە، كە ھەلى دا، شەۋ بە ۋىنەى پۇز، رېوناك بىكەتەۋە!

ئەدىسۇن لە قۇتايخانەى دىۋەلت فېر نەبۇۋە، ئەو تەنھا سى مانگ لە قۇتايخانە خۇيىندوۋىتتە، بەرپەۋەبەرى قۇتايخانەكەى پىنى ۋابۇۋە، ئەدىسۇن مىندالىكى كەۋدەن ۋە دىبەنگە ۋاكەۋتوۋە لە ژىرىيدا. لەبەرئەۋە دىنىرىت

ئەدىسۇن بەناۋابانگىرتىن داھىنەر لە مېژوۋدا، كە لە زۇربەى داھىنانەكاندا، نەۋنەى پىدەھىنرېتتەۋە، ئەدىسۇن ئەو داھىنەرەى كە بەرگەى نارەھەتتى كاركردىن گرتوۋە، ژمارەى داھىنانەكانى نىزىكەى ۱۰۹۳ داھىنانە، كە زۇربەى بۋارەكانى ژيانى گرتۈتەۋە، بەشىۋەپەك كە مەۋف ناتۋانىت بىي نىياز بىت لە داھىنانەكانى! ئايا دەتۋانىن لە ژياندا پېۋىستىمان بە گۇپۇ رېوناكى گۇپەكان نەبىت؟

ئەدىسۇنى داھىنەر، ھەمۇ ئەو تۋاناۋ لېھاتۋوۋىيەى، كە ھەبۇۋە، لە ۱% بەھرە بوو، لە ۹۹% ماندوۋوبوۋو

بە دوای دایكىداو دەلئىت: دەستى مىندالەكەت بگرو
لەگەل خۆتدا بىبەرەمە مال، چونكە مىندالەكەت هيج
شتىك فېر نايىت، ئىمە قوتابخانەمان بۇ ئەو جۆرە
مىندالانە بىناتنەناو!

دايىكى پالەواناسا وەكو پەرودەمكارىكى بەئەزمون،
هەر لەو ساتەو، كە لە قوتابخانە دەريان كەرد، لە برى
سەرزەشتو گازندەو گەلەي، دەستى بەسەردا هېنىو لە
نامىزى دەگرئو دەلئىت: كورى شىرىنەم، مەن دلىنام، تۆ
دەبىتە داھىنەرىكى گەورە!

ئەدىسۇن ئەو چاكەيەي دايىكى لە ياد نەكردو،
تا ئەو ساتەي لە ژياندا بوو ھەمىشە دەيگوت: دايكەم
گەورەترىن كاريگەرى ھەبوو لە ژياندا، دايكەم ئەو
كەسەي مەنى پىگەياندا، چونكە ئەو لەوپەرى ناومىدىدا،
واي لىكردم مەنەم بە خۆم ھەبىت، پىزى گرتەم، ئەو
ھەمىشە دەيگوت: تۆ كەسكى گەرنكى لە ژياندا، تا واي
لىكردم، كە مەن ھەستە بگەم؛ بوونى مەن پىويستە بۆ
ژيان، مەنىش لە بەرامبەر ئەو ھەموو چاكەنەيدا، بەلئىنەم
داو، كە ھەرگىز وازى لىنەھىنەم تەنبا جىي نەھىلەم،
تا ئەو ساتەي لە ژياندا بىم، ھەرودەكو چۆن ئەو وازى لە
مەن نەھىناو تەنبا جىي نەھىشتووم.

سەرەتاي ژيانى ئەدىسۇن:

ئەدىسۇن لە شارى (مىلانۇ) لە ويلايەتى ئۇھاۋى
ئەمىرىكى لە ۱۸۴۷/۲/۱۱ لەدايك بوو، لە سەرەتاي
ژيانىداو دوای ئەوۋى لە قوتابخانە دەرگرا، لە سكەي
شەمەنەفەرەكاندا، دەستى بە فرۆشتنى رۆژنامە
كردو، سەرەتا رۆژنامەكان سەرنجى ئەدىسۇنى بۆ
كردارى چاپكردن راكېشا، تىيدا قولۇ قال بوويەو
فېرى نەپنى ئەو كارد بوو، لە سالى ۱۸۶۲، ھەستە بە
دەرگەردنى ھەفتەنامەيەك، بە ناوئىشانى (Grand
Herald Trunk).

داھىنەنەكانى ئەدىسۇن:

لېھاتوويىو بلىمەتتى ئەدىسۇن، لە داھىنەنەكانىدا
وەدەرگەوت، لە داھىنەنەكانى (تۆمارى ھەلزارەن، چاپى
دەرەشەدار، تەلەفۇن، مايكروفۇن، فۆتوگراف، گرامافون،
گەورەترىن داھىنەنەشى گۆپى كارەبايى بوو، لە سالانى
كۆتايى ژيانىشيدا وىنەي جوولۇو قسەكەرى داھىنا، لە
جەنگى جىھانى يەكەمدا، لە بەرژەمىندىيى ھۆكۈمەتى
ئەمىرىكا كارى كردو، بە ناوى ئەدىسۇنەو، زياتر لە
ھەزار داھىنان تۆماركراون، ژمارەي داھىنەنەكانى ئەوۋەندە
زۆرن، كە بە ئەستەم ژىرىي مەرف، باومر دەكات.

ئەدىسۇن يەكەم نامىزى تەلەگرافى داھىنا، دواتر
پەردى بە كارمەي داو گواستىيەو بۆ ويلايەتى بۆستەن،
لە ويلايەتى ماساجوستس، تاقىگەيەكى دامەزراند، لە

سالى ۱۸۷۶، نامىزى پرووسكەناردنى داھىنا، پاشان
گرامافونى داھىنا، كە ھەلدەستا بە تۆماركردنى دەنگىكى
مىكانىكى، لەسەر قەوانىكى كانزايى.

دوو سال دوای ئەو، گەورەترىن داھىنانى لە مېژووي
مەرفايەتەيدا كەرد، ئەويش داھىنانى گۆپى كارەبايى
بوو، داھىنانەكە ئەوۋەندە گەورەبوو كە لەماوۋەيەكى
كورتدا گەيشتە دەستى مليۇنان كەس لە جىھاندا، دوای
دېزايىنكردنى يەكەم وىستگەيى كارەبايى لە جىھاندا، لە
سالى ۱۸۸۷ تاقىگەكەي گواستەو بۆ (ويست ئۆرنج) لە
ويلايەتى نيوچىرسى.

- لە سالى ۱۸۸۸ نامىزى (KINETOSCOPE)
داھىنا، كە يەكەم نامىزە، بۆ كارى فىلمسازى، لە سالى
۱۹۱۲ يەكەم فىلمى سىنەمايى دەنگى بەرەمە ھىنا،
ھەرودە تەلەفۇن نامىزى نووسىنو مۆلىدى كارەبايىو
ويستگەي كارەبايىو پاترى خەزىنەكردنىش داھىناو.

لە جەنگى جىھانى يەكەمدا، ياسايەكى بۆ
بەرەمەھىنانى بەنزىنو پىكەتەكانى لە پروو، داھىنا،
لەو ماوۋەيدا، ديارى كرا بۆ پاپىزگارى سەروكى ويلايەتە
يەكگرتوۋەكانى ئەمىرىكا.

شكىست لە بىرگەردنەوۋە داھىنانەكانىدا نەبوو، كاتىك
۱۰۰۰۰ دە ھەزار جبار ئەزموونى شتىكى دەرگرو تاقى
دەكردو، يەكەك لە ھاۋرىكانى دلىنەوايى دايەو، بەلام
ئەدىسۇن وتى: بۆجى؟ مەن شكىست نەھىناو. بەلكو دە ھەزار
پىگەم دۆزىوۋەتەو، كە نامگەيەنەتە نامانجى ديارىكراو.

نیشانەو مەدالىكانى كە بە دەستى ھىناو:

* خەلاتى (ئەلبىرت) ي پىبەخىشرا، لە زانگوى
شاھانە، لە بەرىتانىا.

* لە سالى ۱۹۲۸، مەدالىاي ئالتونى لە كۆنگرەس
پىبەخىشرا.

لە وتە بەناۋانگەكانى ئەدىسۇن:

* مەن لەو شوپنەوۋە دەست پىدەكەم، كە دوايىن
كەس تىيدا كۆتايى پىھىناو!

* مەن ھىچ يەكەك لە داھىنانەكانەم بە پىكەوت
دانەھىناو، بەلكو بە ماندوبوونىكى زۆرو ھەولەدانو
بەردوامبوون!

* ئەگەر شتىك بەوشىوۋە كارى نەكرد كە تۆ
دەتەوت، ماناي ئەوۋە نىيە، ئەو شتە سوودى نىيە!

* ئەدىسۇن، لە داھىنانەكانى بۆ خەزىمەكردنى
جىھان بەردەوام بوو، تا ئەو ساتەي مالاۋايى لە ژيان كەرد،
لە (ويست ئۆرنج) لە ۱۹۳۱/۱۰/۱۸ ئەو كاتەي تەمەنى ۸۴
سال بوو، بۆ ھەمىشە مالاۋايى لە ژيان كەرد، ئىدىويلايەتە
يەكگرتوۋەكانى ئەمىرىكا، لەو رۆژەوۋە پروناككەرەوۋى
گۆپەكانىيان كۆزايەوۋە بۆ ھەمىشە مالاۋايى لىكردن.

چوار راسپاردە، لە پىناو بەختە وەرىي خىزاندا

لەگەل كىشەكاندا، لىھاتوو نىنو لە داخووزىيەكانىياندا لەسەر خۆو نارامگرىنو دەيانەوئەت ئەو شتانەى كە خۇيان دەيانەوئەت، ھەر ئەمەو ياسا بىتو بچەسپىئىرئەت بى كەمكىردنو زىادكىردن، بۆيە لە كاتى بوونى ھەر كىشەيەكاندا، چارسەرىكى گونجاويان بىن نىيەو تووشى سەختىيەكى زۆر دەنەوە لە ژيانداو پاشان سكاڭاى حالى خۇيان دەكەن، بۇ ھەردوو جۆرە بىركرەنەمەكە، جەند نامۇزگار يىكە دەخمەنە روو، بەمەو ھىوايەى جىگەى سوودو كەلك لىوەرگرتن بىت.

۱. گرنگىدان بە ناينو بىروبوامەرى خۇت، كە رىگە خۇشكەرە، بۆنەمەى ئاشناى مافەكانى خۇت بىبىتو مافى ھاوسەرەكەشت پىشئەل نەكەيتو لەو رىگەيەشەو ئاشناى ژيانى داپكى ئىمانداران دەبىتو دەزانىت، كە ئەم ئافرمەتە بەرئەزە، چۇن ئارامى گرتوو، لە كاتى بوونى ناخۇشىو نەبوونىدا، چۇن ھەردەم پالېشتى پەيامبەر بوو، لە گەياندىنى پەيامەكەيدا.

پاشان يارمەتى ھاوسەرمەكت بەد؛ لە ناسىنى خوداو ئەو پەيامەى كە پىغەمبەر ھىناویمەتى، مەندالەكانىشت ئاشناى پەرسەشەكان بكو ئىركو بەرنامەى پۇژانەيان بۇ ديارى بكو، پاش نەنجامدانى ئەم كارانە، بەوىستى خودا، بەختەومەريەك روو لە خىزانەكەت دەكات، كە ھاوشىوئەى نابىت؛ مەگەر كەسنىك وەك تەوى نەنجام دابىت. دەزانىت چ ھەستىكى خۇشە؛ مالىك لىوان لىو بىت لە باوەرو وەى شىرىن، بەراست بە ختەومەرى لەو مالمەدا، ھەوارى خۇى ھەلەمدات، ھەمىشە لە پشت ھاوسەرمەكت بە لە ناخۇشەيەكانداو ھانى بەد؛ جگە لە خودا، پەنا بۇ شتى دى نەبا، كە توانايان نىيە، سوور بە لەسەر ئەمەى ھاوسەرمەكت، مافەكانى خودا، جىيەجى بكات، گەر توانىت ئەم كارە بگەيت، دلىابە بۇ خۇت كەردوو، چونكە ھەر كەس ئاگادارى مافى خودا بىتو بىناسىت، ھەرگىز مافى دەوروبەرى پىشئەل ئاكاو خۇشىو

پەرسەى ھاوسەرگىرى، لە باخىكى دىگەر دەجىت، ئەوانەى بە ناويدا تىپەر دەبن، بىيەش نابن لە بىنىنى دىمەنى جوانو دلفرەن، ھەناسەيەكى قولى پەر لە بەرمەكتەيش ئالوگۇر دەكەن. بەل، دەتوانىن بلىين؛ ژيانى ھاوسەرگىرى، باخىكە؛ مەرفەكان تىيدا دەخمەسەنەو.

گومان لەوەشدا نىيە، باخ بەبى باخەوان نابىت، باخى ھاوسەرگىرى، دوو باخەوانى دىسۆزى دەوئەت، كە لە پىناو جوانو بەردەوامى باخەكەياندا، گيانفەيدايى بكمەن، كە پىاوانو ئافرمەتانو ئەم دوانە ئەركيان ئاسان نىيە؛ چۇن باخەوان ھەردەم دەجىوئەتو تىدەكۆشەت، بۆنەمەى دىركو دال لە ناو بەرئەتو كار لە بەرمەمەو جوانى باخەكەى نەكات.

دىارە لەم بابەتەدا، رووى دەم لە يەكنىك لە دوو باخەوانەكە دەكەن، كە ئافرمەتان. بە وىستى خودا، ئافرمەتان ئاشنا دەكەن، بەو ھۆكارانەى كە باخەكەيان، لە ژىر سايەى ئافرمەتاندا، پەنگىنترو جوانتر دەبىتو ھەندىك لەو ھۆكارانەش دەخمەنە روو، كە جەشنى مەرووو نەخۇشەيە درمەكان، باخەكە لەناو دەبن، ئافرمەتان دەبىت ئەوە باش بزانن، كە پەرسەى ھاوسەرگىرى، واتاى چوونە ناو بەھەشت نىيە؛ ھەرچى ئارەزوويان لىبىت، ھەبىتو بەردەست بىتو جيان وىست، بۆيان نامادە بگرت، سەروشتى ژيان وایە؛ دونيا پەرە لە بەرزو نزمىو ناخۇشىو تافىكەردەو.

سەروشتى ژيانى ژنو مەردىش وایە، بە كۆمەلىك جىاوازیى بىرو پەو ھەلسوكەوتدا تىپەر دەبىت، ئافرمەتى داناو لىھاتوو، ئەم پەستىيانە لە بەرچاودەگرتو ھەندە ناستەنگ بۇ خۇى خىزانەكەى درووست ئاكاو خاومنى ھونەرى ئارامگرتەو لەسەر خۇيانەو بە جاوئىكى پەر لە ھىواو، لە رووداو كىشەكانى خىزانەكەى دەروانىت؛ چونكە لەوانەپە، ھەلەپەك ژيان بىشۆپىنئەت دواتر پەنجەى پەشىمانى پى بگەزەت. لە بەرمەبەرىشدا ئافرمەتەنىك ھەن، لە مامەلەكەردن

ماندووين، نيشتمان!

سايه سهرکه نى

نيشتمانەكەم سالاو، دەمىكە پىكەو تەنيا نەبووين، بىرى
رۆژە خۆشەكان دەكەم، ئەو رۆژانەى كە تەنيا لە خەيالى منو
تۆدا بوونيان ھەيە، ئەو رۆژانەى مندالى، كە بەلگىت پى دەدام
پىكەو گەورد بىن، ئەى كوا شازادەكەم؟ خۇمن نىستا گەورە
بووم، بۆ تۆ ھىشتا مندالىت؟ بۆجى ھىشتا ھەزەمەت يارى بە
ناگر بکەيت؟ نىستاش وەك مندالى، رىگە نادەيت كەس ناسوودە
بىت، بۆ وا دەزانىت؟ سەرکەوتن لە شەردا خۆشە؟ بۆجى خۆت
لە شەر ناپارىزىت. يان نا، تۆ گەورە بوويت، كىشە شتىكى ترە،
بىستەم ھەر لە مندالىيەو بىبەخت بوويت، وتيان؛ لەوانەيە تاوانى
خاكەكەت بىت، تۆ بلگىت، وايت؟ گەر وا، ھەستە نىشتيمان،
باپىكەو بۆيە شۆيىنك، تەنھا خودا بەمانىنن، شۆيىنك، كە
خەلكەكەمان پارىزاوبىت، يا ئىتر، ھەموو جۆرەكانى كوشتن،
لەسەر ئىمە تاقى نەكرىتەو، باسەردەمى گريان تەواو بىت، من
ماندووم نىشتيمان، ماندووم لە بىنىنى خوين، لە ناپاكي، ماندووم
لە دووبارەبوونەوى ميژوو. نەروين نىشتيمان؟ بىبەختى بوونى
نييە؟ زۆر باشە دەمىننەو، دەمىننەو، بەلام بەلگىت بدە بەرگرى
نەكەيت، ناسايى مەبە، با تۆلە بکەينەو، با دۇعا بکەين؛ خۆر لە
نيوە شەودا ھەلبىت، ناخر بۆ بەرى بەيان. زۆر درەنگە، بەلام بە
خودا سوئندت دەدەم، ئىتر ھاوړپىمى كەس مەكە، سەرەخۆشىو
پرسە لە كەس ھېوول مەكە، ئەوان ئەزموونيان ھەيە، ئەزموونى
يارىكرەن بە ھەمووان، مەھىلە يارىت پى بکەن. خۆشەويستەكەم
ھەموو كەسك شەرفەند مەكە بەسەرگردايەت، بە جاوى
نەعامە ھريو مەخۆ، ئەوان مىشكيان زۆر بچووكە.

كوردستانەكەم، تەكايە ئەم جارە ھەلە مەكە، ھەمووان لە
ھەلەكردن ماندووين، ھەلەبەد، خودا كارى بەردەوامى خۆش
دەووت، با كەمىش بىت، ھەمىشە لە بىرت بىت، لە دواى خودا،
ئىمە لەگەلئەداين، ھەرچەند ھىچ شتىك پى نەبەخشيوين،
تەنانت ناسنامەيەكيش، بەلام عاشقەم.

رەحمەت دەريزىت بەسەرتاندا.

۲. ھۆكارىكى دى، كە دەبىت نافرەتان بىگرەنە بەر؛ لە پىناو
بەختەو مەروونياندا، برىتيە لە؛ خۆشويستى راستەقىنەى
ھاوسەرەكانيان، چونكە خۆشەويستى، كلىلىكە ھەموو دەرگا
داخراوكان دەكاتەو، بۆيە ھاوسەرەكەت، لە خۆشەويستى بىبەش
مەكەو مەھىلە كەسى دى جگە لەو، لە لات خۆشەويست بىت،
نەمەش بە ئاشكرا بۆ ھاوسەرەكەت دەريزە، گەر ھاوسەرەكەت دركى
بەم ھەستەى تۆ كرد، ئىدى كىشەكان دەتوینەو تارمايەكان بۆ
خۆيان كۆچ دەكەن؛ چونكە خۆشەويستى لە ھەر كۆيدا بىت، لەو
ئارامى ھەيە، تەبايىو رىزگرتنىش لە شۆيىنكدا خۆى دەسەپىنن،
كە خۆشەويستى بوونى ھەبىت.

خۆشەويستى، بكوژى ناپاكيە، رەنگە ھىچ بەلەك، وەك
ناپاكي ترسانك نەبىت، تووشى ھەر خىزانك بىت، وەك گەلەى
بايىز، ئەو ژيانەيان لى ھەلدەو رىنن، بۆيە خۆشەويستى لە نىوان
ھاوسەرەكاندا، بە ويستى خودا، ئەم بەتايەش، لە كۆل دەكاتەو.

۳. لە رەحەو بەزەيى تۆو نىيە رەخنە بگريت لە رزقو رۆزى
ھاوسەرەكەتو نازاى بىت؛ بەو شتانەى كە ناتوانىت بۆت دابىن
بكات، ياخود گالە بەكارو پىشە، ياخود پەلو بايەيى كۆمەلەيەتى
ھاوسەرەكەت بکەيت؛ چونكە گەر واتكرد، ئەوا بە دەستى خۆت،
چراى خۆشەويستى، كز دەكەيتو درز دەخەيتە ناو ژيانى
ھاوسەرەكانەو، ھەمىشە رازى بە بەوى كە لەبەردەستىدەو
بۆت دابىنكراو، ھاوسەرەكەشت لەوانەيە؛ ھەر ھىندەى پى
پەيدا بگريت، خۆشت بە دوور بگرە لە لاسايىكرەنەوى ئەو
نافرەتانەى كە لە روى ئابوورپەو لە ئىوە باشترنو فشار لە
سەر مێردەكەت درووست مەكە؛ ھەتا ئەو شتانەت بۆ دابىن بكات،
كە دراوسىكانتان، يان نزيەكانتان ھەيانە؛ چونكە ئەم ھالەتە،
سەرچاوى درووستكردى ھەيرانە، نافرەتى ژىر، بۆ جەند شتىكى
لاوەكى، پەيوەندى خۆى لەگەل مێردەكەيدا، ناخاتە مەترسپەو.

۴. وشە نەرىنپەكان لە خەيالىدا دەريزە، رىگە مەدە پەرد
بسىنن، ئەو ھەرەنگى ژياناندا، وشەى جىابوونەو ناستەنگو
گومانى بىبەنەما بسپەنەو، بۆ تەنھا جارىكيش، بىرى لى مەكەنەو؛
چونكە ئەم وشانە، خۆرەى ژيان، ئىوە دوو مەروفن، بۆ تەواوكردى
پىويستىيەكانى يەكدى، گرێبەستەتەن كروودە لە دەست ناخۆشىو
بەلاكانى دونيا ھەلەتەوونو ھاتوون ژيانك درووست بکەن؛
ناسوودە بن تىيدا، نەك كىشەو ناخۆشىيەكان زياتر بکەن، تۆى
نافرەت، دەبىت بزانى ھاوسەرگىرى، واتا؛ ژيانو نوپوونەو،
واتا؛ بىركردنەوى دوو كەس، بۆ يەك ژيان. ھەول بدە؛ ئەو
وشانە بەكاربەيت، كە ھاوسەرەكەت ھەز بە بىستىيان دەكاتو
خۆت لەو وشانە بپارىزە، كە ھەستى مەروفن بىرەندار دەكەن، گەر
لەيەكدى بگەن، ئەوا ژيانان زۆر جىاواز دەبىت، لەو ژيانەى كە
زۆرىك لە خەلكى بە دەستىيەو دەنالىن، كىشەكانى خىزانى
نەمەرو، تەنھا تىنەكەشتەن لە ئامانچو بنەماكانى ھاوسەرگىرى،
گەرنا پىكەوژيانى دوو مەروفن، ھىندەش ناستەنگ نىيە، گەر
جىهانىبىيان وردو فراوان بىت.

لە مائەكەماندا ياسا ھەيە!

۷- گۈيگرتن بۇ ھەر كەسنىڭ، كە قىسە دەكات، تا ئەو كاتەى تەواو دەبىت؛ بەيئەھەى پىلى بېرىت.

۸- سلاوگىردن مائاوايىگىردن لە كاتى رۇيشتن گەپنەھەدا.

۹- جگەرەكېشان بۇ ھەموو كەسنىڭ؛ نىزىك، يان دوور، كە بە سەردانىش دېت، بە ھەموو شىۋەيەك، لەناو مائا قەدەغەيە.

۱۰- شەونخوونى نىيە دواى كاتزىمىر ۱۰، بەكارھىنانى ئىت، مۇبايىل.... ھتد، تەنھا يەك كاتزىمىر دەبىت، ئەويش لە كاتزىمىر (..... تا .....) دەبىت.

۱۱- ھەستانەھە لەبەر دايكو باوكو ماچكىردى دەستو سەريان.

۱۲- بەكارنەھىنانى ھىچ نامىزىك، لە كاتى پىكەھە دانىشتىنى خىزاندا.

۱۳- ھەموو كەسنىڭ، خۇى خىزمەتى خۇى دەكات، نابىت فەرمان بە خىزمەتكار بىكىت، بىجگە لە دايكو باوك (ئەگەر خىزمەتكار ھەبوو).

۱۴- روخسەت خواستىن بۇ چوونە ژوورى ھەريەككىك لەوانى دىكە.

۱۵- ھەموو بەرپىرسىن لە پاراستىنى مائو تاييەتمەندىيەكانى خىزانەكە.

۱۶- نامادەمىيون لە كاتى نانخواردن؛ بەيى دواكەوتن.

ئەمانەو چەندىن ياساى تر، كە تۇ، بۇ خىزانەكەتى بە شىاو دەزانىت، دەتوانىت بەيرەوى بىكەيت، بىگومان سەركەوتوو دەبىت لەو پىرۇسەيە، ئەگەر وەك پىرۇزىيەكى گىرنگ سەيرى بىكەيت!

دەبدالكرىم بىكار دەلئىت؛ (لەسەر دايكو باوك پىۋىستە؛

چاۋەرپىسى ھارىكارپىسى كۆمەلەيەتى نەبىن بۇ پەرومىدەكىردىنى مىندالەكانىيان، بەلگو پىۋىستە، ھەر خۇيان بەتەنھا، بەو ئەركە ھەستىن، زۇر جوانە؛ باوان دەستپىشخەر بن لە دانانى چەند ياسايەك لە بەرپەمىردىنى پىرۇسەى پەرومىدەدا لەناو مائا دابىرپىتو ھىزىكى زۇرباش بەو پىرۇسەيە دىبەخىشەيت، چەندىن ياسا ھەيە؛ دەتوانىت نەمەى بۇ مالى تۇ گونجاۋە جىبەجىتى بىكەيت، بە دىنلەيىيەھە، بۇ خىزانەكەت، زۇر سوودبەخش دەبىت، بۇ ئەو پىرۇسە گىرنگە ئەوانىش؛

۱- نۆيزەكان لە كاتى خۇيدا.

۲- بەيارمەتەيت، سوپاس؛ دوو وشەى زۇر پىۋىستىن، ۋازھىنان لىيان مەحالە.

۳- لىدان، وشەى نەشىاۋ، تانەو تەشمەر، يان ھەر وشەيەك، ھەست بىرىندار بىكات، نابىت بەكاربەنرپىت.

۴- ھەر وەيەك ھەيە بۇ دەرىپىن، پىۋىستە بەرپىزەھە بىگوتىرپىتو پوون بىت.

۵- داخستىنى ھەر شىتېك كراپىتەھە (دەرگا، پەنجەرە .... ھتد)، پىۋىستە دواى تەواۋىيۋونى مەبەست، دابخىزىنەھە.. ھەر شىتېك كەوتىۋو، ھەلگىرپىتەھە، بۆنەھەى شۆنەكە، يان مائەكە، شېرە نەبىت.

۶- بەرامبەر زوورەكەت، بەرپىسارىت.

ئادابە كۆمەلەيە تىيەكان

بەھەمان شىۋە، بۇ سەردانى ھاۋىلى خىزمەتلىش، با نىزىكىش بىن، قىزى بىكە، ھەمىشە مۆلەت ۋەرىگىت، ھىچ كات لە خۇيەۋە، نەچىتە ژوور، چاۋدىرى بىكە، تا چەند جىيەجىي دەكات، ھىندە ھەۋلى لەگەلدا بىدە، بە ھەلئان ھاندان دەستخۇش لىكرىن.

شۋازى مۆلەتۈمگىرتى:

سىن چار لە دەرگا بىدات، ياخود زىنگ بەشۋازىكى چوان، ھىندە توند نەبىت، گە خاۋەنمەل بىرسىتو بىشلەۋى دەست لەسەر زىنگ لا نەبات، ھىندەش ھىۋاش نەبىت، گە خاۋەنمەل گۈتپان لى نەبىت، لە نىۋانى ھەرجارىكدا، ماۋىيەك چاۋمىۋانى بىكات، نەگەر ھاتوو، مۆلەت پىنەدرا، ياخود ۋەلامى نەدراپەۋە، دلى نىگەرەن نەبىتو بىگەرپتەۋە.. ئەۋە ماۋى خاۋەنمەل؛ ئايە لەۋ كاتەدا، بۇى دەگۈنچىت، ياخود نا.

نازىزان، بەلام ئەۋەمان بىرنەچىت، گە مەندال، پىۋىستى بە كاتو بە پىشەنگ ھەيە؛ بۇ فىرېۋون گەر ھاتوو، لە نىۋان داپىك ۋاۋك، ياخود ئەندامانى گەرەي مالد، جىيەجى نەكر، ئەستەمە مەنداللىش بەناسانى فىر بىت. ھۆكارىكى دى، بۇ بەناسان فىر كىردى، لە دۋى پىشەنگىت، رۇل نواندە، يارى لەگەلدا بىكە، لەنىۋ يارىيەكەدا، سەردانى بىكە ئەم ئەتەكىتەنە جىيەجى بىكە، ئەۋىش دوۋبارەي دەكاتەۋە.

نەتەكىتى (مەجلىس) دانىشتىۋ كۆيۈنەۋە

تەۋەككىردىن، ياخود دەست بەسەنگەۋەگىرتىن، گە نىشاندىنى رىزىۋ خۇشەۋىستىيە، دانىشتن لەۋ شۋىنەي گە جىيە دىمىتەۋەۋە جىن بە كەس تەنگ ناكات، ياخود لەۋ شۋىنەي گە خاۋەنمەل بۇى دىپارى دەكات. دانەنىشتن لە نىۋان دوۋ كەسدا، مەگەر داۋى يارمەتپان لى بىكاتو مۆلەتپان لى ۋەرىگىت.

نەتەكىتى گىتۈگۈگىرتى:

بەرىزىۋ ۋەشە چوانەۋە بدۋىۋ فىر كىردى مەندالەكان بەزمانىكى باراۋو ۋەشە رەۋان، قەسەنەپىر بە كەسى دى، زۆرنەۋت، دىنگ بەرنەمەنەۋە، زۆر پىرسىيارنەگىردىن، پىستگۈيى لە ۋەلامدا، پىرسىيارنەگىردىن لەبارەي شىتەكەۋە، گە پەيۋەندى بەۋەۋە نىيە، لە ھەمان كاتدا، ئەدەبى گۈيگىرتىن.

خۇيەنەرانى رىزدار، گومان لەۋەدا نىيە، گە ھەگبەي نەتەكىتى بەرىزىزان، پىرەتلى لە چوانى، بەلام گىرنگ ئەۋەيە؛ بىتۋانەت مەندالەكانمانى لەسەر پەرۋەردە بىكەن، ھىچ كات بۇ فىر كىردى نەۋەكانمان، ئەم رەۋشەنە، يەكەم نەزائىن.. دەپىنن ئەۋ مەندالەنەي ۋەما پەرۋەردە كراۋن، پەنەدەبەۋە مامەلە دەكەن، چەند بەرىزىۋ شىرىن لەنىۋ دىلەندە. كەۋاتە: ئايىمەش ھەۋل بەدەن؛ چۈنكە ھىچ شىتەك، بىن ھەۋل بەدەست نايەت.

خۇشەۋىستەنە، لەم ژمارەپەدا، لە خىزمەتلى ئىۋەي خۇيەنەردا، بەشىكى دىكە، لەۋ ئادابە كۆمەلەتپانە دەخەينە رۋو، گە زۆر چار، خۇمان سەرنەجمان لەۋ مەندالەنە داۋە، گە جىيەجىي ئەم ئادابەنەيان كىردۋەۋە بىپان سەرسام بوۋىن؛ لۆمەي ئەۋ داپىك ۋاۋكانەشمان كىردۋەۋە، ياخود بىتاقەت بوۋىن كاتىك مەندالەكانمان دىۋە، رەچاۋى ئەم ئادابەنەي نەكرىۋە!

پىۋىستە لە تەمەننى پىنچ سالى، تا دە سالىدا، ئەم ئادابە كۆمەلەتپانە، لە مەندالەكانماندا رەنگ بىداتەۋە.

بۇئەۋەي مەندالەكانى ئىمەش، نەۋنەي رىزىۋ شىۋىن سەرىزىپىن بە رەۋشەكانىيان، پىۋىستە گەمەترىن ھەلمان لەدەست نەچىت؛ بۇ فىر كىردىن پەرۋەردەگىردىن.

نەتەكىتى سلاۋگىردى:

سلاۋگىردىن، چوانىرەن ۋەشەي بەيەكگەمىشتە؛ نەگەر بە (سلام عليكم ورحمة الله وبركاته...) بىت، چوانىرەن تەۋاتىرو پىر ۋاتاتىرە، ياخود بە "سلام عليكم"، يا سلاۋى خۇدات لىبىت، بۇ فىر كىردىن رەھىنانى مەنداللىش، لەسەر سلاۋگىردىن، پىۋىستە خۇمان سلاۋ بىكەن، لە كاتى گەرەۋەمانو بەشۋازى چوان، ۋەلامى سلاۋى يەكەن بەدەنەۋە، تا لە ناخو بىر، پاشان لە رەۋشە مەندالەكانماندا رەنگ بىداتەۋە.

كىن لە سلاۋگىردىدا، دەستپىشەۋەرى بىكات؟

سوار، سلاۋ لە پىدە دەكات.. پىدەش، لەۋەنەي بە لايدا تىدەپەرىت.. كەم، سلاۋ لە زۆر دەكات.. مەندال سلاۋ لە گەرە دەكات.

پەرۋەردەگىرانى نازىز، كاتىك دىپارى بىكەن، تا بىتۋان بەۋەردى، باسى ئەدەبى سلاۋگىردىن، بۇ رەۋشەكان رۋون بىكەنەۋە، پاشان پىرۋەيان پىبىكەن لەسەرى. بۇ نەۋنە: بلى؛ بزانم چەند ژىرەيت، لەمەۋەدا، چۈن سلاۋ دەكەيت؟

كاتىك مەندالەكەت، بۇت باس دەكات، گە سلاۋى لە دراۋىيەك، كەسەك كىردۋەۋە، قەسەكەي پىشتگۈي مەخە، باۋەش پىدا بىكە توند لە ئامىزى بىگرە، بلى؛ ھەرىزى، تۇ چەند ژىرەيت!!! تا بىكاتە نەرىتو بەردەۋام بىت لەسەرى.

لەپاش سلاۋگىردىن، مۆلەتۈمگىرتى:

دىپارە ئەمەش كاتىكە، گە بىچىتە شۋىنەك؛ چا لە مەلەۋەدا، كاتىك دەچىتە ژوۋرى داپىك ۋاۋك، يان خۇشەۋى برا.. پىۋىستە فىرپان بىكەن؛ بەدەن لە دەرگا، ھەر جارىك بەبىن مۆلەت ھاتە ژوۋر، بلى؛ ئاى لەبىرەت چوۋ، پاكە بەدە لە دەرگا، با بىت بلىم؛ فەرمەۋ، چا ۋەرە ژوۋرەۋە. ھەمەۋ كات پىي دوۋبارە بىكەردەۋ، تا دەپتە نەرىتەي ھەمەشەي، ھەركاتىكىش خۇي لە بىرى بوۋ، بلى؛ ئافەرىن، ھەرىزىت.. ھانى بەدە لەسەر جىيەجىكەردنەكەي.

فەردە جەلتوو كە كەي دايكەم!

ئەندازىار ھەردى

نەدەۋى، فىرى قورنانى پىرۋۇزۇ چەند زامانىكى دەكات، بەدرىزايى مېزۇو، زۆر دايكەم ھەبوۋە، كە رۇلى باوكىشان بىنيوۋە.. بەلئى، رۇيشتەو رىڭكاي غەرىپىم گرتە بىمەر، تا چاۋم بىرگا، ئاۋرېم دەدايەۋە بۇ دايكى شىرىنم.. بەلئى، بە ئاۋاتم گەيشتەو گەيشتە ھەندەران، رۇز ھاتو شەو بەدۋايدە، ۋەرزەكانى سالھاتنۋو چوون، سالھەكان تىپەرىن، تا گەيشتىنە سالى ۲۰۱۰، گەرامەۋە بۇ زېدى خۇم، نەۋكات زانىم، كە دايكە ماۋەى چەند سالھە، واتە، ۱۰ سالھە، فەردە جەلتوو كىكى بۇ ھەلگرتىۋوم، كە سالانە باۋكەم جەلتوو كى دەكرد، چەندىن چار بە دايكەم وتراۋە، با ئەو جەلتوو كە چاك بىكەين، با مېش لىي نەدا، رازى نەدەۋەۋو، دەيگوت، تا كورمەك نەيەتەۋە، لەم جەلتوو كە نەخوات، دەستى لىنادەم. بەلئى، جەلتوو كە كەي چاككردو بىرنىچىكى جوانو باشى، بەدەستە رىنگىنەكانى بۇ سازكردم.

ھىچ كەس نازانىت، كە ژيان، چى بۇ نىمە دانائوۋە پاشەكەۋت كىردوۋە، مېش نەمەدەزانى، كە دايكە بەسۋزەكەي خۇم، چى بۇ پاشەكەۋت كىردوۋم.

بەراستى رازى ژيان ئەمەيە؛ كە وا تىبگەين ھەر رۇزەۋو موعجىزەيەكە، بەھىۋاي ئەۋەى ھەموۋمان، لە دەرىپىنى سۆزۋو خۇشەۋىستى بۇ دايكەم، كەمتەر خەمى نەنۋىنن.

سالى ۲۰۰۰ بوو، مېش وىكو ھەموۋ ھاورىيانم، رېنى ھەندەرانۋو ۋلاتى غەرىپانم گرتە بەر، رۇيشتەو بە چاۋى بېر لە فرمىسكەۋە بە ھەناسەى ساردو چاۋى پېرلە گىران باۋمىش كىرد بە براۋ باۋكەم خوشكو خىزم كەسو ھاورىيانم، دۋايىن كەسەيك، كە مابوۋ خوداچافىزى لى بىكەم، نازىرتىرۋو خۇشەۋىستىرۋو باشتىرۋو بەسۋزىرۋو كەسەم بوو، بەلام چارم ناجارىبوو، دەۋاۋە ھەرچۇنىك بىت، باۋمىش پىدا بىكەم توند دەستەكانى بىگۈۋشەۋو ناۋچەۋانى ماچ بىكەم، دەنگى گىرانمان لەگەل جىرۋە جىرۋى جۇلەكەكانو ناۋازى بولبولەكاندا، تىكەل بوو.. ناي ج مائىناۋاۋىيەك بوو ئەو رۇزە؟ ئەو كەسە، دايكى خۇشەۋىستىم بوو، ئەو كات تىگەيشتەم، كە خوداى مېھرىمان، بە ھۋى ئەو گەۋرەۋى سۆزەى دايكەۋەيە، كە دۋاى پەرسىنى خۇى كۋىرايەلى دايكو باۋكى ھىناۋو دەقەر مۋىت: ﴿وَقَصَى رَبُّكَ أَلَّا تَكُونَ مِنَ الْخَالِقِينَ﴾ ۱۰۱، بۇيە دەلئىن: كەس بە ھەد ناپىنايان، فەردى چاۋان نازانن، بەلئى، ئەۋانەى لەسۋزى دايكىيان بىيەش بوون، ئەۋان دەزانن؛ پىناسەى دايك جۇنەۋو جىيە، بۇيە بىشەۋا ئەۋو ھەسەنى نەدەۋى، كە لەتەمەنىكى زوۋدا، كە تەنھا تەمەنى نۇ سالان بوو، باۋكى كۇچى دۋاى دەكاتو ئەۋكات قەلاۋ كۈلەكەكەى مالىان، دايكى ئەۋو ھەسەنى

تامى تالى ستم!

ئەسكەندەر رەھىم

جىبەجىكرىنى قەرىمانى داداگايىمەكى بىت.

كاتىك مامۇستايان ھىنا، لەبەر پىرى، پىشتى كوپر بىوو، پاشا بىنامازد، بە شەللاقوھىيەنەكەي خۇي گوت، نامادە بىت بۇ قەرىمانى. دواتر پاشا، رووى كىردە لاي مامۇستاكەو پىلى گوت، دەزانىت؛ بۇجى تۇمان ھىناوئە ئىرە؟!

مامۇستاكە بەھىمنى گوتى؛ بەلئ، پاشا مەزن. پاشا گوتى؛ بۇجى ئەو رۇژە، ئەو ستمەو ناھەقىيەت لە ھەقى مىندا كىرد؟! بۇجى ئەو زىلانەت لىدام؟!

مامۇستاكە، بەھپەرى دانايىمەو گوتى؛ ئۇۋۇۋ، سى سالى رىمىق دىبىت، ھىشتا ئەو زىلانەي لىم داويت، لەبىرت ماونو قىنى ئەو ناھەقىيەت، تا ئەم ساتە، لەدل گىرتوۋە؟! من لەبەرئەو ئەو كارەم كىرد، تا تامى تالى ستمەت پىن بىچىزم بۇ خۇت ھەستى پىن بىكەيت، كە ستمە، جەندە ناخۇشە، ھەروھە بىزانىت؛ ستمەلىكراو، ھەرگىز ئەو ستمەي لىتى دىكرىت، لەبىرى ناچىت.. گەر نەشتوانىت، ۋەك ئىستەي تۆ، تۆلەي بىسەننىتەو، ئەو پوو لە دىرگانەي خودا دىننىتو نزاو كىزۇلىو كىزدى دلى، بۇ خودا ھەلدەپىژىت، لەنىوان خودا نىزاي ستمەلىكراوئىشدا، پەردەو پىگىرلىك، لە گىرابوونىدا نىيە. جەنابى پاشا، من دىمزانى؛ رۇژىك دادىت، لەپاش بابى بەپىژىت، دىبىت بە پاشاي ۋلات، ئەو كارەم بۆنەو كىرد، تا لە سەردەمى دەسەلاتى خۇتدا، ستمەو ناھەقى لە ھىج كەستىك نەكەيتو لەگەل خەلىكدا، دادپەرومى بىكەيت بە پىشەي خۇت!

پاشا، كە ئەمەي بىست، بەسەرسورمانەو گوتى؛ تۆ لەبەر ئەمە، ئەو كارەم كىرد، كەواتە تۆ ۋانەيەكى گەورەت فىرى من كىرد، ئەو پىش ئەمەيە كە ھەرگىز ستمە لە كەس نەكەم.. من زۇر سوپاست دىكەم، ھەتاكو مىردن، سوپاسگوزارى تۆم، پاشان خەلاتىكى شاھانەي بەخىشى بە مامۇستاكەي!

دىگىرئەو؛ لە دىرىن زەماندا، پاشايەك ھەبوو، مامۇستايەكى تايىمەتى بۇ كۆرەكەي گىرتو پىلى گوت؛ ئەم كۆرەم، مادەيەكى خاۋەو ھەو پىرىكى نەرمو شە، تۆ سەرىشكە نازادىت؛ ج پىگەيەك دىگىرئە بەر، تا كۆرەكەم پەرومىردە بىكەيتو فىرى خۇيىندىن خۇيىندەۋارى شىۋازى بەپىژمىردىنى كاروبارمەكەي بىكەيت. رۇژىكىيان پاش ئەوئە ۋانەكەيان تەۋاۋ بوو، مامۇستاكە، لە شازادەي پىرسى؛ لە بابەتەكە گەيشىت؟

شازادە مىندال، بەپىژمەو گوتى؛ بەلئ، مامۇستايان! پاشان مامۇستا، جەند پىرسىارىكى لەسەر بابەتەكە لىكىرد، شازادەش ۋەلامىكى جوانو تەۋاۋى دايەو.. لەم كاتەدا، مامۇستاكە لىتى توورەبوو، سى زىلەي توندى لىدا، كە شەققەكەي، لە دوورەو دىبىستىرا، ئىش بەدلىو بە پوخسارو دلى شازادە گەيشت، لە ناخەو ھەپەسابو، لە دلى خۇيدا گوتى؛ ئەمە چىيە؟ جى رووى داۋە، ج تاۋانىكىم كىردوۋە، تا بەم شىۋازە، مامۇستا مامەلەم لەگەلدا بىكات، خۇ من ھەموو پىرسىارمەكەم، بەتەۋاۋى بەپىستىو درووستى، ۋەلام داۋەتەو.. ئەركى خۇمە، بەجۋانى جىبەجىن كىردوۋە؟!

نىدى رۇقنىنىك لە دلىدا، بەرامبەر مامۇستاكەي درووست بوو. پاش تىپەپىۋونى سى سال، بىسەر ئەم رۇوداۋەدا.. شازادە، لەپاش مەركى باۋكى، بوو بە شاي ۋلات.. ھەر لەگەل يەكەم رۇژى جوۋنە سەر تەختى شاھانەدا، ئەو ناھەقى ستمەي بىر كەۋتەو، كە مامۇستاكەي، بەپى تاۋان لە ھەقىدا كىردىۋى.. لە دلى خۇيدا گوتى؛ رۇژان رۇژى لەدۋايە، ئىستە كاتى تۆلەكەندەمەيە، تۆلەكەندەمەيە ستمەلىكراو لە ستمەكار.. پاشان بانگى سەروكى پاسەۋانەكانى كىرد، ئەو پىش گوتى؛ بەلئ، جەنابى پاشا، قەرىمانت بەچىيە؟

پاشا گوتى؛ ھەر ئىستە، جەند پاسەۋانىكت بىنرەو فلان مامۇستا، بەيىنە ئىرە. دواتر ناردى بەدۋەي شەللاقوھىيەنەدا، تا تامادەي

ئۈچى ئاتىم

كۈرمانى

بە مولكى "كەي" بىدەم، يا تەختى "دارا" -ئەدەب-
خۇ منىش، وەھا بە ئاسانى، نەگەيشتە ئاستىك، تا
بتوانم شەرحى رەموزى جوانىت بىكەم، تەلىسىمى سىجىرى
جەمالت بىدۆزمەود؛ بتوانم لە وەسفى رۇخسارىكا بىنووسم،
كە وەكو تاھىر بىگ دەلى؛

فەلەك زانى، كە دەشكىن، رەونەقى بازارى مانگو خۇر
شكاندى پەنچەكەم، تا مەن نەنووسم وەسفى رۇخسارى
رۇخسارو پەرجەمىك، كە وەكو ئەدەب دەلى؛
رۇومەتت بەدرى مۇنىرو پەرجەمت وەك مىشكى ناب
لەو خەجىل ما ئاقتابو لەم شكا، قەدرى گۇلاب

لە گازىومىيەكى نۆبەردى بەھارېكى نويدا، ھەنگاوم
دەنا بۇ خىزوروت، قۇناغم دەبرى بۇ دىدارت، دەزانم ئىستا
ھەنگاومكانم، بە تىرپە دلت دەزمىرى، نەك بە چىركەزمىرى
كاتزمىرەكەت، وەك چۇن مەن، بە بۇنى مىسكى ھەناسەت،
دەزانم سازادەكەم بەردو دەقەرى رۇخەم ھەنگاوم دەلى؛
نازىزم، مەن نەھاتووم شىتىكى نویت بىدەم، مەن تەنھا
بۇ ئەو ھاتووم، بە جوانىيەكانى خۇت ئاشنات بىكەم،
جوانىيەك، كە پىشتەر نەتدەزانى لە تۇدا ھەن، كەسىش
نەيدەزانى، تا پىت بلى؛
بە دىدارت، ئەگەر تارى لە زولفت

جەمالىڭ، كە "ئالى" بلىڭ لە ۋەسفىدا:

شكافىڭكە گىلاڧى نىڧى زولڧىت
دەپىزى مىسكو غەنبەر، لىرە تاجىن
لەسەر بەرگى گولچىكى باغى حوسنىت
هەزار، گولچىنى بىبەرگى نەۋا،چىن
ئەتۇ مىھرى مەھروويان ستارەن
لە خىزمەت شەۋقى تۇدا، شەۋچرا چىن؟
من ھاتووم؛ فېرىم، قوتابىيىم، ئەك مامۇستا.. مورىدېم،
نەك شىخ.. شاگردېم نەك جەكىم!

ھەرگىز ۋا نەزانى ھاتووم، تا بىكەم بەخۇم، نا..
ھەرگىز،..... شتى ۋا چۇن دەبى؟
ھاتووم؛ بېم بە خۇل، تا بگەم بە تۇ.. ھەموو تەمەنم
بېدەم، تا لە دەرياي حوسنى تۇدا، بەھرەمەند بېم!

حېكمەتى پېر مەسئەلەي كۆلەت، لە بۇ كى جەل دەبى
ھەر سەخىفە، سەد ئىشارەدو پەمزى تىدا جارېيە
خالى پوخسارت، ھىدايەتەخشە، شەرحى زولڧەكەت
قازى ئاسا، حاشىيەي ئەگرىجەكانت لارىيە
پووت ۋەكوئاتەش، موۋەت ۋەك شىشە، نەپرۇت قىمەكەش
مىروەھەت زولڧو كەباب، جەرگى پارەي "ئارى" يە
ھەرچەندە ئازىزم، خۇشەۋىستى نابىنرى، ناخوئىرى،
ئاتوانىن بېكىرىن، ئاتوانىن فېرى بىن، ئەۋە نىعمەتلىكى
خودايىيە، فەيزىكى ئىلاھىيە، خوداۋەند دەپخاتە نىۋ دىلەكان،
بە لوتقى خۇي، پۇجەكان بە يەكتر ئاشنا دەكا، دىلەكان لە
يەكدا دەتۈنئىتەۋە! نوورىك بە دىلەكان دەبەخشى، كە ئىدى،
ھەرگىز پىگا ون ناكەن!!

ئاسودەيەك دەدۇزنەۋە، كە ئىدى، ھەرگىز ئاتوانىن
دەستى لى ھەلگىرن!!
مىنىش بۇ ئەۋە ھاتمە خىزورەت، تا لە جىھاننىكا بېرىم،
كە ھەموو كەس لەۋىدا، تاجى پاشايەتى لەسەر دەكەن!
ئىدى باسنىك، لە دونىاو ماددەپەرستى نامىنى، لەۋىدا ئىدى،
پىۋىستت بە كەسو بە ھىچ نىيە!
بىر لە ھىچ ناكەيتەۋە! نىگايەك ھەموو مەتاعى
دونىات، لە بىر دەباتەۋە!

ھاتم؛ تا لەسەر ئەزىنۇ، لە خىزمەتتە، ۋانەي ئەۋىن
بىخوئىنم، ج فەزلىكى گەۋرەيە؛ گەيشتن بە دىدارى ئوستادى
دىل! من ئەمەم بە خەۋ، بە ئاۋات دەخواست!
شەۋى لەپلا بە مەجنونى، ۋەھا ۋادەي تەماشادا
دەبى پۇزى بېيىنى من، كە تۇ پىخەيتە، دەشتى خەۋ-مەۋى-
ھاتم؛ تا چىدى، دىلەم لە سەحرى تەنبايىدا، لە سەرمە

ھەلەلەرزى! ھاتم؛ تا چىدى سۇماي چاۋم، لە چاۋەروانىدا
نەتۈتەۋە! ھاتم؛ تا چىدى دەستەكانم، نەبىن بە تەۋقى
ئەزىنۇم! ھاتم؛ بۇئەۋى نەمرم، ھەناسە بىدەم، بېرىم..
راستىر بلىم.. ھاتم؛ تا جارىكى دى، لەدايك بېمەۋە
تامى ژيانى راستەقىنە بىكەم!!

گەر دىزىۋ بى؛ دىمەنى ژىنگە، ئەۋىن جوانى دەكا
خۇشەۋىستى، سەد بىرىنت لى بى، دەرمانى دەكا
دەردو ژانە ژىن، ئەگەر ھىۋايەكى تىدا نەبى
گەر قەللى دل ساردوسى بى، پوو لە ۋىرانى دەكا-ھىدى-
ئەۋ كاتەي باسى ئەۋىنى تۇ دەكەم، ھەموو دىنا بۇنى
تۇ دەگرى، دىلۋىك لەۋ گولۋە بەسە بۇ گولۋىرۇنى ھەموو
دىنا، ئەۋە غەبىرى بەھەشتە، مىسك ۋ پىچانى فېردەۋسە،
من بەۋ غەبىرە خۇم شۇرى، پاك بوۋمەۋە، بەرزىۋمەۋە بۇ
كەشكەشانى فەلەك، تەنھا ئەۋىنى تۇ تۋانى من بىشۋاتەۋە، لە
ھەموو گوناھنىك پاكەم كاتەۋە، ھىچ مامۇستايەك نەيتۋانى
ھىندەي چاۋەكانت فېرم بىكا، من قوتابى چاۋەكانى تۇم، بۇيە
كە دىمە حوزروت حەز ئەكەم تەنھا تەماشاي نىۋچاۋانت
كەم، بۇم كرابا نەمدەھىشت پىلۋى چاۋەكانت لىك بىنىت!
تۇ بوۋىت سەرابىت بۇ كەردم بە دەريا، خەيالت بۇ كەردم بە
حەقىقەت!

ژىانت كەردم بە خەۋنو خەۋنت بۇ كەردم بە ژيان! تۇ
بوۋىت بى ۋشە، لەگەلەم دوايت، بى دەرگا ھاتىتە ژوورى دىل!
پىش ئەۋەي تەشەرىف بېنىت، ھەموو شۋىنەكان
تارىكبۋون! ھەموو تەمەن بە ھەدەر دەگوزەر!
ھەموو ھىۋاكان زەردو ژاكاۋبوون! لە ژىر ھەزاران
پەرى كىتىدا بۇ تۇ دەگەرەم...

چاۋەروانى كەسنىك بووم بىت، دەست بىكا بە گىرقانى دىل!
بىتتە شازادەي مەملەكەتەكەم، ئىمپىراتۇرى دىل، بىتتە
مىژووم، ئەمىرۇم، ئايندەم!
ئەدى چۇن ھەموو عومرم ئاۋاتى دىدارى تۇۋ حوزورى
بەردەركى شاھانەي تۇ نەبى..

ۋاشى لىمىسى السۆم نىسى غىشەر جىمىي،
لەغىل لىقائە فى التىام بىگۇن غىر لى-

خەزدەكەم بە خەۋ، با كاتى خەۋىش نەبى، بەلگى
دىدارى تۇم لە نىۋ خەۋدا دەست كەۋى! بەلام خەۋ كۋا؟
ۋەكو مەخوى دەل؛

خەۋ دەزانى نىيە، دەپوت، دەبنوۋ بىمە خەۋت
نىك بەختەم بە ۋەنەۋزى بىكە، ئەي بەختە مەدەد

نہوہ مونتمہای بہ لگہی خوشہویستی و حقیقتہی زیکرو
یادی مہحبوبہ!

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاغْلِبُوا وَادْكُرُوا اللَّهَ
كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (الأنفال: ۴۵)

خوداوند فہرمان بہ باوہرداران دہکات، کاتے
بہرہنگاریونہوہ لہگہل دوزمن، نارام بگرنو یادی خودا زور
بکمن، تا سہرکہوتوو، سہرفراز بن!

نیدی جی باسیک، لہ باسی مہحبوبی گہوردی دل! خوداوند،
خوشترو جی وتہیہک لہ زیکرو فیکری نہو، شیرینترہ!
یادی خودا و مقامی خوشہویستی خوداوندو گہیشتن بہ
مہحبہبتی نہو زاتہ گہوردیہ، قووتی دل و زانی رچو خوراک
گیانہ، نووری چاوو تیشکی خوری نیمانہ! دہرمانی دہردی دل و
گیانہ، بی نہو زیانہ، رچو مردووہ، بی نہو نوورہ دنیا تاریکستانہ،
بی نہو شیقایہ، نہخوشی و دہردو بہلا، لاشہ دہرزیتی و بی نہو
لہزمتہ، زیان دہیبتہ دوزدخ!

تہنہا شتیک، کہ مرؤف ہرگیز لئی بیزار نابن، زیکرو
یادو باسی خوشہویستیہکہی خوہتسی، بہ شتہویہک لہ
دزوارترین ساتہکانا، لہ نیوان مہرگو زیانہ، لہ قوولایی دہردو
ژانا، خوشترین خہیال و شیرینترین باسوخواس، باسو خہیالی
یارہ، ہر لہبہرئہوشہ، «عہنتہرہ» بہ «عہلہ» دہلی:
وَلَقَدْ ذَكَّرْتَنِي وَالرَّمَاخَ نَوَاحِلَ - مَنِّي وَيَسْطُرُ الْهِنْدَ تَقَطُّرُ مِنْ دُمِي
فَلَوْ دَدْتُ ثَقِيلَ الشُّوْبِ لَأَتَمَّا - لَمَعَتْ كِبَارِي تَغْرِيكَ الْمُنْشِمِ

عہنتہرہ“ لہ گہرمہی شہرو زہی شمشیرو سروودی
مہرگا، ”عہلہ“ دیتہوہ یاد، کاتیک یادی دہکات، کہ رمہکان،
رووی تیدہکہنو شمشیرمکان خوینی نہویان لی دہتکی!
لہو ساتہدا، لہو دؤخہ ناسکو سہختہدا! ہہموو شتی
لہ یاد دہکا، دہیہویت دہمین بہ دہمی نہو شمشیرہ سپیہ
خویناوییانہی، کہ دہیانہویت رچی لی بسہنہوہ، دہزانن بؤ؟
چونکہ نہو دیمہنہ، لہ دیمہنی لیوی ”عہلہ“ دہکا، کاتی بیکہنین!

نامہ نورسہ کان

ع. ش. شیکو

بى ئىمۇ خۇشەۋىستىيە، ناگەينە مەنزىلى رۇخ، بۇنى
 بەھەشت ناگەين، ناتوانىن بېيىنە رېئوۋارى رېگاي خۇدا!
 بەلام كاتى ۋەكو ئىبنولقەھىم دەقەرەمۇ: دارى خۇشەۋىستى
 خۇدا، لە دىلدا رۇوا، بە ئاۋى ئىخلاص و مۇتابەئەى پېغەمبەر
 (سَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ئاۋ درا، مېۋەى جۇراۋجۇر، بەرھەم دىۋ
 بەردەۋام بە بەرھەمە، بە ۋىستى خۇدا، رەگى لە نىۋ دىۋ لقيشى،
 دەگاتە سىدرەتولمونتەھا!

خۇ ئەگەر بېچىنە سەر تارىقى "خۇشەۋىستى"، ھەرچەندە
 "ئىبنولقەھىم" پېى ۋايە، كە ھېچ پېئاسەيەك رۇونتەر نىە بۇ
 خۇشەۋىستى لە ۋشەى "خۇشەۋىستى خۇى"، ۋەلىۋ دواتر، "30"
 پېئاسە بۇ خۇشەۋىستى باس دەكات، لەۋانە:
يەكەم: خۇشەۋىستى، مەيلى بەردەۋام، بە دىلى ۋىلۋ
 سەرگەردان.

دوۋە: پېشخستى خۇشەۋىست، بەسەر ھەموو شتەكانى
 ديدا "إِنَّا زُ الْمُحْرَبِ، عَلَى جَمِيعِ الْمُصْرَبِ."
سىيەم: ھاورابوون لەگەل خۇشەۋىستو گۇپرايەلىكردنى
 لە كاتى ئامادىيى ۋامادەنەبوونىدا.

چۈرەم: سىيەنەۋى ھەموو سىقاتى خۇتو تۋانەۋە لە
 خۇشەۋىستىدا.. بە شىۋەيەك، كە خۇشەۋىستت لەبەر خودى
 خۇى خۇشەۋىستى ۋەس!

پېنجەم: رازىبونى دىل، بە ھەموو ۋىستو ۋەرمانەكانى
 مەحبوب.

شەشەم: لەگەل ئەنجامدانى ئەۋپەرى خىزمەتو ملكەچىدا،
 ھەمىشە ترسان لەۋەى، ۋەكو پېۋىست رېزو حورمەتى مەحبوبى
 نەگرتى!

ھەۋتەم: بە كەمزانىنى زۇرى خۇتو بەزۇر زانىنى كەمىي
 خۇشەۋىستت، چۈنكە خۇشەۋىستى راستەقىنە ھەرچى بكات،
 بۇ خۇشەۋىستى ئەگەر رۇخى خۇشى بېەخشى، ھەر بە كەمى
 دەزانى ۋ شەرم دەكات؛ باسى بكات، بەلام ئەگەر كەمترىن شتى
 دەسكەۋى لە خۇشەۋىستى، ئەۋە زۇر بە گەۋرەى دەزانى ۋ زۇرى
 پې زۇرە! ۋەكو ئەبۇ نەسرى مىكىيالى دەلى:

قَالِ مَنْكَ يَكْفِي، وَلَكِنْ قَلِيلَكَ لَا يُقَالُ لَهُ قَلِيلٌ

ھەشتەم: بەزۇر زانىنى گوناھو تاۋانو بەكەمزانىنى
 تاعەتو ملكەچىبونو عىبادەتت!

تۇيەم: خۇشەۋىستى ۋ دەستلەملانبوونى تاعەتى
 مەحبوبو دوۋرەكەۋتەۋە لە سەرپېچىكردن.

دەيەم: زالبوونى يادو سىقاتو ئاۋى مەحبوب، بەسەر
 دىداۋ داگىركردنى ھەستو نەستو خەيالى.

يانزەيەم: بەخشىنى ھەموو شتى بە مەحبوب، بە
 شىۋەيەك، كە ھېچت نەمىنى!

دوانزەيەم: خۇشەۋىستى ئەۋەيە، كە لە نىۋ دىل، جگە لە
 مەحبوب، كەسى دى نەبى، ۋەكو ئالى دەلى:

شەقى كە، غەيرى حوبىى تۋى تىدا بى
بە دەستى خۇت دىلم دەربىنە ھوربان
سىانزەيەم: بەردەۋام گازندە لە خۇت بىكەيتو ھەرگىز لە
 كارى خۇت رازى نەبىت، كە بۇ خۇشەۋىستى دەكەى!

چۈرەدەھەم: دەبى غىرە بىكەى لە مەحبوبەكەت، كە
 كەسىكى دى ھەبىت، ھىندەى تۋى خۇشبوئ!

پازدەھەم: ئەۋ ۋىستو ئىرادەيەيە، كە لە نىۋ دىلدا رۇۋاۋو
 بەرھەمەكەشى مۇرافەقەتو ملكەچىبونە بۇ مەحبوب!

شازدەھەم: دەبى خۇشەۋىست، بەشى خۇى ۋەرامۇش
 بىكاتو ھېچ داۋايەكى لە بىر نەمىنى ۋ جگە لە مەحبوب، نە
 ھېچى لەبىر بىۋ نە داۋى ھېچ بىكات!

ھەقدەھەم: دوۋرەكەۋتەۋە لە ھەموو خۇشى ۋ ئاسوودەيەكى
 دىل، جگە لە خۇشى ۋ ئاسوودەيى گەيشتن بە خۇشەۋىست.

ھەلبەت ھەموو ئەمانە، شۋىنەۋارو بەرھەمى خۇشەۋىستىن،
 ئەك تارىقى پېئاسە، چۈنكە ھەرۋەكو دەلىن: پېئاسەكردنى
 خۇشەۋىستى، زەحمەتە.. ئەگەر ئىمە پېئاسەى بىكەين، سىنۇردارى
 دەكەين، ئەۋ كارەش ناپېت، چۈنكە خۇشەۋىستى، پېسنىۋورەو
 ھەرگىز سىنۇرى بۇ دىارى ئاكرىت.

ھەموو ئەمانەش، كە باسما كىرد، پېۋىستىيان بە شەرخو
 رافەو رۇونىرەنەۋە ھەيە، ۋەلى ئەك تەنھا بە قسەو بە گوشتار، نا
 ئازىزم، خۇشەۋىستى بە خۇيىندىن، ناخۇيىندىر.. بە ۋشە، گوزارشتى
 لىۋەناكرىت.. ئىمە ناتوانىن كەسى قىرى خۇشەۋىستى بىكەين!

بەلكو دەبى مەرۇف، بە دىۋ رۇخى، مۇمارەسەى بىكات! بە
 كىردارو سىلوك، لە خۇشەۋىستى خوداى گەۋرە تىيگاتو رېگاي
 ئەۋىنى خودايى بگىرىت، چۈن خۇ ئاسان نىيە نىۋت بېيىتە ۋىردى
 مەملەكەتى ئەعلاۋ بېژن، ۋەھا بەندەيەك، خۇشەۋىستى خودايە!!
 چۈنكە رېگاي خۇشەۋىستىيى خودا، تەنھا بۇ ئەۋە نىيە،
 كە تۇ خودات خۇشبوئى خودا "محبوب"ى تۇ بى، ۋەھا كارىك،
 خۇ زەحمەت نىيە!

ۋەلى دەبىت تۇش بېيىتە "محبوب"ى خودا! ئەمەيە
 مونتەھاي ئەمەل!

ئەمەيان سەختە! خودا خۇشەۋىستى تۇ بى، خۇ عەجەبى نىيە!
 ۋەلى گەر تۇ "محبوبى" خودا بى، ئەمەيە عەجەبو ئەمەيە گەۋرىي!
 ۋاى لە نىعمەتى گەيشتن بەم مەقامە گەۋرەيە! ﴿يُحْيِيهِمْ

وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الْقُبُورِ﴾ (الباقرة: ۱۰۴)

لە نامەى داھاتوۋمدا لەگەل خالەكانى دى، خۇشەۋىستى
 تارىقى شۋىنەۋارەكانى بەردەۋام دەبىن، بە ۋىستى خودا!
 دەتسپىرم بە خودا.....

رەدەبی کوردی

لە دەشتی شارمژووری دڵ، غەمی تۆ، خێل لەسەر خێلە
لە زەلمو تانجەرۆو، دەمرفینن، تا بیاوێلە
وەلێ گەر بيشمرم، بەم حالەو، هوربانی خالت بێ
نییه رووی هاتنەوێ لای تۆم، نەمەرمووی تابیا، وێلە

رۆحم بە فیدایەت

ناخ کەس نییه؛ بۆ قوربەسەری دوور لە وەلایەت
مەحرەم بێ، لە لای یارەو، دەس کا بە شکایەت
ئەو دەسیه، کە خرخالی جوان کردوو، ماچ کا
دامانی گریو پێی بلی؛ رۆحم بە فیدایەت
ئەم بولبولە خوینین دڵە، شیتی گولی پرووتە
غەیری ئەمە، ئیتر نییەتی جورمو جینایەت
هەرچەندە نییه، لایەقی لوتفی تۆ وەلیکەن
چون نازمی ئەو سافته، لازمیە ریعایەت
زۆر بیکەسە مەیلأ بمری، پێی بکە رەحمی
گەر زولمە، وەگەر تەجرووبە، هیناتە نهایەت
لەو وەختەو عاشق بە ئەوم جاهلی سرفم
لایەعقیلو مەستم، نیهسم عیلمو درایەت
ناپرسی، کە چاوم نییه، نووری چیه دەردی
شوعلە خومری گۆنای ئەو، کردوویە سەرایەت
باکم نییه، حاشای بێ لە خوینم لە قیامەت
بەنجەو دەسی رەنگینی لە بۆ دینمە شایەت
یا رەب، کە ی ئەبێ فەسلی چینی گولی وەسلی
حوزنم وەکو حوسنی، سەری دەرچووگە لە غایەت
هەیبەت گە زۆرەو قەلەمیش کوندە زوبانی
ساتن بـخەو، نیمەشەو بەسیه حەکایەت

شاعیر ناوی «سید محمد صادق حوسەینییه»، ناسراوە
بە «هەیبەت»، سالی ١٨٧٤ی زایینی لەدایک بوووە سالی ١٩٣٤
لە ناوچە سەفەر، کۆچی دوایی کردوو.

شاعیر خویندنی فەقیهەتی تەواو کردوو ئیجازەتی
لە زانستە ئیسلامیەکاندا وەرگرتوووە لای زۆریە مامۆستاو
زانایانی سەردەمی خۆی، خویندوویەتی. شاعیر، بە هەرسێ
زمانی کوردی و عەرەبی و فارسی، شیعری نووسییووە خاوەنی
دیوانێکی شیعرییه، کە تازە چاپکراوە.
ئەمەش نموونەیهکە لە شیعەرە جوان و ناسکەکانی
شاعیر.

لە ژێری پەرچەما، هەر شاردتەو نوێتی دەمت زانییم
لە تاریکستانی زولفا، لێوکانت ئابی حەیانە
قەموی بادامی چاوت، نەرگسی پەست کردو بۆی زولفت
بە یەك دەرغە، شکاندی رەونەقی بازارێ رەیحانە
هەساردی گۆشەوارەت، عاشقی پرووتە لەو نووری
پەیاپەیی پێ دەرگا، بۆیە وەها لەرزانو رەخشانە
وەها چاوت خومارە، قینو قارە ئارمژووت، ئێژی
هەر ئەم لەحزە لە رێو، تازە هاتویتەو لە مەیحانە
دوو کولمە ئالەکمەت، بەندی دلی عاشق بوووە بەندە
وێنەوشە خالەکمەت، ئینسانی عەیتە، عەینی ئینسانە